

Verkiezingen

Nederland is politiek versplinterd. Dat maakt de formatie heel ingewikkeld

IN HET NIEUWS 2-5

Film

Een scholiere wordt verliefd op haar lerares Frans

CULTUUR C2-3

TikTok-rijen

'Jij draagt bij aan het probleem dat gentrificatie heet'

BINNENLAND 11

Big tech

Worden al die investeringen in AI terugverdiend?

ECONOMIE 23

SPORTVELDEN

Beweegarmoede? De ruimte om te sporten in de stad krimpt

In stedelijke gebieden nam de beschikbare sportruimte per inwoner met een halve meter af in de afgelopen vijftien jaar.

Wouter van Loon,
Thijs Niemantsverdriet
en Enzo van Steenberghe

DEN HAAG

In tien jaar tijd hebben inwoners van grote steden in Nederland minder ruimte gekregen om te sporten, omdat sportvelden- en hallen zijn vervangen door onder meer woningen en kantoren. Dat blijkt uit een data-analyse van NRC op basis van kaarten van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over grondgebruik tussen 2010 en 2020.

In zeer stedelijke gebieden - waar ruim 4 miljoen Nederlanders wonen

en waar in bepaalde wijken de slechtste scores te vinden zijn op het gebied van overgewicht en beweegarmoede - kromp vanwege bevolkingsgroei de sportoppervlakte per inwoner met een kleine halve meter. Er is gekeken naar zowel buiten- als binnensportaccommodaties, zoals onder meer voetbal-, hockey-, basketbal-, volleybalvelden en tennisparkeers.

Grote steden beschikken gemiddeld over 10 vierkante meter sportruimte per hoofd van de bevolking - nog niet de helft van de oppervlakte in de rest van Nederland. Vermoedelijk ligt dit getal in werkelijkheid nog lager, aangezien de meest recente beschikbare CBS-data afkomstig zijn uit 2020 en de bevolking sindsdien stevig doorgroeide.

NOC-NSF, de koepel van sportbonden, zegt zich naar aanleiding van de bevindingen van NRC grote zorgen te maken. Onlangs bleek uit onderzoek in opdracht van de sportkoepel al dat er in Nederland, zeker in stedelijke omgeving, grote problemen zijn bij amateurverenigingen.

Drieduizend sportverenigingen hebben een wachtlijst of zelfs een volledige ledenstop. In grote steden kunnen mensen nu al niet meer terecht bij één op de vijf verenigingen. De wachtlijsten doen zich bij veel sporten voor, van voetbal- en volleybalclubs tot handboogverenigingen. Vooral kinderen kunnen vaak niet de sport van hun keuze uitoefenen.

De bevindingen van NRC maken het probleem „nog urgenter”, zegt directeur breedtesport Guido Davio van NOC-NSF. „We begrijpen dat de ruimte in Nederland heel schaars en kostbaar is. Maar dat kan niet ten koste gaan van sport en bewegen. Niet alleen omdat mensen door sport fit en vitaal blijven, maar ook omdat het een belangrijke verbindende factor is in wijken.”

Overgewicht
Hoogleraar interne geneeskunde en obesitasdeskundige Liesbeth van Rossum noemt het „onbegrijpelijk”

dat de ruimte voor sport in grote steden is afgenomen. De helft van alle Nederlanders beweegt onvoldoende, wat leidt tot hart- en vaatziekten en aandoeningen zoals diabetes type 2. Jaarlijks overlijden volgens het RIVM naar schatting 5.800 mensen door gebrek aan beweging.

Overgewicht is een steeds ernstiger probleem: volgens de laatste Volksgezondheid Toekomst Verkenning (2024) van het RIVM heeft tegen 2050 64 procent van de Nederlanders overgewicht. Volgens internist Van Rossum zijn sport en bewegen niet al

Lees verder op pagina 6

■ NIEUWSBRIEVEN
De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

■ REDACTIE
redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

■ ABONNEMENTSVRAGEN
ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

■ Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

■ PRIJS €4,60
Jaargang 56
no. 37
BELGIË €5,60

IN HET LAND
VAALS

GEMMA VENHUIZEN

Het Vierlandenpunt

Niet elk hoogste punt is een hoogtepunt. Neem de carrière van Marco Confortola: afgelopen zomer raakte de Italiaan in opspraak vanwege zijn vermoedelijke *fake selfies* op achtduizenders in de Himalaya. Hij deed alsof hij op die hoge bergen stond, maar bereikte de top niet echt. Dieper kon de bergbeklimmer in de ogen van zijn collega's niet zinken.

Niet elke top is een hoogtepunt. Maandag begon in Brazilië COP 30, de dertigste klimaattop van de VN. Voor een eindoordeel is het te vroeg, maar de aanloop belooft weinig goeds. Geen VS aan de vergadertafel, vage doelen, desinformatie, gesteggel over geld. Een Mount Everest zal deze *summit* niet worden.

Niet elke top is het hoogste punt. Neem het topje van de Mont Blanc: dat werd in 1787 door een Zwitserse geoloog van de berg afgeslagen en ligt nu in het Haarlemse Teylers Museum. Of neem de Zuid-Limburgse Vaalserberg, met 322,5 meter boven NAP lange tijd het Nederlandse summum. Die status is verleden tijd. Sinds het eiland Saba zich in 2010 als bijzondere gemeente bij Nederland voegde ligt daar de nationale top. Al is ook die inmiddels gekrompen: toen ik begin 2018 Mount Scenery beklom, was de Caribische berg nog 877 meter hoog. Eind vorig jaar werd daar, door meer nauwkeurige metingen, in één klap 7 meter van afgesnoept.

De Vaalserberg, daarentegen, blijkt juist hoger dan gedacht. „Het hoogste punt ligt niet in Nederland, maar daar, net over de grens in België”, wijst Toon Hemzems. In 2024 organiseerde hij samen met het Institute for Cartology een officiële landmeetexpeditie op de Vaalserberg. Zodoende vonden ze het echte hoogtepunt: 339,5 meter boven NAP.

Ook vandaag is Toon op tocht. Met zo'n vijftien wandelaars bewandelt hij de grenzen van het voormalige ministaatje Neutraal Moresnet. Strakblauwe lucht, oranje berken in de naarszon: qua schoonheid kan het landschap tippen aan de Himalaya. De expeditie is onderdeel van het door Toon opgerichte Dutch

Mountain Film Festival. Begin november vond de vijftiende editie plaats, met titels als *The Lama's Son*, *The Hills of Wrath* en *A Thousand Sheep (and one more)*. Het is een misvatting dat alle bergfilms over klimmen gaan, benadrukt hij. „Vaak vormen bergen het decor waartegen een verhaal verteld wordt.”

‘Moresnet-niet’ heet de expeditie: de groep omcirkelt de spookstaart maar blijft uit het midden weg. Het tempo zit er flink in; nu en dan is er een korte tussenstop om dropjes rond te delen, vetters vast te knopen en te praten over de geschiedenis van Moresnet. Over zink bijvoorbeeld, „het plastic van de negentiende eeuw”, dat in de omgeving gewonnen werd.

‘Heuvels’ vindt hij te laatdunkend. „We lopen hier over uitlopers van de Ardennen”

De weg ten zuiden van het Drielandenpunt is opvallend recht. „Nadat Napoleon was verslagen, moesten de landsgrenzen opnieuw worden ingetekend. Omdat het Koninkrijk der Nederlanden en Pruisen het niet eens konden worden wie de zinkgroeve zou krijgen bij Kelmis, hier vlakbij, bleef Moresnet neutraal.” Die constructie duurde van 1816 tot 1920. „Zo was het Drielandenpunt een tijdlang het Vierlandenpunt.” Tegenwoordig hoort Moresnet bij België.

Met zijn initiatieven zet Toon de bergen van Zuid-Limburg op de kaart. Eerder al stippelde hij de Dutch Mountain Trail uit, langs zeven lokale bergtoppen – een knipoog naar de Seven Summits, de hoogste bergtoppen van elk continent. ‘Heuvels’ vindt hij te laatdunkend. „We lopen hier over uitlopers van de Ardennen en de Eifel. Niet zomaar wat bulten, maar serieus middelgebergte van topniveau.”

Gemma Venhuizen is biologieredacteur en doet elke woensdag ergens vanuit Nederland verslag

Verkenner **Wouter Koolmees** levert zijn verslag in bij Kamervoorzitter Martin Bosma. FOTO ANP

KABINETSFORMATIE

Koolmees: alleen D66 en CDA komende weken aan tafel

Verkenner Wouter Koolmees adviseert D66 en CDA om samen verder te onderzoeken of ze het eens kunnen worden over vijf belangrijke thema's.

Roland van Erven

AMSTERDAM

De kabinetsformatie gaat de volgende drie weken verder met alleen D66 en CDA aan tafel. Die twee partijen zullen de komende weken proberen verder te komen op vijf onderwerpen: wonen, migratie, stikstof, economie en veiligheid – onder dat laatste onderwerp valt ook defensie. Dat is de strekking van het advies van verkenner Wouter Koolmees. De NS-topman leek de afgelopen dagen al te neigen naar het ‘motorblok’ van D66 en CDA, dat nu moet onderhandelen over een ‘positieve agenda’.

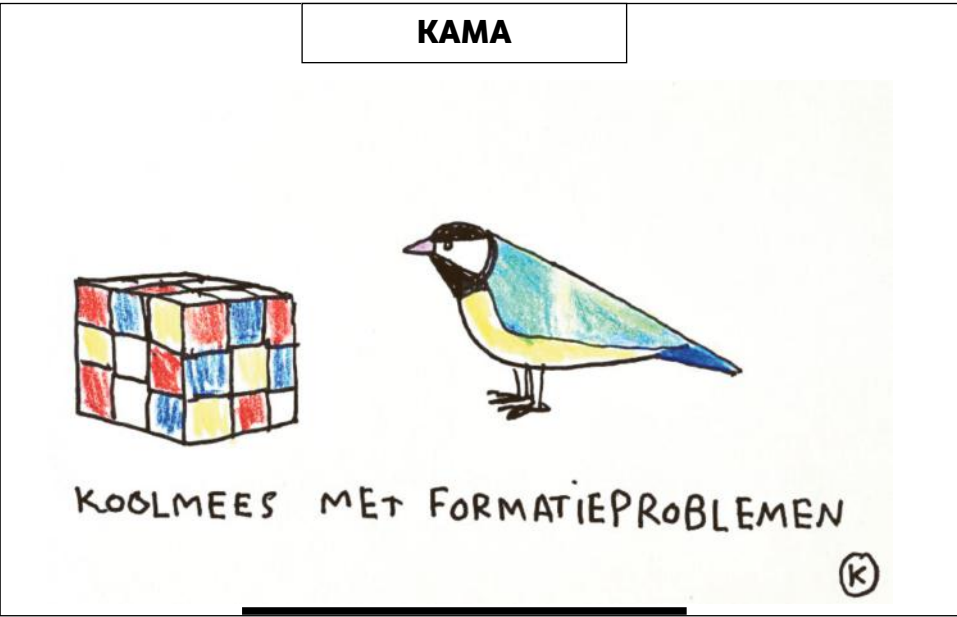
De afgelopen dagen onderzocht Koolmees wat de verschillende partijen in de Tweede Kamer willen. Volgens Koolmees is het op basis van zijn gesprekken met de fractievoorzitters nog niet mogelijk om te zeggen dat één bepaalde combinatie van partijen de grootste kans op een stabiel kabinet oplevert. Duidelijk is dat de vraag over wie met wie in een coalitie stapt, de komende weken weken niet gesteld zal worden.

Uit de gesprekken van de afgelopen dagen bleek dat D66, de grootste partij, verder wil met GroenLinks-PvdA. D66-leider Rob Jetten noemde zijn streven naar een nieuw kabinet vóór Kerst daarnaast „ambitueus, zeker als partijen blokkades blijven opwerpen”. Hij zei ook dat de „tussenstap” van inhoudelijke gesprekken tussen hem en CDA-leider Henri Bontenbal niet langer dan enkele weken mag duren.

Met ‘blokkades’ doelde Jetten op de VVD, die een voorkeur heeft voor een minderheidskabinet met D66, CDA en JA21 (75 zetels). Herhaaldelijk heeft VVD-leider Dilan Yesilgöz aangegeven niet met GroenLinks-PvdA in een coalitie te willen stappen. Aan dat standpunt is niets veranderd sinds Frans Timmermans besloot te stoppen als leider van GroenLinks-PvdA.

Het ‘uitsluitspel’ van de VVD, die zakte van 24 naar 22 Kamerzetels, wekt irritatie in Den Haag, onder meer bij CDA-leider Henri Bontenbal. Mensen zijn die houding, zo zei hij afgelopen week, „spuug- en spuugzat”. Koolmees liet eerder weten dat zijn taak als verkenner vanwege dergelijke blokkades „een interessante puzzel” is, die „ingewikkeld” is.

De nieuwe Tweede Kamer, die woensdag wordt geïnstalleerd, debatteert donderdag de hele dag over het verslag van de verkenner. Dan wordt ook een nieuwe verkenner of informateur aangewezen. Dat zal in elk geval niet Koolmees zijn. Die moet terug naar zijn ‘gewone’ baan, als hoogste baas van de NS.

TWEDE KAMERVERKIEZINGEN

Niet eerder was het verschil tussen de grootste en de tweede partij zo klein

Waar in grote steden GroenLinks-PvdA en D66 vaak de grootste werden, bleef de PVV in landelijke gebieden terrein winnen.

Roos Liefting en Winny de Jong

AMSTERDAM

Op stembureau Brede School Het Anker in Wijk bij Duurstede hebben 1.213 mensen in lijn met de landelijke verkiezingsuitslag gestemd. D66 werd de grootste partij, gevolgd door PVV en VVD en ook de rest van de top-10 volgt de landelijke uitslag. Dat blijkt uit een NRC-analyse van de resultaten per stembureau, verzameld door de Stichting Politieke Academie.

Deze Tweede Kamerverkiezingen bleven spannend door de nek-aan-nekrace tussen D66 en de PVV. Uiteindelijk won D66: de partij van Rob Jetten kreeg 29.668 meer stemmen dan die van Geert Wilders. Toch kwam de PVV bij meer stembureaus als grootste uit de bus: bij 3.768, ruim een derde. D66 volgt op ruime afstand, ze werd bij 2.571 stembureaus – een kwart – de grootste.

Het verbaast Joost Smits van de Politieke Academie niet. „D66 vind ik een elitepartij. Zulke partijen behalen doorgaans hoge scores in kleinere gebieden”, legt hij uit. „De PVV noem ik een volkspartij. Die hebben juist een heel gelijkmatige spreiding.”

Kleinste grootste

Kleurde bij de Provinciale Statenverkiezingen in 2023 veel stembureaus BBB-groen, nu is die partij slechts bij 52 stembureaus de grootste geworden. Die kun je vooral vinden in Overijssel, Friesland en Gelderland, maar ook op één plek in Zuid-Holland en één in Flevoland was BBB het populairst. De SGP heeft traditioneel een trouwe aanhang in de Biblebelt. De ChristenUnie werd bij de minste stembureaus de grootste. Deze zeven locaties liggen op een lijn van Hardinxveld-Giessendam in Zuid-Hol-

Niet eerder bleef de grootste partij in Nederland zo klein als met de laatste Tweede Kamerverkiezingen

land tot Stadskanaal in Groningen.

„Als je door je ooghalen naar de kaart kijkt zie je nog wel herkenbare patronen, bijvoorbeeld op de biblebelt veel SGP stemmen en in Noord-Nederland meer aanhang voor GroenLinks-PvdA” ziet Katerina Manevska, politiek-socioloog en hoofddocent politicologie aan de Radboud Universiteit. „Maar dit beeld vertoebelt de context van wat er gaande is: de grootste partij is misschien maar iets groter dan de tweede partij.”

Nederland is versplinterd: niet eerder bleef de grootste partij in Nederland zo klein als met de laatste Tweede Kamerverkiezingen. Het stembureau met de kleinste grootste partij is te vinden in Slochteren. Daar werd de PVV de grootste met slechts 13,6 procent van de stemmen. De verdeeldheid is daar groot: de tweede partij, GroenLinks-PvdA, behaalde 12,9 procent. VVD, CDA, D66 en ChristenUnie behaalden allemaal meer

Kiezers brengen hun stem uit op **Rotterdam Centraal Station**. FOTO IRIS VAN DEN BROEK/ANP

Partij met meeste stemmen, per stembureau

- BBB (op 52 locaties de grootste)
- CDA (896)
- ChristenUnie (7)
- D66 (2.571)
- DENK (195)
- GL-PvdA (971)
- PVV (3.768)
- SGP (295)
- VVD (1.313)

dan 10 procent van de stemmen.

Het is typerend voor deze tijd, zegt Joost Smits. Vroeger waren grote partijen groter en kleine partijen kleiner. „Nu is de verkiezingsuitslag veel gelijkmatiger. Dat komt doordat er meer partijen zijn, maar ook omdat partijen er beter in slagen om mensen aan de rand van hun electoraat te interesseren. Als het partijen lukt om ‘zwevende kiezers’ aan te trekken, wordt de uitslag gelijkmatiger.”

Grootste grootste

Bij 65 stembureaus haalde de grootste partij meer dan 50 procent van de stemmen, een absolute meerderheid. De SGP haalde zelfs 81,5 procent van de stemmen bij een relatief klein stembureau in een woonzorgcentrum in Zwijndrecht.

De PVV haalde driekwart van de stemmen op bij een stembureau in Dordrecht. En Denk kreeg bijna 70 procent van de stemmen in de Schilderswijk in Den Haag.

„SGP, Denk en de PVV hebben een duidelijke ideologie als overkoepelend element”, zegt Manevska. „Het anti-immigratiestandpunt van PVV is een stabiele factor, zoals het geloof dat is voor de SGP en Denk. Deze partijen hebben ook een stabiele achterban in bepaalde wijken.”

De stembureaus waar GroenLinks-PvdA het grootste werd, liggen bijna uitsluitend in steden, met Amsterdam als uitschieter. In de hoofdstad werd de linkse fusiepartij in 274 van de 480 stembureaus de grootste.

Alleen op waddeneiland Texel en in de provincies Groningen en Friesland kunnen buiten de steden meerdere stembureaus gevonden worden waar de partij van Frans Timmermans de grootste werd. Het verschil met de nummer twee is daar kleiner dan in de grote steden.

Met medewerking van André van Tolij

TWEEDE KAMER

Kamer neemt afscheid van zeventig leden

Van 'draaideur-Kamerlid' tot afwezig 'fenomeen'. 'De Kamer verliest een schat aan ervaring', zegt Bosma.

Pim van den Dool
DEN HAAG

Laat de plagerige recensies van vertrekkende Kamerleden maar aan voorzitter Martin Bosma (PVV) over. „Je kon totaal afdwalen van je oorspronkelijke 'inbreng'”, zei Bosma over NSC'er Willem Koops. „Je sprong over naar een andere fractie, dat zien we ook maar weinig”, zei Bosma richting Agnes Joseph, een van de 'partijhoppers' die afgelopen periode overstapte van NSC naar BBB. En afzwaaiend VVD-Kamerlid Simone Richardson noemde hij het „het vaste draaideur-Kamerlid” omdat zij wel vier keer opnieuw is beëdigd in al die jaren. „Welke VVD'er is er niet door jou vervangen? Tot de volgende keer, Simone.”

Woensdag worden alle nieuwelingen geïnstalleerd, maar eerst nam de

Hoe meer camera's, hoe slechter het debat

Michiel van Nispen SP

Tweede Kamer dinsdag afscheid van maar liefst zeventig leden, bijna de helft. Door de hoge omloopsnelheid in de huidige politiek verliest de Kamer een schat aan ervaring, constateerde Kamervoorzitter Bosma bij het begin van de ceremonie. In totaal vertrekken er 178 jaren aan Kamerervaring: 23 leden waren niet opnieuw verkiesbaar, 47 leden waren dat wel maar werden vorige maand niet herkozen.

De meest opvallende afwezige dinsdag was de op de verkiezingsavond afgetreden GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans, het langstzittende Kamerlid van de zeventig

vertrekkers met 4.781 Kamerdagen. Volgens een woordvoerder van de fractie heeft Timmermans „met een mooie speech op de uitslagenavond afscheid genomen als partijleider”. Bosma stond toch stil bij zijn betekenis voor de Nederlandse politiek. Hij noemde Timmermans „een van de meest gezichtsbepalende politici van de afgelopen twintig jaar” en een „fenomeen famous om zijn humor, zelfspot en historische kennis”.

Naast flauwe grapjes had Bosma ook voor veel anderen woorden van lof. Misschien wel het hardste applaus klonk voor CDA-Kamerlid Eline Vedder, die haar werkzaamheden als boerin niet langer kon combineren met het Kamerwerk en daarom niet verkiesbaar was. „De Kamer is met jouw vertrek een stukje killer geworden”, zei Bosma. Hij prees SP'er Bart van Kent voor zijn „fenomenale kennis” over sociale kwesties, inclusief de pensioenen, en memoreerde dat Van Kent de term 'casinopensioen' populair maakte.

Twintig keer moest Bosma een praatje houden voor een Kamerlid van NSC, omdat de partij nul zetels haalde bij de verkiezingen en helemaal uit de Kamer verdwijnt. Lovende woorden had Bosma voor voormalig fractievoorzitter Nicolien van Vroonhoven, die het zo moeilijk had in de coalitie met PVV, VVD en BBB. „Je dwong respect af door altijd maar door te gaan, je straalde een prettig soort plichtsbesef uit.”

Een andere SP-veteraan, Michiel van Nispen, mocht namens alle vertrekkers een toespraak houden. Hij had een opmerkelijke kritische noot voor hoe fractievoorzitters tegenwoordig het debat in de plenaire zaal voeren. Van Nispen ziet „de nationale vergaderzaal veranderen in een nationale talkshowtafel”. „Hoe meer camera's, hoe slechter het debat”, zei Van Nispen, die stelde dat ook de overige Kamerleden hier qua imago onder lijden. De SP'er was tot slot ook streng voor de parlementaire pers, die volgens hem te veel verslag doet van „ophef en gedoe” in Den Haag. „Stop met het kluitjesvoetbal en doe onderzoek naar de echte problemen in de samenleving.”

Ambtenaren controleren in de plenaire zaal van de **Tweede Kamer** de processen-verbaal van alle stembureaus.
FOTO LINA SELG/ANP

BESTUURBAARHEID

Hoe politieke versplintering Nederland dreigt te ontwrichten

Met alle kleine partijen barst de nieuwe Tweede Kamer, die woensdag wordt geïnstalleerd, uit haar voegen. Die versnippering van de politiek maakt het lastig meerderheden te vormen én het kabinet te controleren.

Irith Fuks
DEN HAAG

Met maar liefst zeven partijen met drie zetels of minder wordt woensdag in Den Haag de meest gefragmenteerde Tweede Kamer ooit geïnstalleerd. Bovendien verloren zowel grote als kleine partijen terrein. Volt werd bijvoorbeeld gereduceerd tot één zetel, D66 is met 26 zetels 'de kleinste grootste partij' in de parlementaire geschiedenis.

Ook de Eerste Kamer is verkruid. Met de recente afsplitsing van Ingrid Visseren-Hamakers (PvdD) telt de senaat inmiddels achttien fracties, binnenkort misschien wel negentien: JA21-senator Toine Beukering heeft aangekondigd zich af te splitsen zodra hij plaatsneemt.

Die versnippering maakt regeren ingewikkeld. Door het wegvallen van grote middenpartijen (en het uitsluiten van de PVV) kunnen nog maar twee meerderheidscoalities worden gevormd met brede steun in het parlement. En doordat kleine

partijen meestal in de oppositie belanden, wordt het kabinet gecontroleerd door fracties die daarvoor nauwelijks de mankracht bezitten.

Volgens hoogleraar politicologie Tom van der Meer, van de Universiteit van Amsterdam, is partijversplintering zeker geen nieuw fenomeen. Nederland heeft altijd ruimte gelaten aan partijen die specifieke minderheden vertegenwoordigen. „Wat wel verandert, is dat meer partijen een heel specifieke achterban bedienen”, zegt hij.

Scherp

De krimp van grote partijen en de groei van kleine hangt samen met de ontzuiling, zegt Van der Meer. „Zestig jaar geleden stemden mensen op partijen die hoorden bij hun zuil – katholiek, protestants of socialistisch. Toen die zuilen afbrokelden, richtten partijen zich op bredere groepen kiezers.”

Doordat die partijen minder ideologisch werden, begonnen ze meer op elkaar te lijken. „En als de verschillen afnemen,

wordt het voor kiezers makkelijker te switchen.” Vanaf 2002 kwamen daar culturele thema's bij – nationale identiteit, migratie, Europa – waarop traditionele partijen moeilijk een scherp profiel vonden. „Dat heeft de versplintering versterkt.”

Daarnaast ontbreekt volgens Van der Meer een dominant conflict dat kiezers verdeelt. Terwijl migratie bij de verkiezingen van 2023 die rol vertolkte, speelde bij de verkiezingen van afgelopen oktober geen onderwerp dat echt polariseerde. Dat gaf kleine partijen de ruimte zich te profileren op deelonderwerpen.

Van der Meer vindt het een bestuurlijke uitdaging dat Nederland drie ideologische blokken en zes middelgrote partijen kent: PVV en JA21 (radicaal-rechts), VVD, CDA en D66 (centrum-rechts), en GroenLinks-PvdA (links), die elk rond de twintig zetels meemelen. „Een meerderheidskabinet vereist altijd partijen uit minstens twee blokken”, zegt Van der Meer. „Dat maakt een regeerakkoord ingewikkelder. In Scandinavië bestaat de politiek uit twee blokken – een liberaal en een sociaal-democratisch – waardoor het makkelijker is om meerderheden te vormen.”

Loodsen

Een hogere kiesregel, waardoor partijen meer stemmen zouden moeten krijgen om één zetel te bemachtigen, wat het aantal kleinere partijen zou beperken, resulteert volgens hem niet in stabielere coalities. „Het probleem zit niet in de kleine partijtjes”, zegt hij, „maar in dat we zes middelgrote partijen hebben en dat de samenstelling van de Eerste Kamer daar aanzienlijk van afwijkt.”

Volgens Van der Meer komt het tweekamerstelsel de bestuurbaarheid dan ook niet ten goede. Sinds 2010 heeft het kabinet – behalve tussen 2017 en 2019 – geen meerderheid in de Eerste Kamer. Dat bemoeilijkt het regeren, want dan moet de regering telkens steun vergaren van „kleine oppositiepartijen om wetgeving erdoor te krijgen”.

Dat maakt kleine partijen dan weer essentieel voor het besturen. Hoogleraar staats- en bestuursrecht Wim Voermans noemt als voorbeeld JA21 dat in 2022, met niet meer dan één zetel, hielp de onderwijsbegroting door de Kamers te loods. „Joost Eerdman bracht partijen van links en rechts bij elkaar en ontdeed de bezuinigingen van de scherpe randjes. Zonder hem was de begroting waarschijnlijk gestrand.”

Simon Otjes, universitair docent Nederlandse politiek, wijst erop dat kleine fracties moeite hebben om het kabinet effectief te controleren. „Zelfs een partij met negen zetels, zoals JA21, heeft niet genoeg mensen om alle vijftien ministeries te volgen.”

Volt

Volt-leider Laurens Dassen kent de beperkingen van een kleine fractie maar al te goed. „Soms zijn er twee debatten tegelijk”, zegt hij. „Dan doe ik bij de ene commissie mijn inbreng en ren daarna naar een ander debat. De antwoorden kijk ik later terug.”

Dat de Kamer al langer te weinig capaciteit heeft om het kabinet volledig te controleren, blijkt ook uit de cijfers. Uit onderzoek van Investico (2023) blijkt dat 39 procent van de wetsvoorstellen tijdens Rutte IV werd aangenomen zonder debat of stemming.

Van der Meer acht het mogelijk die controlerende taak te versterken door het aantal Kamerleden uit te breiden, die krijgen dan meer ruimte om zich te specialiseren. „De Tweede Kamer is met 150 zetels bovendien klein, gezien de bevolkingsomvang en hoeveelheid beleid.” In 1956 werd het aantal zetels verhoogd van 100 naar 150, toen Nederland elf miljoen inwoners telde; inmiddels is dat opgelopen naar bijna achttien miljoen.

Daarnaast oppert Van der Meer de be-

Scandinavië telt maar twee politieke blokken, wat het makkelijker maakt om meerderheden te vormen

Tom van der Meer
hoogleraar politicologie

Coalities

Ook Dassen pleit voor extra ondersteuning van Kamerleden: „Het aantal kabinetsleden groeit, we krijgen steeds meer ambtenaren en de Europese wetgeving dijt uit. Daar moeten we ons als Tweede Kamer beter vertrouwen kunnen wapenen, bijvoorbeeld met meer wetgevingsjuristen.”

Otjes wijst op het gemeentelijke model, waar kleine fracties met commissiewoordvoerders werken. „Zo blijft elke partij vertegenwoordigd en wordt het kabinet beter gecontroleerd, juist omdat grote partijen meestal regeren en kleinere in de oppositie zitten.”

Volgens staatsrechtgeleerde Wim Voermans is het juist een kracht van het Nederlandse systeem dat brede coalities partijen dwingen tot compromissen – het bekende polderen. Zulke kabinetten blijken iets minder stabiel, maar ook weer niet dramatisch: „Tweepartijkabinetten zitten gemiddeld 65 procent van hun termijn uit, vierpartijkabinetten 59 procent, vijfpartijkabinetten 54 procent. Gemiddeld zit een Nederlands kabinet 61 procent van de tijd uit.”

Agenda

Voermans noemt het uniek aan het Nederlands parlement dat kleine partijen zo serieus worden genomen. Zo wist eenmansfractie Sylvana Simons (BIJ1) het slavernijverleden op de politieke agenda te zetten. Toen Mark Rutte zei dat dit „te lang geleden” was, antwoordde Simons: „De oma van mijn moeder was nog slavin.” Daarmee wist ze Ruttes standpunt te veranderen.

„Een Portugese collega zei ooit: als hier een Kamerlid van een kleine partij spreekt, loopt de zaal leeg”, vertelt Voermans. Maar, zegt hij, „al sprak Simons maar namens zo'n zeventigduizend kiezers, ze wist de hele Kamer aan het denken te zetten. Dat hoort bij Nederland, wij zijn een land van minderheden – al sinds de zeventiende eeuw.”

Afzwaaiend NSC-Kamerlid **Nicolien van Vroonhoven** (rechts) straalde een „prettig soort plichtsbesef” uit, volgens Kamervoorzitter Martin Bosma.
FOTO SEM VAN DER WAL/ANP

‘Verdwijnen sportveld mede in gang gezet door woningbouw’

» Vervolg van voorpagina

leen cruciaal voor de volksgezondheid maar ook „de basis van onze economie”. „Wil je mensen aan het werk houden en dus gezond, dan móet je ruimte maken voor sport.”

Bewegingsarmoede doet zich vaker voor in grootstedelijke wijken waar mensen een lagere sociaal-economische status hebben, en dus minder te besteden hebben. Het huidige demissionaire kabinet had als een van de hoofddoelen op dit dossier om de sportdeelname van kinderen en volwassenen die in armoede leven binnen enkele jaren te laten stijgen van 44 naar 52 procent. Het tegenovergestelde is gaande, zo blijkt uit een Kamerbrief van afgelopen zomer: tussen 2023 en 2024 daalde de sportdeelname van deze groep naar 38 procent.

‘Ruimte voor woningen’

Bestuurders uit de grote steden bevestigen de afname aan sportruimte. In Den Haag verdween tussen 2010 en 2020 bijna 90.000 vierkante meter, zo becijferde de gemeente – gelijk aan twaalf voetbalvelden. Wethouder Sofyan Mbarki (Sport, PvdA) uit Amsterdam (min 200.000 vierkante meter) noemt de cijfers van NRC via zijn woordvoerder „in lijn met wat wij constateren over de periode 2010-2020”. Zijn collega Faouzi Achbar (Sport, Denk) uit Rotterdam (450.000 vierkante meter minder) laat weten de bevindingen „herkenbaar” te vinden en stelt dat het verdwijnen van sportvelden „mede in gang [is] gezet door de wens tot het vinden van ruimte voor woningbouw en kantoren”.

De grote steden zeggen dat ze hun sportruimte wel efficiënter gebruiken, onder andere door het aanleggen van kunstgras, dat zeker drie keer zo intensief gespeeld kan worden als gewoon gras. Rotterdam heeft 24 kunstgrasvelden aangelegd en ervoor gezorgd dat voetbalverenigingen met teruglopende ledenaantallen met elkaar fuseerden. Achbar: „Deze herstructurering is een grote oorzaak van de afname van het aantal sportvelden én de afname van het aantal Rotterdamse voetbalverenigingen.”

Ook zeggen veel gemeenten dat bewoners steeds vaker buiten clubverband in de openbare ruimte sporten. Die veronderstelde groeiende populariteit van *urban sports* als skaten, freerunning, buitenfitness en zwemmen in open water valt alleen moeilijk te onderbouwen met cijfers. Volgens wethouder Hilbert Bredemeijer (Sport, CDA) van Den gebruiken veel gemeenten urban sports „een beetje als excuus” om verenigingsvelden af te stoten. Tot een krimp van het verenigingsleven heeft de opkomst van ongeorganiseerde sporten in ieder geval niet geleid: landelijk bleef het aantal leden van sportclubs de afgelopen jaren stabiel.

Ongelijk verdeeld

Wie kijkt naar heel Nederland ziet dat er in totaal 5.000 hectare (zo’n 6.600 voetbalvelden) aan nieuwe sportruimte is bijgekomen tussen 2010 en 2020, terwijl er 3.000 hectare verdween (gelijk aan ongeveer 4.000 voetbalvelden), zo blijkt uit de analyse van NRC. Daardoor bleef, bevolkingsgroei meegerekend, het aantal vierkante meter per hoofd van de bevolking in het algemeen gelijk: gemiddeld heeft een Nederlander 21 vierkante meter aan sportruimte. Dat lijkt goed nieuws, maar de groei is ongelijk over het land verdeeld,

Een sportveld op **sportpark Escamp I** in Den Haag. FOTO BART MAAT

Vormalig **sportterrein Melkweg** in Amsterdam. FOTO OLIVIER MIDDENDORP

Een training bij **S.V. Hatto-Heim** in het Gelderse Hatterm. FOTO ERIC BRINKHORST

en de afname van de ruimte concentreert zich vooral in de steden.

De verschillen tussen stad en platteland zijn dus groter geworden. Bovendien worden de cijfers vertekend door de enorme groei aan golfbanen in de onderzochte jaren: tussen 2010 en 2020 kwam er maar liefst 13 miljoen vierkante meter aan golfterrein bij, dat inmiddels een kwart van het sportareaal in beslag neemt. Als de groei van golfbanen (het is de sport met de hoogste contributie van het land) niet wordt meegerekend, is de sportruimte in heel Nederland met een halve vierkante meter per inwoner gekrompen.

Bezuinigingen

De bevindingen van NRC contrasteren met de ambities van het Rijk. Het huidige, demissionaire kabinet wil dat driekwart van de Nederlanders over vijftien jaar voldoende beweegt, maar heeft tegelijkertijd 28 miljoen euro op sportaccommodaties bezuinigd – wat tot grote zorgen in de sportwereld heeft geleid.

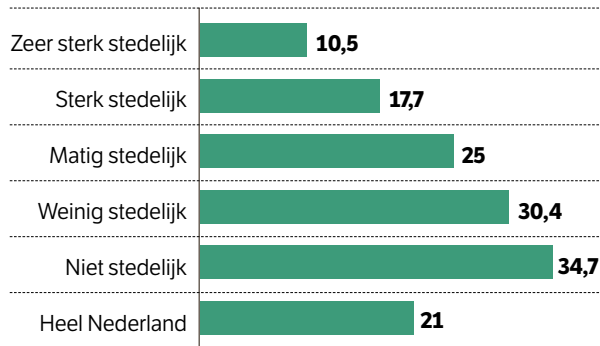
Ook werden de afgelopen jaren verschillende nationale en lokale sportakkoorden gesloten, waarin een belangrijk doel steeds was om meer ruimte voor sport te creëren. Aan die plannen is „nauwelijks uitvoering” gegeven, zo concludeerden onderzoekers van het Mulier Instituut in een onderzoek onder achttien gemeenten in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

In tien jaar tijd kwam er wel 13 miljoen vierkante meter aan golfterrein bij

In een Kamerbrief erkende demissionair staatssecretaris Judith Tielen (VWS, VVD) onlangs dat vooral steden „onvoldoende prioriteit” geven aan sporten en bewegen. „Concurrerende ruimteverragen”, zoals woningbouw, krijgen te vaak voorrang. Gemeenten en sportbonden hebben haar gevraagd om nationale richtlijnen te maken voor vierkante meters sportruimte – nu bestaan daar geen regels voor. Tielen zegt de gemeenten „via meerdere acties te ondersteunen”, en is „in gesprek” over sportrichtlijnen.

In grote steden minste ruimte om te sporten

Vierkante meters sportveld per persoon, naar mate van verstedelijking

NRC 121125 / Studio / Bron: CBS, NRC

Onderzoek

Data-analyse

Voor deze data-analyse vergeleek NRC het Bestand Bodemgebruik van het CBS uit 2010 met dat van 2020 (het jaar van de meest recente cijfers).

Op deze kaarten duidt het CBS het ‘primaire gebruik’ van percelen aan. Sportlocaties worden ingetekend als ze minimaal een halve hectare groot zijn, waardoor onder meer kleine sporthallen of sportscholen buiten de analyse vallen.

Er zitten „beperkingen” aan het gebruik van het Bestand Bodemgebruik, stelt het CBS. Zo zijn er onder meer fouten in de brongegevens die voor de kaarten worden gebruikt. De kaarten zijn wel bruikbaar „op een hoog aggregatieniveau”, stelt CBS. Dat betekent dat wel iets te zeggen is over stedelijke en niet-stedelijke gebieden, maar de resultaten per gemeente minder goed berekend konden worden.

Hoe kun je duurzaam schoonmaken?

Onze Slim Leven-gids helpt je verder

Ga naar nrc.nl/slimleven

Zicht op een goed pensioen?

Ontdek Aanvullende PensioenOpbouw en bereken wat het jou kan opleveren

Bereken

LITERATUURPRIJS

‘Sobere’ en ‘grandioze’ roman ‘Flesh’ van David Szalay wint Booker Prize

De Brits-Hongaarse schrijver David Szalay wint de prijs met een sobere roman waarin hij een man van weinig woorden portretteert.

Thomas de Veen
AMSTERDAM

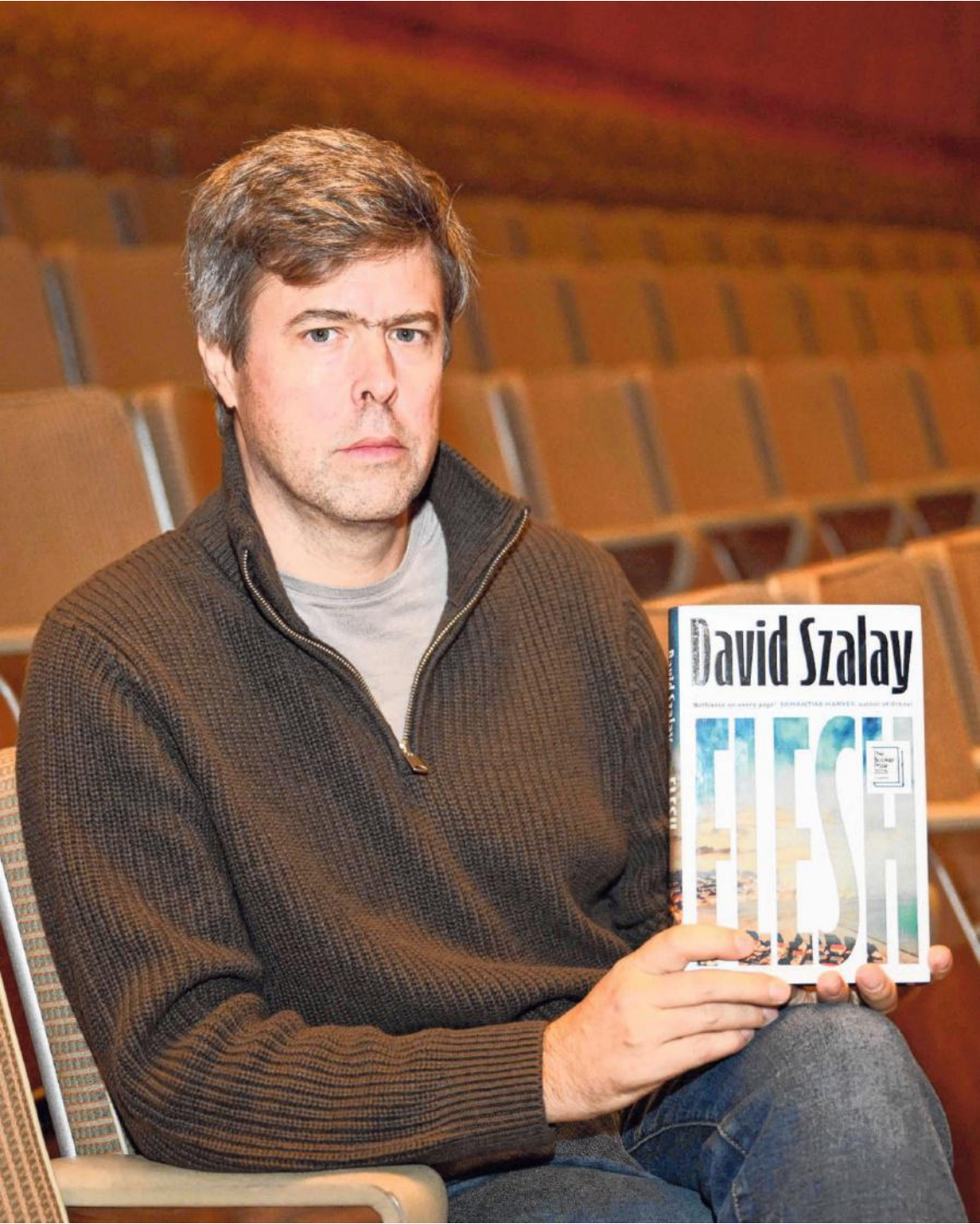
De Brits-Hongaarse schrijver David Szalay is met zijn roman *Flesh* de winnaar van de Booker Prize, de belangrijkste romanprijs in de Engelstalige wereld. Dat is maandagavond bekendgemaakt in Londen. De 51-jarige Szalay, die voor de tweede keer op de shortlist van de invloedrijke literaire prijs stond, ontvangt een prijzengeld van 50.000 pond (zo'n 56.000 euro).

De roman toont het leven van István, een zwijgzame figuur die we volgen vanaf zijn armoedige puberteit in Hongarije, via zijn militaire dienst in Irak tot aan zijn migratie naar Londen, waar hij na omzwervingen doordringt tot de kringen van de hyperrijken.

Opvallend aan *Flesh*, dat dit voorjaar door Auke Leistra in het Nederlands vertaald werd als *Het vlees*: het leven lijkt István grotendeels te overkomen. Zijn passieve houding wordt weerspiegeld door de geringe hoeveelheid woorden die István doorgaans gebruikt, in de spaarzaam geschreven roman bestaat zijn woordelijke reactie dikwijls uit niet veel meer dan een vertwijfeld, schouderophalend „oké”.

Geen simpele ziel

Toch viel de jury voor de diepte die de roman te bieden had. Istváns onuitgesprokenheid was de basis voor zijn roman, vertelde David Szalay in interviews, waaronder afgelopen weekend, toen hij in Den Haag optrad op het literaire festival Crossing Border. Want István is geen simpele ziel en zeker niet gevoelloos, aldus Szalay; hij heeft bij zijn gevoel alleen niet meteen allemaal woorden paraat.

David Szalay poseert met zijn boek in aanloop naar de uitreiking. FOTO CHRIS J RATCLIFFE / AFP

„Ik wilde een personage dat zichzelf niet zou uitleggen”, zei Szalay dit weekend tegen NRC. „In literaire romans is de uitleg die personages aan zichzelf geven vaak de kern van het boek, maar ik wilde iets anders. Ik wilde de nadruk leggen op het leven als fysieke ervaring.” Het maakt *Flesh* een roman waarin veel gebeurt en veel wordt gevoeld, zonder dat aan die gevoelens grote woorden worden gegeven.

Flesh was, zo vertelde juryvoorzitter Roddy Doyle in zijn bekendmakingstoespraak, de roman waaraan de jury, na drie keer intensief lezen, de prijs gunde vanwege zijn „volstrekte singulariteit”, waarmee hij vermoedelijk wilde zeggen: intens en uniek op volkomen eigen wijze. „We hebben nooit eerder iets als dit gele-

”
Ik wilde een personage dat zichzelf niet zou uitleggen

David Szalay schrijver

zen. We vonden de soberheid van het schrijven geweldig”, lichtte Doyle, zelf schrijver en oud-winnaar van de Booker, toe tegenover de BBC. „De dialogen waren grandioos en de afwezigheid van dialogen was grandioos.”

David Szalay (1974), die in Montreal geboren werd bij een Hongaarse vader en een Canadese moeder en nu in Venen woont, schreef zes boeken. Hij was ook al in 2016 genomineerd voor de Booker Prize, met de roman *All That Man Is* (Wat een man is), zonder toen te winnen.

Ook dit jaar had hij op voorhand niet de favorietenrol voor de prijs: de Britse bookmakers schatten de winkans van Kiran Desai (*The Loneliness of Sonia and Sunny*) en Andrew Miller (*The Land in Winter*) nog net iets hoger in. De overige genomineerden waren Susan Choi (*Flashlight*), Katie Kitamura (*Audition*) en Ben Markovits (*The Rest of Our Lives*).

Politiemensen onderzoeken verwoeste auto's na een zelfmoordaanslag in Islamabad, dinsdag. FOTO AFP

INDIA EN PAKISTAN

Bloedige aanslagen verhogen opnieuw spanningen in Zuid-Azië

De hoofdsteden van India en Pakistan zijn opgeschrikt door explosies waarbij meer dan twintig doden zijn gevallen.

Merel Thie en Lisa Dupuy
AMSTERDAM/NEW DELHI

Het is opnieuw onrustig in de driehoek Pakistan, India en Afghanistan. In de hoofdsteden van India en Pakistan werden maandag en dinsdag zelfmoordaanslagen gepleegd waarbij meer dan twintig doden zijn gevallen. De aanslag in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad is opgeëist door de Pakistaanse Taliban. De Pakistaanse minister van Defensie beschuldigt Afghanistan ervan hen te faciliteren. Volgens hem is het nu „oorlog” op Pakistaans grondgebied.

Bij de aanslag in Islamabad in de buurt van een gerechtshof zouden twaalf doden en 27 gewonden zijn gevallen. Het tekenet de ontvlambare situatie in de regio dat de Pakistaanse premier Shehbaz Sharif dinsdag eerst India ervan beschuldigde achter de aanslag te zitten - voordat de Pakistaanse Taliban die opeisten.

Toeristische locatie

Maandagavond was het raak in de Indiase hoofdstad New Delhi. Een explosie tijdens de avondspits deed ramen springen en gebouwen trillen, vertelden ooggetuigen aan *The Hin-*

dustan Times. Een auto die volgens de politie langzaam kwam aanrijden richting een stoplicht, explodeerde op een toeristische locatie tegenover het historische Rode Fort bij een drukke metro-uitgang. Het officiële dodental schommelde dinsdag tussen de tien en dertien doden en 21 gewonden.

Explosieven

In diverse media is gesuggereerd dat deze Umar Mohammad gelieerd is aan een terreurcel die eerder deze week zou zijn opgerold in de Indiase stad Faridabad, ten zuiden van Delhi. Ook hier gaat het om artsen of artsen in opleiding die zijn aangehouden, twee mannen en een vrouw. Een van hen, Muzammil Shakeel, huurde volgens nieuwszender NDTV de twee kamers waar voorafgaand aan de explosie in Delhi 2.900 kilo materiaal is gevonden dat gebruikt kon worden voor de fabricatie van explosieven. Een mogelijk scenario is dat Umar Mohammad onderdeel was van dat opgerolde netwerk en in paniek besloot tot een solo-actie in Delhi.

Premier Modi beloofde bij zijn herverkiezing de Indiërs veilig te houden

ning met een zelfmoordaanslag met terroristisch motief. Het onderzoek is inmiddels overgenomen door de National Investigation Agency, dat terreuraanslagen onderzoekt. De politie bevestigde tegenover het Indiase persbureau PTI dat de vermoedelijke bestuurder van de auto de arts Umar Mohammad is. Hij is afkomstig uit de regio Kasjmir. Dinsdagochtend zouden zijn moeder en twee broers zijn aangehouden om hun dna te kunnen

vergelijken met dat van de omgekomen chauffeur van de auto, meldde de krant *India Today*.

China, Pakistan als India. Dat leidde in het verleden geregeld tot spanningen en gewapende confrontaties.

Volgens India steunt Pakistan het verzet van extremistische verzetsgroepen in het door India bestuurde deel van Kasjmir. India beschuldigde na de aanslag op toeristen in Pahal-gam Pakistan er openlijk van de terroristen te steunen die de aanslag pleegden.

Voor Modi was de strijd tegen terrorisme bij zijn herverkiezing vorig jaar een belangrijk onderdeel van zijn campagne. Hij beloofde Indiërs veilig te houden. Zij lijden nog altijd aan een collectief trauma na de aanslagen in Mumbai in 2008. Toen werden gedurende vier dagen meerdere aanslagen gepleegd waarbij bijna tweehonderd doden vielen.

Na de aanslag van maandag werden in het hele land controles en veiligheidsmaatregelen verscherpt. In een eerste reactie op X bezwoer Modi dinsdag dat de betrokken instanties de „samenzwering” achter deze explosie tot op de bodem zullen uitzoeken. Maar hij wordt ook bekritiseerd vanwege het feit dat hij wel op een geplande trip naar Bhutan ging.

Advertentie

KERSTACTIE 2025

Met Prinsjesdag 2025 liet het kabinet weinig ambitie zien op het gebied van armoedebestrijding. Dat betekent dat de reflectie van de planbureaus (SCP, CPB en PBL) in 2024 onverkort blijft staan: er is grote zorg over de lange termijn-effecten van het overheidsbeleid voor armoedebestrijding. Daarom blijft een focus op armoede- en eenzaamheidsbestrijding vanuit het NRC Lezersfonds onverminderd relevant. Immers, bestrijden van armoede en eenzaamheid blijft in het belang van ons allemaal en is juist in deze onzekere tijden extra noodzakelijk en urgent. Iemand die geldzorgen heeft of in armoede leeft heeft vaker last van stress, problemen met de gezondheid, eenzaamheid en schaamte. Vele particuliere initiatieven, dicht bij de mensen die

hulp het meest nodig hebben, brengen verlichting. Het NRC Lezersfonds (1928) steunt dit soort initiatieven. Daarom doet het NRC Lezersfonds ook dit jaar opnieuw een beroep op u om te helpen bij het verlichten van armoede in ons land. Vorig jaar ontvingen wij van NRC-lezers maar liefst € 316.000 aan giften. Met dat geld ondersteunen wij bijvoorbeeld projecten die zich bezighouden met het lenigen van de ergste nood bij armoede en het bestrijden van eenzaamheid en isolement. Ook bieden we voedselhulp en hulp aan daklozen en vluchtelingen. Vaak focussen wij ons daarbij op kleinschalige projecten in de wijken en buurten van steden en dorpen. Het geld wordt tweemaal per jaar toegekend door de commissie van

het NRC Lezersfonds en besteed via lokale organisaties. Bestuur en commissie ontvangen geen vergoeding.

Hoe het geld wordt besteed is te vinden op onze website. Wilt u bijdragen? U kunt uw gift overmaken op IBAN NL34INGB0002806200 of NL14RABO0365692034 ten name van Stichting Fonds van NRC Handelsbladlezers of via onze website nrclezersfonds.nl. Ook kunt u de QR-code gebruiken met een barcodescanner.

Op onze website vindt u ook alle informatie over ons fonds, de financiële verantwoording en ons ANBI-nummer.

De commissieleden van NRC Lezersfonds zijn:

- Henk Itzig Heine, *voormalig Hoofddirecteur Personeel bij het ministerie van Defensie*
- Gertjan Sonneveld, *voormalig hoofd Finance NRC Media BV*
- Olivier Spier, *notaris te Amsterdam*
- Marijke van Haaren, *oud-wethouder gemeente Berkelland*
- Sylvie Lo Fo Wong, *voormalig huisarts te Rotterdam*
- Faye Leigh Lui, *docent communicatie Hogeschool In Holland*
- Leon Vos, *psychiater bij Reiner van Arkel, Den Bosch*

MAASTRICHT

Universiteit Maastricht verwijderft foutief nieuwsbericht over kosten obesitas

Gezondheidseconomen gebruikten foutief bedrag om de politiek ertoe te bewegen meer maatregelen tegen obesitas te nemen.

Boris Bouwman
AMSTERDAM

De Universiteit Maastricht heeft een foutief nieuwsbericht over de maatschappelijke kosten van obesitas en overgewicht verwijderd van de eigen website. Het bedrag van „79 miljard euro per jaar” klopt niet, bevestigt een woordvoerder dinsdag na berichtgeving van BNNVARA-televisieprogramma Zembla.

De academici publiceerden het onderzoek naar zorgkosten en verlies aan arbeidsproductiviteit in 2022. Per persoon met overgewicht of obesitas komen de kosten voor de maatschappij neer op circa 11.500 euro per jaar, luidde de conclusie. Vervolgens extrapol eerde Partnerschap Overge-

wicht Nederland (PON), dat samenwerkte met de onderzoekers, de uitkomst. De koepelorganisatie beweerde ten onrechte dat mensen met obesitas en overgewicht de Nederlandse samenleving 79 miljard euro per jaar kosten. De Universiteit nam die foutieve bewering vervolgens over in het eigen nieuwsbericht over het onderzoek.

In het onderzoek stond juist vermeld dat een extrapolatie - zoals die van PON - niet te maken valt. „Ook vanwege de omvang van de groep mensen die onderzocht is, mag iemand de conclusies niet zo een, twee doortrekken naar heel Nederland”, zegt de universiteitswoordvoerder.

Tot Zembla contact opnam, was de universiteit niet op de hoogte van de fout. „Het is ook niet zo dat er wetenschappers bij ons aan de bel hebben getrokken van goh, hier is iets aan de hand”, zegt de woordvoerder. Vervolgens hebben wetenschappers zich over het bericht gebogen en „was de conclusie snel getrokken”. Normaal gesproken lezen ook de onderzoekers het nieuwsbericht, stelt de universi-

Een patiënt staat op de weegschaal van een huisartsenpraktijk in Gouda. FOTO BAS CZERWINSKI/ANP

teit. „Dit bericht is er doorheen geglipt, dat had niet moeten gebeuren. Laat dit een les zijn.”

Belangenverstrengeling

Gezondheidseconomen gebruikten het foutieve bedrag om de politiek onder druk te zetten. Acht van hen overhandigde afgelopen mei een manifest aan toenmalig staatssecretaris Vincent Karemans (VVD, Jeugd, Preventie en Sport). Ze vroegen de VVD'er om meer maatregelen te nemen tegen obesitas. Bijvoorbeeld door mensen met obesitas eerder te behandelen.

Drie economen werken zowel voor het UMCG als adviesbureau Health-Ecore, dat onder meer farmaceut Eli Lilly, dat afslankmedicijnen produceert, bijstaat. Het drietal ontkent dat hun werk bij het adviesbureau invloed heeft gehad op het manifest. „Een schending van de gedragscode wetenschappelijke integriteit”, stelde Lex Bouter, emeritus-hoogleraar methodologie en integriteit, tegenover Zembla. Ook het UMCG spreekt van belangenverstrengeling.

TikTok-rij bij de vestiging van snackbar Fabel Friet in de Runstraat in Amsterdam. Bordjes op de weg wijzen klanten erop om hun friet niet op te eten in de buurt van de snackbar. FOTO SIMON LENSSENS

GENTRIFICATIE

Actiegroep protesteert bij Amsterdamse TikTok-rijen

Drie jonge Amsterdammers maken zich zorgen over de stad waarin ze zijn opgegroeid. Met ludieke acties proberen ze aandacht te vragen voor de manier waarop de structuur van wijken verandert door de instroom van rijkere nieuwkomers.

Anne-Martijn van der Kaaden
AMSTERDAM

Een kunstwerk, noemt Sunny D het broodje rib eye met een gekookt eitje, spicy mayo en kruiden. „Als dit het laatste is wat ik zou eten, zou dat prima zijn”, zegt de enthousiaste TikTok-gebruiker in een video over Chun Café in Amsterdam. Op de plek waar Sunny D tien minuten in de rij stond voor het broodje dat „zijn leven veranderde”, waar elke dag zo'n rij staat, verschenen dit weekend mysterieuze geel-roze stickers: *Skip the line? Scan the QR*.

Het bleek een ludieke actie. Wie de code scande kreeg geen ontsnapping uit de TikTok-rij, maar een boodschap op z'n scherm. „Beste toerist”, schrijft een groep die zich Tegentrificatie noemt, „welkom in onze stad. We nemen je niks kwalijk, maar door in deze rij te staan draag je bij aan het enorme probleem dat gentrificatie heet.”

De stickers zijn intussen alweer verwijderd, maar de actie was een succes, zeggen de initiatiefnemers. „We zijn erg tevreden. Mensen werden ongemaakt, dat is wat we wilden. Ze werden zich bewust van iets dat ze waarschijnlijk wel weten, maar liever niet zien.”

Tegentrificatie bestaat uit drie jonge Amsterdammers die vanwege hun activisme - zomaar stickers plakken is bij wet verboden - graag anoniem blijven (hun namen zijn bij de redactie bekend). In een videogesprek vertellen ze dat ze zich zorgen maken over hoe de stad waarin ze opgroei den aan het veranderen is. Met acties zoals die van afgelopen weekend willen ze aandacht vragen voor gentrificatie: waarbij de sociale structuur van wijken door de instroom van rijkere nieuwkomers onder druk komt te staan. „Een proces waaraan velen vroeg of laat deelnemen.”

Tenenkrommend

De heropening van Roest, een horecazaak in een voormalig industriegebied waar ze zelf graag kwamen, zette de drie aan het denken. De plek die bekendstond als laagdrempelige culturele vrijplaats (met feestjes tot diep in de nacht) ging dit jaar verder onder dezelfde naam, maar nu met een *fine dining*-concept. Ze zagen, zegt de actiegroep, een „tenenkrommend interview” met de eigenaar op stadszender AT5. „De interviewer merkte op: ‘Het rauwe is er wel af hè?’ Zijn reactie: ‘Dat vind ik niet, want we hebben natuurwijken.’”

Overblijfsel van een sticker van de actiegroep Tegentrificatie. FOTO ANNE-MARTIJN VAN DER KAADEN

Dat is onze boodschap: iedereen maakt deel uit van het proces

Tegentrificatie actiegroep

Gentrificatie, zeggen ze, wordt vaak gebracht als stadsvernieuwing. Wijken die bekendstaan als achtergesteld worden opgeknapt en worden ineens aantrekkelijk. „De vraag is: voor wie is die nieuwe, verbeterde

stad?” Wat je ziet gebeuren, zegt de actiegroep, is dat kleine winkels en buurtinitiatieven verdwijnen door oplopende huren. „Het problematische aan gentrificatie is dat het leidt tot uitsluiting. Het gaat ten koste van bepaalde groepen: mensen met een migratieachtergrond, een lager inkomen, andere culturele behoeften.”

De QR-sticker is niet hun eerste actie. Eerder dit jaar spoot de groep in rode graffitiletters ‘gegentrificeerd’ op de stoep bij cafés en restaurants van de 3WO - een horecagroep met meer dan dertig zaken in Amsterdam. „Een typisch geval van overnemers in plaats van ondernemers”, aldus Tegentrificatie. „Dit soort types claimen altijd dat ze er zijn voor de buurt, maar ze doen helemaal niks behalve winst halen. *Copy-paste*.” 3WO liet na de actie weten best een keer koffie te willen drinken met Tegentrificatie. „We hebben ze via Instagram een bericht gestuurd, maar ze hebben niet gereageerd.”

Acties als die van Tegentrificatie tonen het groeiende protest van Amsterdammers die voor de ziel van hun stad vrezen. Journalist Marcel van Engelen noemt Amsterdam in zijn recente boek een stad in een ‘succesrisis’: zo gewild dat ze ontoegankelijk

geworden is. In mei stapten bewoners van de binnenstad naar de rechter vanwege overlast bij een populaire frietzaak. Het burgercollectief *Amsterdam heeft een keuze* daagde de gemeente voor de rechter om naleving af te dwingen van de afspraak om jaarlijks maximaal twintig miljoen overnachtingen toe te staan. Want ondanks maatregelen als hogere toeristenbelasting en een rem op hotelbedden, stijgt dat aantal volgend jaar mogelijk tot wel 26,6 miljoen.

Bezoekers en bewoners

Tegentrificatie zal z'n guerrillactiek voortzetten. De actiegroep wil niet alleen ondernemers aanspreken, maar ook bezoekers en bewoners. „Want dat is onze boodschap: iedereen maakt deel uit van het proces.” Door Roest, zeggen de drie, zagen ze in dat dit ook voor hen geldt. „Het was natuurlijk niet zomaar een leuke creatieve broedplaats, maar de bedoeling om een verlaten industrieterrein te veranderen in een levendig woonwerkgebied.” Met hun acties willen ze mensen op het probleem wijzen én een keuze geven: doe je niets, of draag je iets bij? „Als je in een nieuwe buurt komt, probeer die dan te leren kennen in plaats van over te nemen.”

Advertentie

SKECHERS
HANDS FREE
Slip-ins

NIET MEER BUKKEN.
NOOIT MEER JE
SCHOENEN AANRAKEN.
JUST STEP IN & GO.

JUST
STEP IN™

Je schoenen aantrekken was nog nooit zo makkelijk met Skechers Hands Free Slip-ins®. Niet meer bukken. Aanraken niet meer nodig. **Just step in and go.**

Heel Pillow® houdt je voet stevig op zijn plaats.

NOOIT MEER JE
SCHOENEN
AANRAKEN

Beperkt
aantal boxen
beschikbaar

VAN GROND TOT GERECHT-BOX

Feestmenu van meesterkok Nelson Tanate

- › Driegangenmenu met amuse en brood
- › Verkrijgbaar in een reguliere en vegetarische variant
- › Een culinaire ervaring van de beste chef bij jou thuis
- › Verse seizoensproducten van lokale bodem

Vier de feestdagen met de *Van Grond Tot Gerecht*-box, een zorgvuldig samengesteld driegangenmenu van Nelson Tanate. Ontdek de rijkdom van puur koken. De box brengt je dichterbij de oorsprong van je eten, met zorgvuldig geselecteerde ingrediënten die rechtstreeks uit de natuur komen. Geen anonieme producten of lange voedselketens, maar een transparante herkomst en eerlijke kwaliteit. Ervaar het plezier van koken met producten die een verhaal vertellen, van grond tot gerecht, en proef het verschil dat echte herkomst maakt. De totale bereidingstijd is ongeveer 2 uur.

Adviesprijs
165,-
voor 2 personen

Bestel nu ›nrcwebwinkel.nl/feestmenu

Rechtbank op het Wilhelminaplein in Rotterdam. FOTO HANS VAN RHOON / ANP

VLAARDINGSE PLEEGoudERS

Wie was verantwoordelijk voor de gruwelikheden? Dat blijft onduidelijk

Op de laatste zittingsdag van de zaak van het Vlaardingse meisje waren er nog veel vragen zonder een bevredigend antwoord.

Arjen Schreuder

ROTTERDAM

Helemaal bevredigend is het niet. Ja, de Rotterdamse rechtbank heeft drie dagen lang besproken aan welke ellende het ‘Vlaardingse pleegmeisje’ tijdens haar driejarige verblijf in haar pleeggezin werd blootgesteld (vooral gedurende het laatste half-jaar). En toch blijven er vragen over.

Wie is verantwoordelijk voor de botbreuken, de striemen, de ondervoeding, het hersenletsel? Was het pleegvader John die het meisje zo zwaar mishandelde? Die ontkent dat. Zijn advocaat vraagt vrijspraak voor die verdenking, trouwens ook voor de beschuldiging dat hij haar verwaarloosde, onvoldoende verzorgde en aan haar lot overliet. En bleef pleegmoeder Daisy op de achtergrond, zoals zijzelf verklaart? Valt haar zodoende alleen aan te rekenen dat ze niet heeft ingegrepen?

Medepleger

Het Openbaar Ministerie beschouwt haar als medepleger. Was het dan vooral het meisje zelf dat zich regelmatig verwondde? En valt pleegvader John in dat laatste geval alleen te verwijten dat hij almaar zwaardere straffen verzon voor het meisje?

John noemt het „geen vrijbrief” voor zijn daden, maar wijst erop dat het meisje moeilijk gedrag vertoonde en daarin steeds verder ging; dat ging van mensen ongefundeerd beschuldigen, niet willen eten, spullen vernielen, stelen, hartaanvallen simule-

ren, zichzelf van de trap laten vallen en met het hoofd tegen vloer en muur bonken.

Een tweede vraag is hoe iemand ertoe komt, zoals verdachte John wel heeft toegegeven, een pleegdochter systematisch van haar vrijheid te beroven. Door haar regelmatig urenlang met kettingen vast te maken, op te sluiten in een kooi, met de waarschuwing dat die onder stroom zou staan. Een duidelijk antwoord ontbreekt wederom. Wellicht kloppen de conclusies van psychiaters en psychologen dat Daisy en John lijdten aan persoonlijkheidsstoornissen.

Pleegouder John zegt dat hij zich heeft laten verleiden tot een strijd met het meisje, dat hij als een tegenstander ging beschouwen. Daarbij zou hij „de realiteit uit het oog heb-

Het blijft raadselachtig waarom niemand het ‘meisje van Vlaardingse’ onder z’n hoede nam

ben verloren”. Of het sadistisch handelen betrof staat niet vast: voor het ervaren van plezier in het pijnigen van anderen, hebben de psychiaters en psychologen geen aanleiding gevonden. Zelf zegt John „veel spijt” te hebben en „oprecht” excuses te maken aan het meisje. „Ik heb fouten gemaakt en dat betreurt ik enorm.”

Een andere vraag is hoe dit stel zich heeft kunnen kwalificeren als pleegouders, ondanks een screening. Pleegmoeder Daisy ontkent dat John en zij bijna tien jaar geleden hebben gelogen over hun belabberde financiële situatie en eigen psychische problemen. Ook wisten de screeners volgens haar dat het stel

lang had geprobeerd zelf kinderen te krijgen en mede om die reden pleegouders wilde worden.

„Men gunde ons een pleegkind”, aldus Daisy. Er kwam een pleegzoon, die tot de aanhouding van het stel vorig jaar bij hen heeft gewoond. Later kreeg het stel alsnog een eigen kind, dat samen met de pleegkinderen in huis opgroeide. Duidelijk is wel dat Daisy en John ongeschikt waren als pleegouders, die juist voor kwetsbare kinderen met gedragsproblemen geduld en begrip moeten kunnen opbrengen. Die dienen ook onder stress kalm te blijven.

‘Radeloos’

De laatste vraag betreft de hulpverlening. Eerder verscheen al een vernietigend rapport van de inspectie, maar ook na deze rechtszaak blijft raadselachtig waarom vrijwel niemand het ‘meisje van Vlaardingse’ onder z’n hoede heeft genomen. Op school was ze vanwege gedragsproblemen niet meer welkom, zodat ze hele dagen thuis kwam te zitten.

Hulpverleners hadden de indruk dat Daisy en John weliswaar een zware dobber aan het meisje hadden, maar daar goed mee overweg konden. Zonder extra hulp. Zonder dat met eigen ogen vast te stellen en zonder te weten wat zich in huis afspeelde. En kennelijk ook zonder te reageren op vragen om hulp van de pleegouders zelf, die volgens hun advocaten „radeloos” waren.

Tegen ontsporingen zoals in dit Vlaardingse pleeggezin is wellicht geen kruid gewassen. Maar als uit deze rechtszaak blijkt welke consequenties het ontbreken van passende jeugdbescherming en pleegzorg - en vooral het toezicht daarop - kunnen hebben, kan daaruit in elk geval lering worden getrokken.

De rechtbank doet op 25 november uitspraak.

GEBOORTEZORG

Personeelstekort in de kraamzorg treft kwetsbare gezinnen het hardst

Vrouwen krijgen regelmatig minder kraamzorg dan het minimum van 24 uur, meldt de inspectie, en soms zelfs helemaal niet. Dit treft vooral kwetsbare gezinnen, waar hulp juist nodig is.

Majda Ouhaji

AMSTERDAM

Het personeelstekort in de geboortezorg, waaronder bij kraamverzorgers, heeft extra impact op zwangere vrouwen in kwetsbare situaties. Hoewel juist zij gebaat zijn bij het ontvangen van kraamzorg, worden ze door de wachtlijsten bij organisaties „onevenredig hard” geraakt. Dat blijkt uit een onderzoek van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd dat dinsdag is gepubliceerd.

De hele keten rondom de geboortezorg staat door personeelstekorten onder druk. Zo kunnen vrouwen niet altijd terecht bij elk ziekenhuis om te bevallen. Ook moeten verloskundigen regelmatig met een vrouw die op het punt staat te bevallen op zoek naar een ziekenhuis waar plek is. Bij spoedeisende zorg gaat het wel goed, schrijft de Inspectie.

Ook de kraamzorg, die gezinnen direct na de geboorte van een baby krijgen, staat al jaren onder druk. Vrouwen krijgen regelmatig minder kraamzorg dan het minimum van 24 uur en soms zelfs helemaal geen. Dat gebeurt bijvoorbeeld als zij zich te laat bij een kraamzorgorganisatie melden en dan op een lange wachtlijst terecht komen.

Eigen bijdrage

Dat beeld herkent directeur Koen Jansen van brancheorganisatie Bo Geboortezorg. Hij pleit daarom voor het afschaffen van de eigen bijdrage, omdat die voor gezinnen met een kleine portemonnee een financiële drempel vormt om de zorg volledig af te nemen. De eigen bijdrage is 130 euro bij - het minimum van - 24 uur kraamzorg. „Door de eigen bijdrage af te schaffen wordt kraamzorg toegankelijk voor iedereen.”

In Amsterdam-Zuidoost is deze maand een pilot gestart waarbij gezinnen met weinig financiële middelen die eigen bijdrage niet hoeven te betalen. In dat stadsdeel heeft 26 procent van de gezinnen soms geldzorgen, 10 procentpunt hoger dan het gemiddelde in de stad. Per jaar zijn er ongeveer 130 gezinnen in de wijk die geen of te weinig kraamzorg ontvangen. Andere redenen daarvoor zijn volgens Jansen de personeelstekorten en de taal- en cultuurbarrières bij sommige gezinnen.

Jansen vindt ook dat organisaties de beschikbare menskracht heel gericht zouden moeten inzetten. De sector probeert dat nu al door gezinnen zorg te laten ontvangen op basis van hun behoeften. Dat kan soms zelfs gaan om digitale ondersteuning.

Het personeelstekort in de kraamzorg is niet nieuw. De gemiddelde leeftijd van kraamverzorgenden is hoog, ziet Jansen, en de instroom van

Een baby in het **kraamhotel** in Groningen. De hele keten rondom de geboortezorg staat door personeelstekorten onder druk. FOTO SAKÉ ELZINGA

is een grote verantwoordelijkheid om al elk kind goede eerste duizend dagen te geven.”

Wat zou kunnen helpen, volgens Eerenberg, is binnen de geboortezorg meer cultuursensitief werken en meer sleutelfiguren in de wijk krijgen. „Ik hoor nog altijd verhalen van

Vrouwen kunnen niet altijd terecht bij elk ziekenhuis om te bevallen

vrouwen die al vergevorderd zijn in hun zwangerschap en zich pas heel laat bij de verloskundige melden. Dan mis je allerlei medische checks en heeft de verloskundige ook niet kunnen uitleggen hoe de zorg werkt.”

In de hele stad Utrecht is er een te-

kort aan kraamzorg. De Inspectie noteerde in 2024 dat zevenhonderd vrouwen op de wachtlijst stonden omdat ze geen kraamzorg binnen hun postcodegebied konden vinden. Vooral in de wijken Overvecht en Kanaleneiland werden gezinnen extra geraakt door die wachtlijsten.

Volgens Eerenberg heeft dat drie redenen. Er zijn minder kraamverzorgers actief in bepaalde postcodegebieden, de eigen bijdrage is een barrière en niet iedereen weet de weg naar de juiste instanties te vinden.

Waarom in sommige wijken minder kraamverzorgers beschikbaar zijn, weet Eerenberg niet precies. „Als je het vraagt aan organisaties of verantwoordelijken, dan snappen ze het ook niet. Kennelijk zijn er grotere belangen die bepalen dat je bij de ene postcode efficiëntere zorg kunt leveren dan bij de anderen. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat het te maken heeft met kosten versus opbrengst.”

Ook Jansen van Bo Geboortezorg kent de verhalen dat in sommige gebieden minder kraamzorg beschikbaar is. „Als belangrijkste drijfveer hiervoor horen wij de beschikbaarheid van personeel in de betreffende regio’s.”

Beter samenwerken zou een uitkomst zijn. Maar wethouder Eerenberg ziet ook wel iets in een financiële prikkel in bepaalde wijken om organisaties meer hun best te laten doen. Maar dat is volgens hem een rol die zorgverzekeraars op zouden moeten pakken.

De gemeente Utrecht onderzoekt wel of ze, net als in Amsterdam gebeurt, de eigen bijdrage kan financieren voor de armste gezinnen. Eerenberg wil dat dan voor de hele stad doen, in plaats van voor een bepaalde wijk. Hoe dat gefinancierd moet worden, is nog een vraagteken, want „ook in Utrecht groeit het geld niet op de rug”.

Ontdek de mooiste cadeaus

GRAYPANTS Wick tafellamp

Adviesprijs
v.a. 139,-
109,-

- › Draagbare en draadloze sfeermaker
- › Verkrijgbaar in 2 formaten, dimbaar in 4 standen
- › Geniet van 150 uur verlichting op een opgeladen accu

DUCQ Koperen pannen

Adviesprijs
249,-
154,95

- › Geschikt voor alle warmtebronnen
- › Drie lagen voor optimale warmteverdeling
- › Luxe en tijdloze uitstraling, voor jarenlang plezier

FREDERIK ROIJÉ Vogelhuis

Adviesprijs
169,-
149,-

- › Architectonisch design voor vogel- en designliefhebbers
- › Biedt onderdak aan verschillende vogelsoorten
- › Een blikvanger in elke tuin

Puzzelbord met draaisysteem

Adviesprijs
159,95
79,-

- › Voor puzzels tot 1000 stukjes | 77 x 57 centimeter
- › Met 360° draaibare ringstandaard en kantelfunctie
- › Voor optimaal puzzelplezier

TRAVELIN' Pantoffels

Adviesprijs
89,95
39,95

- › Voor dames en heren, in verschillende kleuren
- › Gemaakt van zacht wol en polyester
- › Warm, ademend en vormvast met rubberen zool

YUMEKO Dekbedovertreksets flanel

Adviesprijs
v.a. 139,95
119,-

- › Ultrazacht beddengoed in verschillende kleuren, perfect voor koude nachten
- › Gemaakt van 100% biologisch katoen, GOTS-gecertificeerd
- › Duurzaam geproduceerd in Portugal

Bekijk alle cadeaus online nrcwebwinkel.nl/cadeaus

De competitiewedstrijd tussen **Galatasaray** en **Trabzonspor**, begin deze maand in Istanbul. FOTO REUTERS

TURKS VOETBAL

In Istanbul loopt de discussie over het gokschandaal hoog op

Meer dan duizend Turkse spelers zijn geschorst op verdenking van gokken op wedstrijden. Onterecht, vinden sommige fans.

Derk Walters en Suzan Yücel

AMSTERDAM/ISTANBUL

Midden in de Istanbulse woonwijk Kurtulus speelt de amateurclub Feriköy, waar dinsdagmiddag een wedstrijd gaande is tussen veertienjarigen. De temperatuur loopt hoog op. Aan de zijkant staat de 44-jarige Zafer Sahin mee te kijken. Hij is bestuurslid van Feriköy en hardcore fan van profclub Galatasaray, uit dezelfde stad.

Het nieuws dat voetballers van zijn geliefde club betrokken zouden zijn bij het gokschandaal valt hem slecht. „Wat mij het meeste stoort, is dat voetballers op basis van verdinkingen publiekelijk aan de schandpaal worden genageld.” Volgens Sahin is het niet duidelijk op welke data en bij welke wedstrijden deze voetballers gekocht zouden hebben. „Het is uiteraard niet goed te praten als voetballers op eigen wedstrijden wedden, maar waarom zou het een probleem zijn bij andere wedstrijden? Ze doen in principe niets illegaals.”

Een dag eerder heeft de Turkse voetbalbond 1.024 van de 3.700 professionele voetballers die in het land actief zijn geschorst in verband met een gokschandaal. Acht mensen zijn gearresteerd. Van de geschorsten spelen er 27 in de Turkse Eredivisie, de Süper Lig. De meest prominente

naam is die van Eren Elmali, linksback van Galatasaray en vorige maand nog basisspeler in het Turkse nationale elftal.

De voetballers worden ervan verdacht dat ze op wedstrijden gegokt hebben. Dat is strikt verboden, omdat dit tot matchfixing kan leiden: voetballers kunnen de uitslag van een wedstrijd beïnvloeden door bijvoorbeeld doelpunten weg te geven of een penalty te veroorzaken, waarmee ze zichzelf kunnen verrijken.

Felle discussie

In de voetbalkantine bij de amateurclub in Istanbul breekt een felle discussie uit terwijl een groepje buurtwoners naar het nieuws kijkt. De meesten willen liever niet met hun naam in de krant over dit onderwerp. De consensus is dat er niet alleen maar naar spelers en scheidsrechters gekeken moet worden, maar vooral ook naar bestuurders.

Ali Savun (56) is de conciërge van de amateurclub. Hij vindt het goed dat er een onderzoek is ingesteld. Waar rook is, is vuur, luidt zijn adagium. „Het lijkt me niet dat ze zomaar deze spelers eruit pikken. Voetballers hebben een voorbeeldfunctie. Door zich in te laten met gokken, zijn ze een slecht voorbeeld voor deze kinderen.” Hij wijst door het raam naar de jeugdwedstrijd.

Met de schorsing van de spelers neemt het Turkse gokschandaal een veel grotere dimensie aan dan gedacht. Eerder deze maand werden al zo'n 150 scheidsrechters op non-actief gesteld. Van de ruim 570 bondscheidsrechters bleken er 371 een account op een of andere goksite te hebben, van wie er 152 actief gokten. Scheidsrechters kunnen de uitslag van een wedstrijd nog gemakkelijker beïnvloeden dan spelers.

De gevolgen zijn groot. Zo liet de

Eerder deze maand werden al zo'n 150 scheidsrechters op non-actief gesteld

Turkse voetbalbond TFF weten dat de derde en vierde divisie, waar negen van de tien geschorste spelers actief waren, een paar weken opgeschort worden. De wedstrijden in de Süper Lig gaan vooralsnog wel door.

Omdat tal van clubs ineens spelers moeten missen, heeft de TFF aan wereldvoetbalbond FIFA gevraagd of Turkije een speciale transferperiode van twee weken kan krijgen om de clubs gelegenheid te geven de opengevallen plaatsen op te vullen. Vier-

deklasser Diyarbakirspor moet bijvoorbeeld achttien spelers missen.

De schorsingen zijn opgelegd tegen de achtergrond van een al jaren slepend gevecht tegen illegale gokpraktijken in het Turkse voetbal. TFF-voorzitter Ibrahim Haciosmanoglu zei in een verklaring: „We zijn vastbesloten om een systeem op te zetten waarin degenen die het verdienen winnen, zonder de gerechtigheid in gevaar te brengen.”

Een van de geschorste spelers, eenmalig international Necip Uysal van Besiktas, zegt tegen het Turkse voetbaltijdschrift *Fanatik* dat hij „nooit” iets met gokken te maken heeft gehad. „Ik heb nooit een gokaccount gehad. Het idee is nooit bij me opgekomen. Ik zal elke juridische strijd voeren tegen deze besmeuring van mijn naam.”

Besiktas-keeper Ersin Destanoglu zegt dat iemand anders een gokaccount op zijn naam geopend heeft. En international Elmali stelt dat hij vijf jaar geleden één keer gewed heeft, en niet op zijn eigen ploeg.

Elmali is uit de Turkse nationale selectie gezet in aanloop naar de wedstrijd tegen Bulgarije, komend weekend. Onterecht, vindt bestuurder Sahin van amateurclub Feriköy. „Ze hadden dit nieuws sowieso pas na het voetbalseizoen moeten bekendmaken. Dit schandaal overschaduwde ons

voetbalplezier.” Daar denkt conciërge Savun anders over. „Het Turkse tenue is heilig. Daar mag je alleen in voetballen als je naam nergens mee besmet is.”

Lange schorsingen

Matchfixing geldt wereldwijd als een van de grote problemen waar het voetbal mee kampt. Voetballers en scheidsrechters die zich eraan bezondigen krijgen doorgaans lange schorsingen opgelegd. Zo mocht de Italiaanse international Sandro Tonali tien maanden niet spelen omdat hij als speler van AC Milan gekocht had op wedstrijden van zijn eigen club.

Het probleem van matchfixing is groter dan alleen voetballers of scheidsrechters die op hun eigen wedstrijden gokken. Ook zonder een eigen gokaccount kunnen ze grote bedragen krijgen als ze wedstrijden opzettelijk verliezen. Dit geld komt volgens experts voornamelijk uit Azië, waar grote bedragen omgaan in de illegale gokmarkt.

De Turkse competitie is qua prestaties de negende competitie van Europa, drie plaatsen onder de Nederlandse Eredivisie. Toch wist Galatasaray onlangs in Amsterdam met 3-0 van Ajax te winnen in de Champions League, waarbij de inmiddels geschorste verdediger Elmali nog inviel.

Een straat in de Schotse plaats **Montrose**.

MANCHESTER

Op Whitechapel Road in Londen vind je belwinkels, een Turkse kapper, *chicken shops*, kebabzaken en vapewinkels. Ze huizen in statige Victoriaanse panden en hebben felgekleurde, kunststof gevelborden met de naam van de winkel in vette letters. De reclames met foto's van kapsels, maaltijden of vapes maken het straatbeeld nóg drukker.

Het X-account 'YOOKAY AESTHETICS' dat sinds begin dit jaar in de lucht is, plaatst foto's van dit soort plekken. Yookay aesthetics is een term geworden voor veranderingen in het Britse straatbeeld door immigratie en multiculturalisme, waarbij 'Yookay' moet verwijzen naar hoe 'UK' (*United Kingdom*) klinkt in het accent van veel Britten met een migratieachtergrond.

Het account plaatst onder meer foto's van uithangborden met Arabische teksten in plaats van of naast Engelse teksten, van vrouwen in boerka in Britse straten. Het is ook een memepagina waarop mensen met een niet-westerse of Oost-Europese migratie-achtergrond in een kwaad daglicht worden geplaatst. Zo herplaatst het account TikToks-spraakinterviews met jongeren met migratieachtergrond die een verkeerd antwoord geven op vragen als „Wat is de hoofdstad van Portugal?“. Een man in een zwarte jas is volgens het bijschrift een Albanees met een outfit van 2.000 pond die een uitkering gaat aanvragen.

In de bio van het X-account staat: „Berichten zijn geen impliciete waardeorden“. Maar in een post waarin de anonieme beheerder van het account diens gedachten over Yookay aesthetics uit-

SOCIALE MEDIA

'Yookay Aesthetics' voert campagne tegen het Britse multiculturele straatbeeld

In het VK worden anti-migratiesentimenten gevoed met een stroom van afbeeldingen en memes op onder meer X, waarin de aanwezigheid van migranten als „esthetisch verwarrend“ geldt.

Door **Denise Retera** Fotografie **Merlin Daleman**

eenzet, noemt hij die „vervreemdend“. Een kebabzaak in een Victoriaans pand is „esthetisch verwarrend“. „Dat gevoel wordt nog versterkt als de esthetiek in kwestie als lelijk of onaantrekkelijk wordt ervaren. Dubbel zo sterk zelfs als daar het gevoel van verlies bij komt: de gewaarwording dat het vertrouwde beeld van 'thuis' en 'plaats' is omgevormd tot iets wat opvallend vreemd aandoet.“

Mars in Londen
Het X-account lijkt te passen in een jaar waarin protest tegen migratie in het VK een kookpunt heeft bereikt. Het afgelo-

pen jaar, het eerste jaar van de regering van premier Keir Starmer (Labour), heeft een recordaantal van meer dan 111.000 mensen asiel aangevraagd in het VK. Afgelopen zomer waren er door het hele land protesten bij hotels waar asielzoekers worden opgevangen. In september deden 100.000 mensen mee aan een anti-migratiemars in Londen, veel meer dan verwacht.

Nog steeds vinden regelmatig lokale protesten tegen immigratie plaats. Ook op Whitechapel Road stond afgelopen maand een demonstratie gepland, maar die heeft de politie verboden uit vrees

voor „ernstige verstoring van de openbare orde“.

In de zomer begon tevens het 'vlaggenprotest': door het hele land hingen mensen Britse en Engelse vlaggen op. De vlaggenhangers zeiden dat te doen uit trots op hun land, maar voor velen was het duidelijk óók een uiting van verzet tegen immigratie. Veel vlaggen hangen er nog steeds, wapperend in de herfstwind.

Het Britse conservatieve maandblad *The Critic* gebruikte het begrip Yookay aesthetics om te concluderen dat de multiculturele samenleving is mislukt. Het blad zegt dat „winkelstraten vol exotische

Bewoners van de wijk Sparkbrook in **Birmingham**.

Een kebabzaak in Bala, **Wales**.

winkels die Perzische tapijten, Marokkaanse kruiden of Franse delicatessen verkopen" een verrijking zouden zijn, maar komt die niet tegen. „In plaats daarvan krijgen we een onbegrijpelijk aantal vapeshops en Turkse kapperszaken waarvan de legaliteit twijfelachtig is.“ Deze kritiek is al jaren te horen in het VK.

'Gevaarlijke clichés'
Roger Griffin, emeritus hoogleraar moderne geschiedenis aan de Oxford Brookes University, ziet parallellen tussen het vlaggenprotest en de opkomst van de term Yookay aesthetics. Hij is gespecialiseerd in extreem-rechts en nationalisme. „Zowel het vlaggenprotest als Yookay Aesthetics draaien niet om partijpolitiek maar om cultuur. En beide zijn vol gevaarlijke clichés van nostalgie naar een niet-bestaand verleden.“

Griffin wijst op andere Britse winkelstraten, met minder invloed van migratie, maar „zonder enig leven, met gesloten winkels, alleen nog wedkantoren, gokhallen en liefdadigheidswinkels“. „Is dat dan wat die mensen willen? Ik woon vlak bij Cowley Road in Oxford en dat is een heel levendige straat, met restaurantjes uit bijna dertig verschillende landen. Sommige zien er prachtig uit en andere, ja, dat zijn meer tentjes. Maar die hebben hun eigen schoonheid en studenten komen graag in de kebabzaken.“

De Britse journalist David Goodhart kijkt door een andere bril naar Yookay aesthetics. Goodhart is bekend door zijn *anywheres/somewheres*-theorie uit zijn boek *The Road to Somewhere* (2018). Anywheres zijn vaak hoogopgeleide, kosmopolitische mensen die zich identificeren aan de hand van hun prestaties. De somewheres zijn vaak praktisch opgeleid en meer plaatsgebonden. Zij zijn doorgaans sociaal conservatiever dan de anywheres.

„Bij de somewheres is een groter gedeelte van hun identiteit gevormd door hun omgeving, waardoor zij eerder ongemak ervaren als die sterk verandert“, zegt Goodhart. „De identiteit van de anywheres geeft hen een soort bescherming tegen die verandering. Zij kunnen in een ruige binnenstad gaan wonen en zich daar snel op hun gemak voelen of er zelfs enthousiast over zijn.“

Ook Goodhart ziet overeenkomsten tussen Yookay aesthetics en het vlaggenprotest. „Beide zijn een stille, of eigenlijk anonieme, opstand. En een soort spontane reactie op een té snelle culturele verandering.“

Gesprekken bij de bushalte
Het gaat volgens Goodhart niet alleen om de winkels, maar ook om bijvoorbeeld de taal. „Je kunt je voorstellen: je woont in een wijk waar vroeger de meeste mensen een beetje op jou leken, zeg 60 procent, en nu is dat nog maar 40 procent. Je hebt misschien helemaal niets tegen de nieuwe bewoners. Maar toch: hoe makkelijk is het nog om bij de bushalte met iemand te praten over wat je gisteravond allebei op tv zag?“ Dat soort alledaagse, toevallige gesprekken die een plek prettig maken om te wonen, zegt Goodhart, vereisen dat de mensen om je heen dezelfde taal vloeiend spreken en de culturele verwijzingen begrijpen.

Hoogleraar Griffin noemt de beelden op X „gevaarlijk“. „Het maakt deel uit van een nostalgische mythe van zuiverheid en doet me denken aan hoe het Britse Rijk vroeger op school werd afgeschilderd als beschavende kracht. Het is risikant want cultureel ethnocentrisme hangt samen met rechts-extremisme. Ik moet gelijk denken aan een kebabzaak in Berlijn die een paar jaar geleden doelwit was van een terroristische aanslag.“

In september deden 100.000 mensen mee aan een mars tegen immigratie in Londen

Niet alle uitstoot daalde: de **cementsector** stootte minder uit, de plasticsector juist meer. FOTO REUTERS

MILIEU

De uitstoot van broeikasgassen door China stijgt niet meer

China is de grootste uitstoter ter wereld van broeikasgassen. Nu lijkt het land over zijn uitstootpiek heen te zijn.

Laura Wismans
AMSTERDAM

De afgelopen anderhalf jaar is China's broeikasgassenuitstoot niet gestegen. Als de trend de rest van dit jaar doorzet zou 2025 een lichte daling ten opzichte van 2024 laten zien. Het zou weleens kunnen betekenen dat de grootste uitstoter ter wereld over zijn uitstootpiek heen is, jaren eerder dan het land zichzelf ten doel had gesteld. Een opsteker voor de Chinese delegatie die nu meepraat op de VN-klimaatop in Belém.

Sinds maart 2024 schommelt de uitstoot rond de 12.000 megaton CO₂ per maand, blijkt uit een analyse van klimaatnieuwssite Carbon Brief. Afgelopen september werd 3 procent minder uitgestoten dan vorig jaar september. Voor het klimaat maakt een kleine daling dit jaar ten opzichte van vorig jaar niet veel verschil, maar ook een kleine daling is symbolisch gezien van grote betekenis: de weg naar beneden is ingezet.

Carbon Brief dook uitgebreid in de cijfers per sector. Die laten een genuanceerd beeld zien. De uitstoot van de Chinese cement- en betonsector daalde in het derde kwartaal met 7 procent. Dat is niet per se te wijten

aan vergroening, er werd vooral minder in de bouw geïnvesteerd.

De transportsector stootte 5 procent minder uit, dankzij de nog altijd stevig groeiende populariteit van elektrisch vervoer. Toch is de olieconsumptie als geheel in het derde kwartaal omhoog gegaan met 2 procent, vooral dankzij een stijging aan de kant van chemie en plasticproductie.

Ook wat in de energiesector gebeurt is interessant, hier komt het grootste deel van China's uitstoot vandaan en de energiebehoefte groeit flink, in het derde kwartaal met ruim 6 procent. De uitstoot is echter gelijk gebleven, dankzij wind- en zonne-energie die groeiden met respectievelijk 11 en 46 procent, aangevuld met kleine toenames in kernenergie en waterkracht. De niet-fossiele bronnen hebben de groei aan energiebehoefte vrijwel geheel kunnen opvangen.

China is vaak voorzichtig met het stellen van doelen. Voor de klimaatop van dit jaar moesten landen nieuwe uitstootdoelen voor het jaar 2035 indienen. China committeerde zich hierin aan 7 tot 10 procent minder uitstoot dan de piekuitstoot. Dat doel werd ontvangen als weinig ambitieus, maar meteen werd geroepen dat de Chinezen liever minder beloven dan ze waar gaan maken dan andersom.

De uitstootcijfers van de afgelopen anderhalf jaar versterken dit beeld. China's officiële statement is nog altijd dat het land 'voor 2030' de piek zal bereiken. Wellicht is dat dus nu al het geval, vijf jaar eerder.

Advertentie

info@zadkinmedia.nl • Telefoon 010 - 436 91 24

BijzondereZaken.nl

Consumenten

Kunst & Antiek

TE KOOP GEVRAAGD klassieke of antieke auto's ook defect
Venema Antiques & Classic Cars
Rijksweg 17 te Drempst. Geopend op afspraak 06-53331279
info@venemaantiques.nl
www.venemaantiques.nl

Plaats ook uw advertentie in onze rubriek Bijzondere Zaken. Dit is heel gemakkelijk, geef online op en betaal direct via IDEAL!

Go naar:
WWW.ZADKINMEDIA.NL

Geef je oproep vóór de deadline van desbetreffende editie op!

DUITSE POLITIEK

Wagenknecht stopt als partijvoorzitter

De links-populistische politicus Sahra Wagenknecht doet een stap terug bij haar partij, die er nu slecht voorstaat.

Mark Duursma

Sahra Wagenknecht, oprichter en naamgever van de Duitse politieke partij Bündnis Sahra Wagenknecht, stapt op als partijvoorzitter. Dat maakte ze maandag bekend op een persconferentie in Berlijn. Ze werd daarbij geflankeerd door twee partijprominenten die het voorzitterschap overnemen: de huidige co-voorzitter Amira Mohamed Ali en Europarlementariër Fabio de Masi.

Wagenknecht (Jena, 1969) benadrukte dat zij de links-populistische partij niet verlaat. Ze wil zich minder bezighouden met organisatorische zaken en meer met inhoudelijke kwesties, zoals de ideologische koers van BSW. Ze wordt voorzitter van een commissie die zich buigt over basiswaarden. Wagenknecht: „Ik wil mijn hoofd vrij maken voor zaken waar ik BSW daadwerkelijk mee kan helpen”. BSW haalde bij de Bondsdagverkiezingen begin dit jaar geen zetels. Mocht BSW in de toekomst nog een plek veroveren in de Bondsdag, dan wil ze daar fractievoorzitter worden.

Vanaf nu gebruikt de partij alleen

Sahra Wagenknecht geeft een tv-interview na de persconferentie van maandag. FOTO CLEMENS BILAN/EPA

nog de afkorting, zonder de naam van Wagenknecht. Een voorstel om de naam formeel te wijzigen in Bündnis Soziale Gerechtigkeit und Wirtschaftliche Vernunft (Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid en Economische Rede) stuit intern op verzet. Een andere optie is Bürger Schaffen Wandel – Vernunft und Gerechtigkeit (Burgers Creëren Verandering – Rede en Rechtvaardigheid). Zowel de wisse-

ling van het voorzitterschap als de nieuwe naam moeten worden goedgekeurd op een partijcongres op 6 en 7 december in Maagdenburg.

Oekraïne-standpunt

Het terugtreden van Wagenknecht als boegbeeld van BSW betekent mogelijk het einde van een jonge partij die na een zeer succesvol begin in moeilijkheden verkeert. Uit onvrede over

de aandacht voor thema's als antiracisme en gendergelijkheid verliet Wagenknecht in oktober 2023 de socialistische partij Die Linke. Ze had toen al een lange loopbaan in de linkse politiek achter de rug, onder meer als parlamentslid voor Die Linke van 2009 tot 2023.

In januari 2024 richtte ze BSW op, de eerste Duitse partij die vernoemd was naar de oprichter. Haar thema's

waren zowel links als rechts: ze pleitte voor een sterke welvaartsstaat en voor hard migratiebeleid. Kritiek op Rusland was taboe; BSW wilde de Duitse steun aan Oekraïne en sancties tegen Rusland beëindigen. Het eerste jaar bracht succes bij de Europese verkiezingen en deelstaatverkiezingen in oostelijke deelstaten. In Thüringen en Saksen werd BSW de derde partij, na AfD en CDU. In Saksen haalde BSW 12 procent van de stemmen.

De landelijke verkiezingen van begin dit jaar pakten anders uit. BSW haalde met 4,97 procent net niet de kiesdrempel van 5 procent en kwam niet in de Bondsdag. Wagenknecht eiste een hertelling, een parlementaire commissie komt in december met het definitieve oordeel. In peilingen scoort BSW nu 3 tot 4 procent. Haar oude partij Die Linke was bij de verkiezingen zeer succesvol, met bijna 9 procent van de stemmen.

Een van de oorzaken van het verlies aan populariteit van BSW is dat de partij gebukt gaat onder interne conflicten. Zo is er een openlijke strijd tussen Wagenknecht en Katja Wolf, minister van Financiën namens BSW in deelstaat Thüringen. Wolf en andere BSW-politici beschouwen het uit de (deelstaat)regering houden van de radicaal-rechte AfD als prioriteit, Wagenknecht nam AfD-standpunten juist over. Wagenknecht erkende maandag dat het profiel van BSW onvoldoende duidelijk is.

TAIWAN

Japan en China botsen hard over Taiwan

De recent aangetreden Japanse premier Sanae Takaichi zinspeelde op militaire interventie bij een toekomstige Chinese inval van Taiwan. De Chinese reactie is fel.

Anoma van der Veere

TOKIO

Een aanval van China op Taiwan zou volgens de Japanse premier Sanae Takaichi mogelijk „een situatie vormen die de overleving van Japan bedreigt”, een kwalificatie die volgens Japanse wetgeving de inzet van militairen mogelijk maakt. De recent aangetreden Japanse premier Sanae Takaichi zei het vrijdag achteloos tijdens een debat in het parlement, nadat oppositieleden vragen stelden over Japanse defensieprioriteiten. Takaichi schetste een scenario waarbij Taiwan werd getroffen door een maritieme blokkade, of Amerikaanse bases in Japan onder vuur zouden komen te liggen. Haar uitspraak groeide deze week uit tot een ernstige diplomatieke rel.

Een reactie van China, dat Taiwan ziet als een afvallige provincie die uiteindelijk goedschiks of kwaadschiks met het vasteland moet worden herenigd, liet niet lang op zich wachten. De Chinese consul-generaal in Osaka, Xue Jian, plaatste op sociale media een inmiddels verwijderd dreigement: „de vuile nek die zich ermee bemoeit, moet zonder aarzeling worden afgehakt”, schreef Xue over de Japanse premier. Tokio tekende een formeel protest aan tegen de „uiterst ongepaste” tekst.

‘Gevaarlijke provocatie’

Chinese excuses bleven uit. Takaichi's uitspraak werd door de Chinese regering omschreven als „grove inmenging in interne aangelegenheden” en „een gevaarlijke provocatie.” Tijdens een persconferentie maandag liet het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken weten „krachtig be-

De nieuwe Japanse premier **Sanae Takaichi** eerder deze maand tijdens de APEC-conferentie in het Zuid-Koreaanse Gyeongju. FOTO KIM HONG-JI/REUTERS

zwaar” te hebben aangetekend in Tokio. Japan zou met de opmerking openlijk hebben gezinspeeld op militaire betrokkenheid in de Straat van Taiwan. De uitspraak van Takaichi

ligt ook gevoelig omdat die een grens tussen China en Taiwan suggereert, wat Beijing beschouwt als steunbetuiging aan Taiwanese ‘separatisten’.

Net als de meeste landen, erkent

Japan het zelfstandig bestuurde Taiwan niet als onafhankelijk land. Doorgaans kiest Tokio ervoor om vaag te houden of en wanneer het militair zou ingrijpen bij escalatie rond het ei-

land. Takaichi's verwijzing naar een „overlevingsbedreigende situatie” is juridisch beladen. Sinds een wetswijziging in 2015 onder de conservatieve premier Shinzo Abe is dit de term waarmee Japan het recht op collectieve zelfverdediging kan activeren. Dat maakt de inzet van de strijdkrachten buiten Japan mogelijk.

Mantsjoerije-crisis

Chinese staatsmedia, zoals de Global Times, zien in Takaichi's uitspraak niet alleen een schending van het één-China-beleid, maar ook een uitdrukking van Japans „militaristische ambities”. In Chinese reacties werd zelfs verwezen naar de Mantsjoerije-crisis van 1931 als historisch precedent voor Japanse agressie onder het mom van zelfverdediging. Tokio viel toen, na een in scène gezette aanslag op een spoorlijn van een Japans bedrijf, het noordoosten van China binnen en stichtte er een vazalstaat.

Volgens experts zijn haar uitspraken ook bedoeld voor een binnenlands publiek dat alerter wordt op dreiging uit China

Ook binnen Japan ligt de kwestie gevoelig. Takaichi heeft zich gepositioneerd als ideologisch erfgename van Abe's conservatieve koers: hard op defensie, kritisch over China en uitgesproken over nationale veiligheid. Volgens experts zijn haar uitspraken ook bedoeld voor een binnenlands publiek dat steeds alerter wordt op dreiging uit China. Uit peilingen blijkt dat 98 procent van de bevolking China als bedreiging voor de nationale veiligheid beschouwt.

Takaichi weigerde maandag op haar uitspraak terug te komen. Wel zei ze in een debat in het parlement in het vervolg voorzichtiger te zullen reageren op „vragen over specifieke scenario's”.

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs 125,-
100,-

Adviesprijs v.a. 135,-
99,-

Adviesprijs 259,-
229,-

Adviesprijs v.a. 29,-
16,95

Adviesprijs 134,95
99,-

Adviesprijs 139,-

Bekijk alle cadeaus online
» nrcwebwinkel.nl/cadeaus

Ontdek de mooiste cadeaus

KOFFIETAFELBOEK

Between the Sea & the Sky

- › Fotografie van wereldberoemde fotograaf Jimmy Nelson
- › 528 pagina's vol unieke beelden en verhalen uit Nederland
- › Inclusief kaartenset t.w.v. 10,-

GRAYPANTS

Wick tafellamp

- › Draagbare en draadloze sfeermaker
- › Verkrijgbaar in 2 formaten, dimbaar in 4 standen
- › Geniet van 150 uur verlichting op een opgeladen accu

UMBRA

Fotolijst

- › Modern en strak geometrische lijst
- › Foto zweeft tussen het glas
- › Liggend of staand, voor op tafel of aan de muur

ARNE JACOBSEN

Tafelklok

- › Iconisch Deens design uit 1939
- › Minimalistische stijl met alarmfunctie
- › Een perfect cadeau voor designliefhebbers

FERM LIVING

Tafellamp

- › Overall sfeervol licht binnen handbereik
- › Sculpturaal ontwerp in 3 kleuren
- › Oplaadbaar, draagbaar en dimbaar in 3 standen

BLOOMING GOOD

Zijden boeket

- › Een krachtig XL-kunstboeket van 90 cm hoog
- › Duurzaam, onderhoudsvrij en stijlvol
- › Blikvanger voor hal, tafel of kantoor

Bekijk alle cadeaus online

» nrcwebwinkel.nl/cadeaus

GAZA-OORLOG

Palestijnse journalist Ayash mag worden uitgeleverd

Oostenrijk vaardigde een Europees aanhoudingsbevel uit omdat Mustafa Ayash banden zou hebben met Hamas.

Stephan Pronk en **Boris Bouwman**

AMSTERDAM

De rechtbank in Amsterdam heeft dinsdag besloten dat de Palestijnse journalist Mustafa Ayash mag worden uitgeleverd aan Oostenrijk. Hij verzette zich daartegen. In september werd Ayash op Schiphol gearresteerd. Hij kwam naar Nederland om aangifte te doen tegen Israël bij het Internationaal Strafhof, vertelde zijn broer aan

de Volkskrant. Oostenrijk had een Europees aanhoudingsbevel uitgevaardigd, omdat de journalist banden zou onderhouden met terreurbeweging Hamas.

Ayash (33) is oprichter van het nieuwsplatform Gaza Now, dat via sociale media verslag doet van de Gaza-oorlog. Op Telegram deelt hij met zijn honderdduizenden volgers wat Palestijnen in de Gazastrook doormaken. Sinds 2023 deed Ayash dat vanuit Oostenrijk, waar hij naartoe vluchtte nadat zijn familieleden waren omgekomen bij een Israëlisch bombardement.

De journalist blijft momenteel in een psychiatrisch centrum in Vught, waar hij wordt behandeld voor de trauma's die hij opliep door de oorlog en vervolging. In Vught zou hij

zichzelf beschadigen en een zelfmoordpoging hebben ondernomen. De advocaat van Ayash vreest dat zijn „ernstige” psychische problemen zullen toenemen in Oostenrijk. Het VN-Comité tegen Foltering uitte vorig jaar zorgen over de detentieomstandigheden in Oostenrijk, stelde ze.

Problemen in detentiecentra

De rechtbank erkent dat er in de detentiecentra van het land „incidentele problemen” voorkomen, maar stelt dat deze gebreken niet structureel of fundamenteel zijn. Er is geen „reel gevaar” dat gedetineerden in Oostenrijk „onmenselijk of vernederend” behandeld worden, stellen de rechters. Verder kan de rechtbank niet uit het dossier opmaken dat Ayash bij een eventuele veroordeling

het risico loopt om uitgeleverd te worden aan Israël. Ook is het Europees aanhoudingsbevel, uitgevaardigd door het Openbaar Ministerie in Linz, „specifiek genoeg”, oordeelt de rechtbank. De Internationale Rechtshulpkamer keek niet inhoudelijk naar de zaak, maar moest beslissen of aan voorwaarden voor een rechtmatige uitlevering werd voldaan.

De zaak kreeg veel belangstelling. Zo werd op sociale media voorafgaand aan de zitting opgeroepen te demonsteren. Ruim twintig sympathisanten van de journalist hadden zich verzameld voor het rechtbankgebouw. Ze volgden de rechtszitting vanaf de publieke tribune vanachter glas.

Gaza Now is niet onomstreden. Een account van het platform op het toenmalige Twitter werd in 2022 ver-

wijderd nadat het doodsteken van vier Israëlische burgers was verheerlijkt. Facebook haalde de pagina, met destijds ruim vijf miljoen volgers, een jaar later uit de lucht.

De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk plaatsten Ayash in 2024 op hun sanctielijst vanwege vermeende financiering van Hamas. Gaza Now zou geld hebben ingezameld voor humanitaire hulp en dat hebben doorgesluisd naar de terreurbeweging. Kort hierop werd de woning van de journalist in Linz doorzocht door de Oostenrijkse autoriteiten. Het land heeft een strafrechtelijk onderzoek tegen Ayash ingesteld op verdenking van lidmaatschap en financiering van Hamas. Oostenrijk had die beschuldigingen volgens Ayash' advocaat onvoldoende onderbouwd.

Advocaat Ulrich Vosgerau achter de tafel omringd door publiek op de beurs in Halle. FOTO'S NRC

REPORTAGE **ALTERNATIVE FÜR DEUTSCHLAND**

‘Remigratie’ geen taboe op radicaal-rechtse boekenbeurs

Op de boekenbeurs in Frankfurt voelden ze zich niet meer welkom, dus organiseerden radicaal-rechtse uitgevers hun eigen beurs. De AfD was er ruim vertegenwoordigd. „Duitsland moet het land van Duitsers blijven.”

Nynke van Verschuier
HALLE (SAALE)

Götz Kubitschek, al vijftientwintig jaar de invloedrijkste denker en uitgever voor extreemrechts in Duitsland, is „euforisch”. Kubitschek spreekt in een bomvolle zaal op een evenemententerrein in Halle, in de deelstaat Saksen-Anhalt, op een boekenbeurs. Die boekenbeurs, zegt Kubitschek, is een „dijkdoorbraak”. „Het is een grote vreugde dat duizenden mensen, goede en nieuwsgierige lezers, bijeen komen om boeken te bekijken.”

Inderdaad struinen duizenden mensen langs standjes met boeken en tijdschriften op de beurs die afgelopen weekend werd gehouden. De uitgevers delen linnetasjes en flyers uit, auteurs signeren hun boeken. De stemming is opgewekt, er worden gemoedelijk praatjes gemaakt bij kopjes koffie, een glas bier of witte wijn. Het publiek is gemêleerd, wel hebben de meeste jonge mannen hun haar in een strakke zijdscheiding en dragen veel oudere mannen tweed.

Dan de stands: een uitgeverij heeft alles over uniformen en generaals van de Waffen-SS. Er is een app, ‘Blitzwissen’, die „controversiële” boeken samenvat in 25 minuten, waaronder het boek *Remigration* van de Oostenrijkse rechts-extremist Martin Sellner. De „Identitaire beweging” verkoopt T-shirts met de tekst ‘Defend your home’. Uit Nederland is uitge-

verij De Blauwe Tijger vertegenwoordigd, specialist in complotdenken. Van alle beursdeelnemers lijkt een tijdschrift over fregatten van de Duitse keizerlijke marine politiek het meest neutraal.

De boekenbeurs, met de naam „Seitenwechsel”, is een initiatief van Susanne Dagen, eigenaar van boekhandel Loschwitz in Dresden. Ze is ook AfD-gemeenteraadslid in die stad. In 2017 kwam het op de boekenbeurs in Frankfurt am Main, de belangrijkste in Europa, tot een confrontatie tussen linkse activisten en rechtse uitgevers onder wie Kubitschek. Daarna kregen de rechtse uitgevers een eigen hoekje in Frankfurt, waar ze zich niet welkom voelden. Dagen zei destijds daarover in een interview in NRC: „Ik heb geen zin om daar door de gangen te lopen en te zien dat de mensen weggijken, of door je heen kijken, of je beschaamd groeten.”

Op de beurs in Halle is daarvan geen sprake, integendeel. Dagen wordt met aplaus onthaald als ze op een podium stapt.

Voorsprong uitbouwen

Het evenement in Halle is niet alleen een feestijn voor uitgevers van extreemrechtse teksten die zich gecanceld voelen. Op de podia spreken auteurs en politici van Alternative für Deutschland (AfD) de mogelijke strategieën voor de partij. Prominente AfD’ers lopen rond, op zaterdag verrast partij-oprichter Alexander Gauland het publiek met een optreden. In de landelijke peilingen gaat de AfD gelijk op met de CDU/CSU op 26 procent. In de

Advocaat **Ulrich Vosgerau**, een van de sprekers op de beurs.

deelstaat Saksen-Anhalt - waar volgend najaar verkiezingen zijn - staat de partij op maar liefst 40 procent. In Halle wordt besproken hoe de partij de voorsprong kan uitbouwen en consolideren.

Benedikt Kaiser is een belangrijke stem en auteur binnen de AfD. Hij werkt als wetenschappelijk medewerker voor de fractie in de Bondsdag. In zijn jongere jaren behoorde hij tot een groep neonazi’s. In gesprek met zijn uitgever op het podium waarschuwt Kaiser de AfD ervoor om met oog op de goede peilingen en de „bomvolle beurs” het „huiswerk niet te doen”.

Kaiser schreef een boek over de Italiaanse politiek filosoof Antonio Gramsci (1891-1937), en zegt, geïnspireerd door Gramsci: „We moeten dominant zijn, en niet alleen op verkiezingsdag.” Via voetbalverenigingen en zelfs op basisscholen, aldus Kaiser, moeten AfD’ers hun „patriottische” standpunten in de maatschappij verspreiden en gangbaar maken. De boekenbeurs in Halle draagt wat hem betreft daaraan bij. Dat wat je kunt zeggen, het zogenaamde ‘Overtonefenster’, is volgens Kaiser in Duitsland door de AfD al met succes naar rechts opgeschoven.

„We zijn verder dan we ooit hadden kunnen dromen.” Kaisers motto is simpel: „Eerst worden dingen bespreekbaar, vervolgens worden ze *machbar*.”

Het politieke midden, zegt Kaiser, is „verpulverd”. Daar streeft de AfD-partij top ook naar, zo bleek een aantal maanden geleden uit een document over de officiële strategie. De AfD probeert een wig te drijven tussen de middenpartijen SPD

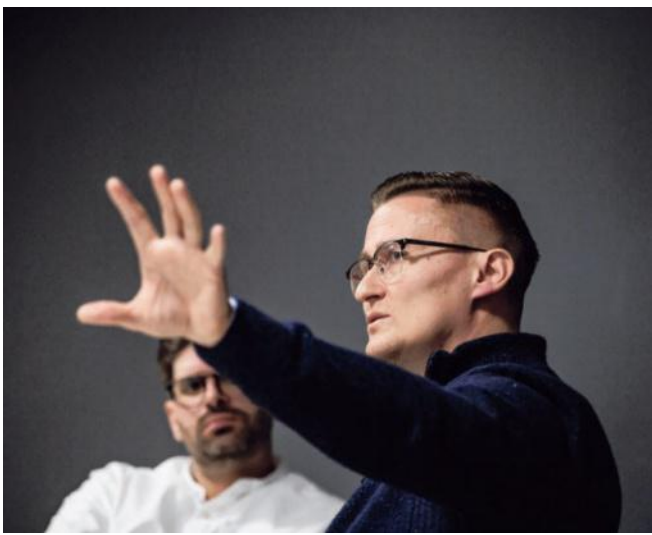
en CDU/CSU, die samen de regering vormen. Daartoe moet de AfD de SPD consequent als radicaal-links afschilderen, volgens de strategie, zodat kiezers van CDU/CSU aan de samenwerking gaan twijfelen. Doel is dat de CDU/CSU niet anders kan dan met de AfD in zee gaan.

Tot nu toe sluiten alle partijen een coalitie met de AfD uit. AfD’ers en hun aanhangers discussiëren soms over de vraag of de partij gematigder moet worden, of zich zo moet voordoen, om een aantrekkelijker coalitiepartner voor de christendemocraten te worden. Maar met een extremistische koers is de AfD juist succesvol, bijvoorbeeld in de deelstaten in Thüringen en Saksen, dus lijkt er weinig noodzaak die bij te stellen.

Kortere vakanties

Götz Kubitschek, met zijn uitgeverij Antaios en het tijdschrift *Sezession*, vertegenwoordigt de extremistische lijn van de partij. Hij heeft ook contact met allerlei prominenten in de AfD; partijvoorzitter Alice Weidel was bij hem te gast, hij geeft de boeken uit van Bondsdaglid Maximilian Krah en van de Thüringse AfD-agitator Björn Höcke.

Op het podium tijdens de beurs gaat een gesprek tussen Kubitschek en zijn uitgever en AfD-medewerker Erik Lehnert kort over „remigratie”. „Duitsland moet het land van Duitsers blijven”, zegt Lehnert. Maar het is belangrijk te realiseren, zegt Lehnert, „dat het ook gevolgen heeft als je het remigratieprogramma serieus neemt: dan moet er langer en meer gewerkt worden, en worden de vakanties

AFD-medewerker **Benedikt Kaiser**: „We moeten dominant zijn, en niet alleen op verkiezingsdag.”

korter.” Ook bij de AfD weten ze dat de Duitse economie niet zonder extra arbeidskrachten kan. Voor Kubitschek en Lehnert betekent ‘remigratie’ dat ook mensen die in de afgelopen tien of twintig jaar een Duits paspoort hebben gekregen worden uitgezet als ze niet bij „het Duitse volk” passen.

Het publiek is idolaat van het uitgeversduo. Er wordt gejoeld, gelachen, en geapplaudisseerd. Ook als Kubitschek zegt: „Er zitten twee linkse journalisten in de zaal. Hartelijk welkom. Ik hoop dat u deze plek zeer angstig zult verlaten.” Fotografieren is op de hele beurs streng verboden. De NRC-fotograaf mag geflankeerd door veiligheidspersoneel enkele

beelden maken van de sprekers.

Ook in andere zaaltjes straalt het publiek van enthousiasme. Bijvoorbeeld als een auteur vertelt over haar boek waarin ze op „wetenschappelijke wijze” beschrijft waarom Europeanen en met name Duitsers zo geïnteresseerd zijn in andere culturen en zich „eraan onderwerpen”. Elders dweept een Oostenrijker met de vereniging van „alle Duitstalige gebieden”, dus inclusief het Italiaanse Zuid-Tirol en streken van Tsjechië en Polen.

Een van de laatste sterren op het programma is advocaat Ulrich Vosgerau, die in 2023 deelnam aan een bijeenkomst in Potsdam waar over „remigratie” werd gesproken. Het journalistieke platform Correctiv beschreef die bijeenkomst van AfD’ers, enkele CDU’ers, ondernemers en een paar extreemrechtse activisten in detail. Daarna gingen in Duitsland zo’n 3,5 miljoen mensen in Duitsland de straat op om te protesteren tegen de AfD.

Vosgerau procedeert tegen Correctiv, met gedeeltelijk succes. Volgens Vosgerau werd in Potsdam niet „remigratie” gepland, maar luisterden de deelnemers simpelweg hoe de Oostenrijkse auteur Martin Sellner zijn plannen uit zijn boek *Remigration* (ook verschenen bij Kubitscheks uitgeverij Antaios) uiteenzette. Door de organisator werd Sellner echter voorgesteld als iemand die het „masterplan” presenteert, en dat nam Correctiv over. Voor Vosgerau is de verslaggeving van Correctiv een teken dat de „elite” samenspannt, en dat media, overheid en veiligheidsdiensten collaboreren. Zijn publiek knikt en applaudisseert.

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Vakanties & Reizen

Europa

Sandinavië

Een magische kerstvakantie in
SCANDINAVIË
Boek je natuurlijk bij

BBI
TRAVEL
EXPERIENCE

8-daagse
wintersport nu
€ 200
korting pp*

*Aanbieding geldig op geselecteerde accommodaties, met vertrek op 20 of 27 december 2025 vanaf Schiphol. Ondervoorbehoud van drukfouten of prijswijzigingen.

www.bbi-travel.nl/scandinavian-mountains
050-3136000

Zaken & Transacties

28 JAAR ERVARING

CURSUS DAYTRADEN

675 ex btw

2e persoon half geld

Cursus in Hotel vd Valk Breukelen

Acht weken live meekijken

Gratis handelsrobot

Gewoon winst, geen gedoe

Originele reacties cursisten

Zie onze Google-reviews

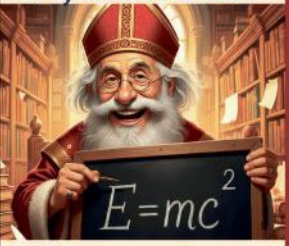
■ Pieten

Ik verdien iedere dag centjes zonder stress en pot met pieten wat heb ik er een lol in.

■ Gevulde schoen

Op mijn eerste dag heb ik ongeveer 680 euro verdiend. Het is alsof mijn schoen al gevuld is nog voordat Sinterklaasavond is aangebroken. Een veelbelovend begin!

■ Wijze Sinterklaas

Jullie afterservice is fantastisch! Jullie zijn als een wijze Sinterklaas, een echte (mentale) coach, altijd klaar om te helpen.

Volgende cursusdata in Hotel vd Valk Breukelen:
maandag 8 dec, vrijdag 19 dec en maandag 29 dec

Let op! U kunt snel veel winst boeken maar net zo snel veel verlies lijden

www.robwessels.nl 010 519 21 15

Adverteren? Zakline Media - info@zaklinemedi.nl - Telefoon 010 - 436 91 24 - De brieven onder nummer sturen naar: Lange Nieuwstraat 109 B1, 3111 AE Schiedam onder vermelding van bra.nrc

WORLD OF NIX

Feestelijk alcoholvrij winterpakket

**15%
korting**

Geniet van de beste alcoholvrije dranken

- Prijswinnende alcoholvrije dranken
- Van rode en witte wijn tot sparkling tea en glühwein
- Geschonken door gerenommeerde sommeliers

 Wijnpakket (6 flessen)
Vanaf 72,95

61,95

Of je nu kiest voor een gezondere levensstijl, je fitter wilt voelen, of nog moet rijden: ook zonder alcohol kan je heerlijk genieten. World of NIX, dé alcoholvrije specialist, presenteert een exclusief samengesteld pakket van zes bekroonde dranken. Deze zorgvuldig geselecteerde dranken, greprezen om verrassende smaakcombinaties in toprestaurants, passen perfect bij een stijlvolle borrel, een verfrind diner of een feestelijk toastmoment.

Bestel nu ► nrcwebwinkel.nl/worldofnix

Mousserende rosé uit de Bordeaux <0,5%

 Naam: Saboritz Sparkling Rose
 Herkomst: Bordeaux, Frankrijk
 Smaakprofiel: Fris, fruitig en licht
 Druivensort: Merlot

 Van 14,99
12,74

Premium Spumante <0,5%

 Naam: Saboritz Spumante
 Herkomst: Italië, Veneto
 Smaakprofiel: Fruitig en lichtdroog
 Druivensort: Glera, Airén

 Van 12,99
11,04

Frisse Sauvignon Blanc <0,5%

 Naam: Giesen Sauvignon Blanc
 Herkomst: Nieuw-Zeeland
 Smaakprofiel: Fruitig, droog en lichtzuur
 Druivensort: Sauvignon Blanc

 Van 11,99
10,19

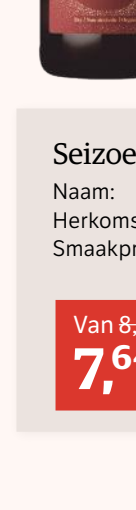
Franse finesse: fruitige Merlot 0,0%

 Naam: Kivi Sober Merlot
 Herkomst: Bordeaux, Frankrijk
 Smaakprofiel: Vol, fruit en zachte tannines
 Druivensort: Merlot

 Van 8,74
7,74

Ambachtelijke sparkling tea 0,0%

 Naam: ACALA Sparkling Tea Winter Spiced
 Herkomst: Litouwen
 Smaakprofiel: Kruidig, fruitig

 Van 14,99
12,74

Seizoensfavoriet: authentieke glühwein 0,1%

 Naam: Landparty Glühwein
 Herkomst: Rijn, Duitsland
 Smaakprofiel: Kruidig, fruitig en mild

 Van 8,99
7,64

KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

Het geloof in AI is er, maar kan Big Tech moordend investeringstempo volhouden?

Techreuzen pompen honderden miljarden in kunstmatige intelligentie. Verdienen ze die investeringen ooit terug?

Stijn Bronzwaer

AMSTERDAM

Michael Burry is er zeker van: AI is een bubbel. De Amerikaanse investeerder - bekend door de film *The Big Short* - vergaarde in 2008 een fortuin door de kredietcrisis te voorspellen. Nu gokt hij op een koersdaling van AI-bedrijven. Met zijn hedgefonds Scion Capital kocht Burry onlangs miljoenen putopties Nvidia en Palantir, die een waarde vertegenwoordigen van ongeveer 1 miljard dollar. Een putoptie geeft de koper het recht om een aandeel te verkopen tegen een vooraf afgesproken prijs.

Palantir-topman Alex Karp reageerde bij nieuwszender CNBC met een woedende tirade, toen hij vorige week hoorde over het nieuws van Burry en zijn aandeel een tik kreeg. „Dit is super raar. De twee bedrijven waar hij *short* op gaat zijn juist de bedrijven die al het geld verdienen.” De beurskoersen van Palantir (dat AI-software maakt voor defensie) en chipconcern Nvidia herstelden de afgelopen dagen alweer snel van de kortstondige dip.

Bijbenen

Maar toch, Burry is niet de enige die zich afvraagt of het niet té hard gaat met de investeringen in AI. Dat kunstmatige intelligentie een grote impact gaat hebben op tal van sectoren, daarover bestaat weinig twijfel. De vraag is vooral: hoe gaan de honderden miljarden die Big Tech uitgeven aan datacenters en chips worden terugverdiend? En kan de rest van de wereld het tempo waarin nu wordt gebouwd wel bijbenen?

De Britse zakenkrant *Financial Times* (FT) berichtte dinsdag dat investeerders zich momenteel terugtrekken uit schuldposities van Amerikaanse techgiganten als Alphabet, Oracle, Microsoft en Meta. De techbedrijven gaan deze schulden aan om nieuwe datacenters te bouwen op een manier waarop zij zelf zo min mogelijk financieel risico lopen.

Een treffend voorbeeld daarvan is Hyperion, een nog te bouwen datacenter van Meta in de Amerikaanse staat Louisiana, dat even groot moet worden als Manhattan. Om het project te betalen ging Meta een samenwerking aan met investeringsmaatschappij Blue Owl Capital, dat 80 procent van de investering financiert. Als Hyperion eenmaal klaar is, zal Meta het nieuwe datacenter huren. Als het misgaat met Hyperion, zit vooral Blue Owl Capital met de problemen.

Datacenter

Managementadviesgroep Bain schatte vorige maand dat de grote techbedrijven per jaar ongeveer 500 miljard dollar aan investeringen moeten doen om alle AI-ambities voor 2030 waar te maken. Dat kan alleen door enorme leningen af te sluiten. Volgens de FT hebben private in-

vesteerders zich de afgelopen weken gerealiseerd dat zij worden gebruikt om deze investeringsgolf te financieren. Terwijl reguliere beleggers ondertussen profiteren van de aanhoudend hoge winstmarges en stijgende beurskoersen van techbedrijven. De investeerders vinden het, kortom, hoog tijd dat iedereen gaat meebetalen aan de infrastructuur van de toekomst.

Experimenten

De grote vraag is of de technologie ook zo fanatiek gebruikt gaat worden als techbedrijven hopen. Taalmodel

Nvidia-topman Jensen Huang beantwoordt vragen tijdens een conferentie. FOTO AP

ChatGPT bestaat nu drie jaar, maar vorige week bleek uit onderzoek van adviesfirma McKinsey dat de overgrote meerderheid van de bedrijven op dit moment nog altijd vooral met AI experimenteert.

Het gros van het bedrijfsleven ziet kunstmatige intelligentie nog als een manier om kosten te besparen en van personeel af te komen. In plaats van waar techbedrijven op hopen: een kans voor productiviteitsgroei, investeringen en innovatie.

En er zijn meer hordes om te nemen. Vastgoedontwikkelaars kunnen de aanvragen van techbedrijven voor nieuwe datacenters nauwelijks bijbenen. En datacenters hebben zoveel stroom nodig dat techbedrijven bij gebrek aan goede stroomvoorziening maar zelf zonneparken bouwen en contracten afsluiten met kerncentrales.

Gros van bedrijfsleven ziet AI als een manier om van personeel af te komen

Ondertussen is het wachten tot de AI-modellen geld gaan opleveren en of het techbedrijven lukt om steeds opnieuw geld op te halen tot dat moment daar is. OpenAI, het bedrijf achter ChatGPT, zou volgens *The Wall Street Journal* het afgelopen kwartaal een verlies van 12 miljard dollar geleden hebben, een recordverlies. Het bedrijf van oprichter Samuel Harris Altman zou aan plannen voor een beursgang werken om deze verliezen te kunnen blijven financieren.

Want dat AI de toekomst is, daar hoeft volgens Altman niemand aan te twifelen. „Of we nu 500 miljoen, 5 miljard of 50 miljard per jaar verlies lijden, het interesseert me niet”, zei Altman vorig jaar over het tempo van geldverbranding van zijn onderneming. „Het wordt duur, maar dat is het waard.”

OPENAI

Duitse rechter: geen liedjes zonder toestemming

AMSTERDAM

OpenAI mag niet langer songteksten gebruiken van Duitse artiesten om zijn kunstmatig intelligente systeem ChatGPT te trainen. Dat heeft een Duitse rechtbank dinsdag bepaald. De rechter gaf de Duitse muziekrechtenorganisatie GEMA gelijk in een nauwelletend gevolgde auteursrechtzaak tegen het Amerikaanse bedrijf.

De rechtbank in München oordeelde dat OpenAI toestemming had moeten vragen voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal. De Amerikaanse onderneming moet nu een schadevergoeding betalen. GEMA had aangevoerd dat Chat-

GPT zonder toestemming is getraind met beschermd content uit het repertoire van de ongeveer honderdduizend leden, onder wie de bekende muzikant Herbert Groenemeyer. OpenAI reageerde hierop door te stellen dat de argumenten van GEMA een misverstand weerspiegelden over hoe ChatGPT werkt.

De zaak zou een precedent kunnen scheppen voor de regulering van generatieve AI-systemen in Europa. GEMA streeft naar de invoering van een licentiekader dat AI-ontwikkelaars verplicht te betalen voor het gebruik van muziekstukken, zowel voor training als voor andere toepassingen.

Tegen de beslissing kan beroep worden aangetekend. (NRC)

INTERNET

Jacht van Autoriteit Persoonsgegevens op stiekeme cookies werpt vruchten af

AMSTERDAM

De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) heeft dit voorjaar de jacht geopend op bedrijven met misleidende cookiebanners op hun website. Het gaat om onder meer banners waarbij al vooraf staat aangevinkt dat de gebruiker instemt met het delen van allerlei persoonlijke info met tal van bedrijven waarvan hij nog nooit hebt gehoord. Of banners die zo zijn geformuleerd dat de gebruiker niet goed weet of hij 'ja' of 'nee' heeft gezegd met het schuifje.

Bedrijven die geen volgsoftware inzetten hoeven overigens geen cookiebanner te hebben.

In april kregen tweehonderd websites een waarschuwing van de

FOTO GETTY IMAGES

AP, dat extra geld van de regering heeft gekregen om tegen deze dagelijkse ergernis op te treden. Inmiddels heeft driekwart daarvan aanpassingen gedaan, volgens de toezichthouder. De rest kan „een onderzoek of een boete verwachten”, zo staat er in het persbericht te lezen.

Monique Verdier, vice-voorzitter van de AP, zegt daarin: „Veel mensen beseffen niet wat er allemaal met hun gegevens gebeurt. Wie vandaag boodschappen doet of iets online koopt, kan morgen onbewust in een profiel terecht komen dat bepaalt welke aanbiedingen, leningen of verzekeringen je wel of niet krijgt. Dat raakt direct aan gelijke kansen en aan controle over je eigen leven.” (NRC)

INTERVIEW **JEAN-BAPTISTE FRESSOZ**
WETENSCHAPSHISTORICUS

‘Nieuwe energiebronnen vervangen de oude zelden’

Aan de hand van historische voorbeelden laat de Franse historicus Jean-Baptiste Fressoz zien hoe de opkomst van een nieuwe energiebron de vraag naar de oude juist kan laten stijgen. „Vooral belangrijk is de vraag: wat gaan we met al die groene elektriciteit doen?”

Laura Bergshoeff
AMSTERDAM

Er vindt geen energietransitie plaats van vervuilende naar schone bronnen. Nu niet, en in de geschiedenis is dat ook nooit gebeurd. Dat betoogt Jean-Baptiste Fressoz (48), Franse wetenschapshistoricus aan het Centre National de la Recherche Scientifique, in zijn nieuwste boek.

Met historische voorbeelden omschrijft hij hoe de opkomst van een nieuwe, klimaatvriendelijkere energiebron er juist toe leidde dat de vraag naar ‘oude’ energie toenam in plaats van afnam. Het wordt duidelijk dat energiebronnen juist met elkaar verweven raken: als het verbruik van de ene bron groeit, groeit de vraag naar de oude bronnen daarom mee – een soort symbiose.

„Dat verklaart waarom de wereldwijde CO₂-concentraties nog steeds toenemen, ondanks de decennialange opkomst van hernieuwbare bronnen”, zegt hij op een regenachtige middag in de Balie in Amsterdam. Later op de avond zit hij hier in een paneldiscussie, daarom is hij even in Nederland.

„Ik heb zeker geen kritiek op hernieuwbare energiebronnen”, die moeten er komen, benadrukt hij. „Maar wie klimaatopwarming wil tegengaan, moet de hele materialenketen aanpakken. Denken dat de opkomst van schone energiebronnen op zichzelf genoeg is om het klimaat te helpen, is naïef.”

Neem bijvoorbeeld de opkomst van steenkool tijdens de industriële revolutie. Die leidde juist tot een toename in houtverbruik, zegt hij. „Daarover wordt vaak gezegd dat er een overgang plaatsvond van hout naar steenkool. Maar voor het delven van steenkool waren enorme hoeveelheden hout nodig – voor de steunpilaren van mijnen. Een land als Groot-Brittannië gebruikte in de 20ste eeuw zelfs meer hout om steenkool te winnen dan het in de 18de eeuw verbrandde. En dan heb je ook nog hout nodig voor de verpakking en voor dwarsliggers op de trein-sporen om de nieuwe stoomtreinen te vervoeren, enzovoort.”

En ook nu, zegt hij, leidt de olie-industrie niet tot een afname in de verbranding van vieze steenkolen. Olie is minder schadelijk voor het klimaat dan steen-

kool. „Maar om olie te transporteren via pijpleidingen, om het op te slaan in terminals, en om het te produceren, is ontzettend veel staal nodig. En staalproductie lukt vaak niet zonder steenkool.”

More and More and More: An All-Consuming History of Energy, heet zijn nieuwste boek, dat gaat over die symbiose en geschiedenis van energiebronnen. Een Nederlandse vertaling volgt over enkele maanden. Deze en volgende week komen wereldleiders samen om te praten over klimaatoplossingen tijdens de dertigste VN-klimaatop, dit jaar in de Braziliaanse Amazonestad Belém.

Om de klimaatdoelen te halen, netto nul uitstoot in 2050, hebben landen als doel afgesproken om fossiele brandstoffen uit te faseren. Dus nu is het een concreet doel dat de schone bronnen de vieze wel degelijk zo veel mogelijk vervangen, naast dat we CO₂ moeten afvangen en opslaan. De geschiedenis hoeft zich toch niet te herhalen?

„Nee, dat klopt, maar de geschiedenis helpt ons wel om in te zien dat bijvoorbeeld een zonnepaneel helemaal niet zo revolutionair is. Om een zonnepaneel te produceren, verbranden we fossiele brandstoffen. Maar dat is hier niet het grootste probleem. Want voor elektriciteit opgewekt met zonnepanelen en windmolens is onder de streep veel minder CO₂ uitgestoten dan voor elektriciteit met aardgas. Dus binnenin de elektriciteitssector is er wel degelijk een verschuiving naar duurzame energiebronnen. Maar vooral belangrijk is de vraag: wat gaan we met al die groene elektriciteit doen? En leidt dat niet juist tot een toename in de verbranding van fossiele brandstoffen?”

„Stel, we gebruiken die elektriciteit om het wagenpark te elektrificeren. Dan stoot je al veel CO₂ uit bij de productie van die batterijen. Daarbovenop moet je de infrastructuur verzwaren voor al die zware accu-auto’s en -vrachtwagens. Dan zal de staal- en cementbehoefte toenemen. En de productie van die twee zijn moeilijk te vergroenen, zoals nu blijkt.” Over de toepassing van waterstof bij de productie van staal, zoals bij Tata in India, muiden het plan is, zegt Fressoz dat „dit niet snel genoeg gaat”.

In uw boek schrijft u dat het voor het klimaat daarom niet genoeg is om alleen

Wetenschapshistoricus **Jean-Baptiste Fressoz**. FOTO MER-LIJN DOOMERNIK

maar over de komst van nieuwe energiebronnen te praten. Wat is volgens u dan wel de juiste manier om over klimaatopwarming na te denken?

„Het idee is nu vaak dat de economie door kan groeien, omdat de energietransitie er wel voor zal zorgen dat de economie losgekoppeld wordt van de uitstoot van broeikasgassen. Daarom gaat de discussie nu steeds over zaken als: wel of geen kernenergie? Of, waar is ruimte voor zonnepanelen? En hoe gaan we om met het feit dat zonne- en windenergie niet altijd aanwezig zijn? Dat leidt af van een andere politieke discussie die we ook moeten voeren. De discussie over waarom we zoveel energie gebruiken en of dat niet minder kan. Welke vervuilende activiteiten zijn echt nodig? En met welke kunnen we beter stoppen omdat het vooral luxe is?”

Bent u voorstander van degrowth (de stroming die pleit voor minder economische groei en een krimp van schadelijke sectoren)?

„Ik ben een historicus, geen politicus. Maar je kan er ieder label opplakken dat je wil: *sufficiency*, *degrowth*, hervreiden... Ik denk dat krimp inderdaad veel meer

onderdeel zou moeten zijn van de politieke klimaatdiscussie. In de politiek ontbreekt vaak interesse en expertise in de *growth*.”

En ook in de klimaatwetenschap, schreef Fressoz eerder dit jaar in zijn wetenschappelijke publicatie in *Energy Research & Social Science*. Daarin schreef hij dat binnen universiteiten de focus ook veelal ligt op technologische oplossingen. Volgens hem komt dat doordat wetenschappelijk onderzoek deels gefinancierd wordt door de industrie. „Google Scholar [de wetenschappelijke zoekmachine van Google] vermeldt sinds het jaar 2000 ongeveer 748.000 publicaties waarin de termen ‘waterstof’ en ‘klimaatverandering’ voorkomen, vergeleken met slechts 17.800 voor ‘*sufficiency*’ en ‘klimaatverandering’”, valt te lezen in zijn onderzoek.

„En waarschijnlijk is het erger dan dit”, zegt hij in de Balie, „want ik had een rekenfout gemaakt. Ik had per ongeluk ook de studies meegeteld die gaan over zelfredzaamheid (self sufficiency). Dat er een voorkeur is in de wetenschap voor technologische oplossingen, is geen schandaal. Je moet er wel rekening mee houden dat dit gebeurt.”

De werkgroep die zich bezighoudt met het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen, werkgroep drie van het wetenschappelijk klimaatpanel van de Verenigde Naties IPCC, houdt hier volgens u onvoldoende rekening mee. U spreekt in uw studie van technofilie.

„Ja, de opdracht van die werkgroep is het samenbrengen van de wetenschappelijke literatuur. Dus ook bij werkgroep drie worden onderwerpen als *sufficiency* mondjesmaat besproken en *degrowth* wordt vrijwel volledig achterwege gelaten. Dat is een groot probleem, want het IPCC wil beleidsrelevant zijn en is wereldwijd invloedrijk.”

Degrowth als oplossing voor het klimaatprobleem is ook een moeilijker boodschap om politiek te verkopen dan nieuwe technologie. Tegenstanders van degrowth roepen altijd: we kunnen geen gezonde economie hebben zonder groei. Wat zegt u tegen hen?

„Als je serieus bent over de klimaatdoelen voor 2050, moet je echt gaan kijken hoe we de economie kunnen herinrichten zonder te veel negatieve impact op de maatschappij. Sommige sectoren kunnen we prima laten krimpen, zonder onze maatschappij daar diep mee te raken. Internationaal toerisme, bijvoorbeeld. Ja, dat is belangrijk voor Amsterdam, maar Amsterdam kan vast ook inkomsten halen uit andere activiteiten. Dan heb je ook nog sectoren die veel broeikasgassen uitstoten, maar die wel cruciaal zijn om te houden. De landbouw bijvoorbeeld. Discussies over krimp moeten we kunnen voeren, zonder te worden weggezet als radicaal.”

Wie mag volgens u dan gaan bepalen welke sectoren moeten krimpen en welke niet? En op individueel niveau? In Nederland zijn er bijna 10 miljoen auto’s, binnen de klimaatdoelen is er geen ruimte voor alle landen om per hoofd van de bevolking zoveel auto’s te hebben. Wie mag zeggen: jij wel en jij niet?

„Soms hoeft het allemaal niet zo ingewikkeld te zijn. Het hebben van een auto is geen mensenrecht of zo. En in veel landen leven mensen ook gewoon zonder auto. Het lijkt mij logisch om te beginnen bij het verkleinen van alle nieuwe auto’s. In steden als Parijs en Amsterdam hebben de meesten überhaupt geen auto’s nodig. En auto’s delen, dat kan ook nog. Ik heb zelf niet alle oplossingen, ik laat het aan economen om met adviezen te komen voor zulke herverdelingen. Maar uiteindelijk zal dit een democratische beslissing zijn.”

U zegt dat er geen energietransitie plaatsvindt, omdat we geen verschuiving zien van bron A naar bron B. Maar

andere experts zeggen dat de energietransitie ook niet zo’n verschuiving hoeft te zijn. Een verandering in de energiemix is ook al een energietransitie.

„Ja, maar om de klimaatramp te stoppen, moeten we wel van A naar B. En we moeten stoppen met steenkool gebruiken, bijna geen olie of gas.”

Sommigen zeggen dat we tijdelijk juist meer fossiele energie nodig hebben om het klimaat te helpen. Door nu bijvoorbeeld veel datacenters te bouwen voor kunstmatige intelligentie, zodat we AI uiteindelijk kunnen gebruiken om het energieverbruik efficiënter in te richten. Wat denkt u daarvan?

„Dat is *zakenlabla*. Kunstmatige intelligentie kan ook gebruikt worden om beter te kunnen boren naar olie. In China gebruiken ze het al voor kolenextractie. Kunstmatige intelligentie kan alles versterken, zowel het goede als het kwade. Het is een indrukwekkende innovatie, begrijp mij niet verkeerd, mijn boek wordt hier straks waarschijnlijk ook mee vertaald naar het Nederlands. Maar nee, ik ben ervan overtuigd dat kunstmatige intelligentie geen goed nieuws is voor het klimaat.”

In het verleden hebben we vaker milieu-problemen opgelost met technologie.

„Ja. Bijvoorbeeld het zureregenprobleem of het gat in de ozonlaag. Voor zure regen werkte het om zwavel in steenkool af te vangen. Om het gat in de ozonlaag te dichten, moesten we vrijwel volledig stoppen met het uitstoten van CFK’s [chloorfluorkoolwaterstoffen] en bestonden er al alternatieven voor die CFK’s.

„Maar klimaatverandering is van een andere omvang dan deze twee. Voor klimaat hebben we geen vervanging voor alle toepassingen van fossiele brandstoffen. We zullen niet in staat zijn om over een of twee decennia 1,7 gigaton staal te produceren met hernieuwbare energie, we kunnen nog niet alle vliegtuigen laten vliegen zonder fossiele brandstoffen, we kunnen geen plastic of cement produceren, we kunnen geen voedsel produceren op dezelfde schaal, enz.”

Met de technologische oplossingen zoals ze nu worden voorgesteld is het klimaatdoel van netto nul in 2050 niet haalbaar, betoogt u in uw boek. En dan?

„We zullen dat moeten accepteren, hernieuwbare energie stimuleren, stoppen met dromen over het koolstofvrij maken van alles, en uitzoeken hoeveel krimp haalbaar is. En helaas moet een deel van de klimaatdiscussie al gaan over hoe we de mensen die door klimaatverandering gewond raken of ontheemd raken, eerlijk kunnen compenseren.”

Metterwoon Vastgoed B.V., opgericht in 1974, is één van de grotere, particuliere vastgoedorganisaties in Nederland en daarnaast ook actief in Duitsland. De organisatie beheert woningen, winkels en bedrijfspanden. Het werkgebied in Nederland beslaat globaal de hele Randstad, met een sterke focus op Den Haag en Rotterdam. Binnen Metterwoon wordt door een betrokken team van ruim 90 medewerkers iedere dag gewerkt aan professionaliteit. De communicatielijnen zijn kort en er heerst een open en informele sfeer. Ons kantoor is gevestigd aan de Badhuisweg 108, 2587 CM Den Haag.

Metterwoon heeft 2 uitdagende (fulltime) banen beschikbaar:

JURIST VASTGOEDRECHT (M/V)

In deze rol behartig je de belangen van Metterwoon in alle juridische zaken met betrekking tot haar vastgoedportefeuille in Nederland. Tevens zet je je juridische expertise in bij het assisteren en ontzorgen van de diverse commerciële afdelingen, met de nadruk op het gebied van het huurrecht.

Ook zoeken wij een:

PROJECTLEIDER BOUWKUNDE (M/V)

In deze rol, met doorgroeimogelijkheden, ben je verantwoordelijk voor de vele bouwkundige facetten bij diverse (renovatie)projecten van een gevarieerde vastgoedportefeuille.

De (secundaire) arbeidsvoorwaarden zijn uitstekend te noemen, waaronder een auto van de zaak!

Voor uitgebreide informatie over deze 2 vacatures, kijk op onze website: www.metterwoon.nl

Heb je vragen dan kun je altijd contact opnemen met mr. Nicole C.B. Verwer, HR-manager, via 070-3544300 of 06-22936090.

Advertentie

METTERWOON

SEKSINDUSTRIE

Ondernemer wil sekswerk veiliger maken

Sekswerkers worstelen met digitale betalingen, omdat hun klanten anoniem willen blijven. Een nieuwe site moet dit veranderen.

Marloes de Koning
AMSTERDAM

Een jonge ondernemer uit Friesland begint een concurrent voor seksadvertentiesites zoals Kinky.nl en seksjobs.nl. Hij werkt samen met vertegenwoordigers van sekswerkers en zegt tot doel te hebben sekswerk veiliger te maken. De opkomst van grote online platformen heeft grote impact op de positie van sekswerkers, bleek onlangs uit onderzoek.

Via het onlangs gelanceerde online platform Grenddo kunnen sekswerkers afspraken maken met klanten. Ze kunnen de betalingen voor seks en gerelateerde producten ook via Grenddo regelen.

Sekswerkers worstelen vaak met digitale betalingen, omdat hun klanten anoniem willen blijven en geen sporen willen achterlaten op afschriften. Bovendien doen de grote Amerikaanse betaaldienstverleners Visa en Mastercard „notoir moeilijk over sekswerk“, zoals sekswerker en activist Irina Hornstra, betrokken bij de oprichting van Grenddo, zegt.

Grenddo gaat werken met tegoden, vergelijkbaar met fiches of digitale munten, die een klant vooraf bij het bedrijf koopt en vervolgens bij de sekswerker inruilt. De sekswerker wordt vervolgens via Grenddo uitbetaald. „Zoals je een scooter boek voor een avond, kun je met een credit ook een seksdate voor een avond boeken“, schetst initiatiefnemer en directeur Sjoerd Stel (21). Het kopen van Grenddo-credits kan verhuld op een afschrift komen te staan, met alleen een nummer of een door de klant zelf verzonden omschrijving.

Stel moest voor zijn studie Ondernemerschap de problemen van een gestigmatiseerde groep onderzoeken en oplossingen bedenken. Daar rolde een ondernemersplan uit waar hij de afgelopen jaren investeerders bij heeft gezocht.

„Het was moeilijk investeerders te vinden“, vertelt Stel telefonisch. „Ze kennen de branche niet. Ze waren ook bang om iets te bouwen en dan enge pooiers op hun dak te krijgen.“ Dat is volgens Stel niet aan de orde omdat het overgrote deel van de Nederlandse sekswerkers die online adverteren eenpitter is. Hij schat de beroepsgroep in Nederland op zo’n dertig- tot veertigduizend. De uitstraling van de site is rustig en zakelijk; het doet niet aan seks denken. „We halen het uit het smeuge en smerige. Net alsof je een verzekering afsluit.“

Sekswerkers die Grenddo willen

FOTO GETTY IMAGES

gebruiken kunnen eerst een gratis account maken en vervolgens upgraden naar een betaalde versie voor 3 euro per dag. Stel belooft de helft van de winst te delen met projecten die de positie van sekswerkers versterken. Volgens Hornstra is Grenddo veiliger dan de sites die sekswerkers in Nederland nu gebruiken, omdat de identiteit van de sekswerkers wordt afgeschermd.

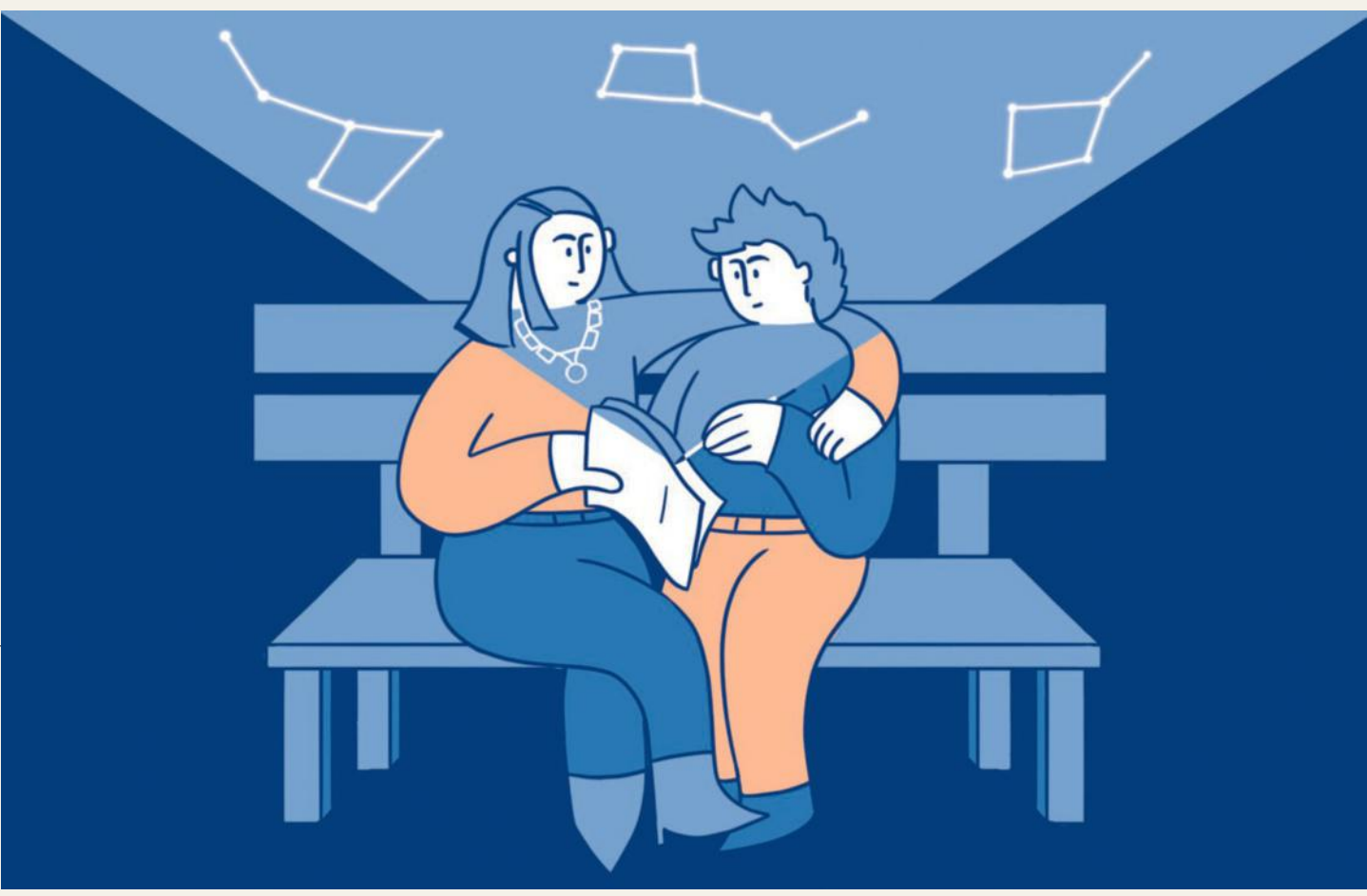
Marktleiders Kinky.nl en seksjobs.nl worden veel gebruikt door gemeenten en politie en justitie om te controleren op illegale bordelen en mensenhandel. In veel gemeenten mag geen sekswerk vanuit huis wor-

In veel gemeenten mag geen sekswerk vanuit huis worden gedaan

den gedaan. Hornstra: „Die sites faciliteren in feite dat gemeente en politie afspreken met sekswerkers. Die denken dan een klant te ontvangen en dan staat er opeens vijf man politie voor de deur, plus de woningbouw, en ben je automatisch geout naar je omgeving.“ Het is een probleem dat er in veel steden niet vanuit huis gewerkt mag worden, zegt Hornstra. „Dat is discriminatie. Een thuiswerkende advocaat of nagelstylist krijgt veel minder beperkingen.“

ECONOMIE EN RECHT

Deze rubriek belicht rechterlijke uitspraken met economische gevolgen voor mensen of bedrijven.

Burgemeester verleende vergunning aan haar ‘eigen’ stichting

DE ZAAK

Aan de Waddenzee ligt het Friese buurtschap Zwarte Haan, in de gemeente Waadhoeke. Bekend vanwege de donkere nachten waar liefhebbers van het noorderlicht en sterrenkunde graag op afkomen.

Al jarenlang ligt er een plan klaar voor de Starnbarn, een toeristisch project dat bestaat uit vijf trekkershutten, een sterrenobservatorium met expositieruimte en een ‘nachtbelevingstuin’. Omdat het project in strijd is met het bestemmingsplan dat ter plaatse geldt, is een uitgebreide omgevingsvergunning nodig van het college van burgemeester en wethouders. De aanvrager is Stichting Keunstwurk, die kunst en cultuur in Friesland promoot.

De meeste bewoners van Zwarte Haan zijn niet blij met het plan. Zij vrezen dat bezoekers de nachtrust verstoren en stappen naar de rechter. De rechtbank komt tot de conclusie dat de omgevingsvergunning geen stand kan houden: op het moment van vergunningverlening was de burgemeester namelijk ook voorzitter van Stichting Keunstwurk. Met de handtekening van de burgemeester onder het besluit is de gerechtvaardigde schijn van vooringenomenheid gewekt, aldus de rechtbank. Het college van burgemeester en wethouders van Waadhoeke gaat in hoger beroep.

DE UITSpraak
Omgevingsvergunning in strijd met de wet verleend

Bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State legt het college van

De burgemeester van de gemeente Waadhoeke ondertekende een omgevingsvergunning aan de stichting waarvan zij voorzitter was. Dat wekte de schijn van partijdigheid, concluderen zowel de rechtbank als de Raad van State.

Door **Olivia den Hollander** Illustratie **Caitlin Becker Hof**

burgemeester en wethouders een verklaring over van de burgemeester. Volgens de burgemeester was sprake van bestuur op afstand bij Stichting Keunstwurk: geen betrokkenheid bij de dagelijkse leiding, maar een toezichhoudende rol. De burgemeester zou zich hebben onttrokken aan alle gemeentelijke beraadslaging en besluitvorming vanaf het moment dat zij op de hoogte raakte van de betrokkenheid van de stichting. De verklaring verwijst naar de raadsvergadering waarin de omgevingsvergunning aan de raad werd voorgelegd en de burgemeester het voorzitterschap had overgedragen aan de vicevoorzitter.

De Raad van State gaat daar niet in mee en volgt de rechtbank. Volgens de Afdeling zegt de verwijzing naar de raadsvergadering niets over de betrokkenheid van de burgemeester bij de besluitvorming in het college. Bovendien heeft de burgemeester na de bewuste raadsvergadering alsnog een handtekening onder het besluit tot vergunningverlening gezet, terwijl zij op dat moment van de betrokkenheid van de stichting heeft moeten afweten, constateert de Afdeling.

HET COMMENTAAR

Max Theunisse, onderzoeker aan de Universiteit Nijmegen, promoveerde op een proefschrift over integriteitsrecht bij gemeenten en ziet daar zo ongeveer wekelijks uitspraken over langskomen. Deze uitspraak over de gemeente Waadhoeke sprong er direct uit: „Dat de hoogste bestuursrechter oordeelt dat een college van burgemeester en wethouders het verbod van vooringenomenheid schendt, komt weinig voor.“

Theunisse: „Waar het op neerkomt is de vraag: is er een persoonlijk belang bij het overheidsbesluit betrokken en zo ja, heeft degene met dat persoonlijke belang invloed op de besluitvorming gehad? Vaak is dat onvoldoende duidelijk en de Afdeling nam in het verleden dan ook niet snel aan dat zowel het persoonlijke belang als de invloed aan de orde was.“

Een treffend voorbeeld van een zaak waar de Afdeling de lat voor vooringenomenheid hoog legde, is een uitspraak uit 2007 over de gemeente Putten. Burgemeester en wethouders gingen op werkbezoek bij een veiling van nertsenpelzen

in Kopenhagen, op kosten van de Puttense nertsenbranche. Daarna verleende het college van Putten een vergunning aan een pelsdierenhouderij. De Afdeling zag daar op zichzelf geen belemmering in. Ook in de jaren daarna hield de Afdeling vast aan die benadering.

Sinds 2021 ziet Theunisse een verschuiving. Toen kreeg een groep inwoners gelijk die opkwam tegen een omgevingsvergunning van de burgemeester en wethouders van de gemeente Veere voor een vitaliteitshotel in Domburg. De projectontwikkelaar van het hotel werkte tevens als verhuurbemiddelaar voor één van de wethouders bij de verhuur van zijn appartement, een zakelijke relatie van de wethouder dus. De bewuste wethouder had vóór vergunningverlening gestemd. Al was zijn stem niet doorslaggevend geweest, oordeelde de Afdeling dat het college had moeten voorkomen dat het besluit op één of andere manier partijdig was.

Ook in deze uitspraak over Waadhoeke krijgen de inwoners op dit punt gelijk. Want ook hier schond het college zijn zorgplicht om te voorkomen dat iemand met een persoonlijk belang invloed op de besluitvorming uitoefende. Al ziet Theunisse in deze zaak geen aanleiding om aan de goede intenties van de burgemeester van Waadhoeke te twijfelen, vindt hij de uitkomst logisch: „Juridisch gezien is dit wel de juiste conclusie, ook na de Veerse zaak uit 2021.“

Wat had de burgemeester dus moeten doen? Theunisse: „Niet zelf de omgevingsvergunning ondertekenen, zoals uiteindelijk alsnog gebeurd is.“ Na de rechtbankuitspraak verstrekke het college opnieuw een vergunning, zonder betrokkenheid van de burgemeester. Volgens de Afdeling kan het nieuwe besluit in stand blijven. Het sterrenproject kan daarmee alsnog doorgaan.

Advertentie

nrcwebwinkel

DUCC
Koperen pannen

- › Luxe en tijdloze uitstraling, voor jarenlang plezier
- › Drie lagen voor optimale warmteverdeling
- › Geschikt voor alle warmtebronnen

Een blikvanger in elke keuken: de koperen pannen van het Nederlandse DUCQ. De pannen zijn opgebouwd uit 3 lagen: koper aan de buitenzijde, roestvrijstaal aan de binnenzijde en een aluminium tussenlaag. Dit resulteert in een pan met een uitstekende warmteverdeling die gewaardeerd wordt door iedereen met een passie voor koken. Geschikt voor alle warmtebronnen.

Adviesprijs v.a. 129,-
94,95

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/ducq

In memoriam

Het is stil in Den Haag

Roel Jansen
16-09-1955 12-11-2024

Ingrid en Evert
Helmine en Gert
Mieke en Jon
Betty en Marianne
Emmeke en Piet

Overleden

Helaas hebben wij afscheid moeten nemen van
mijn grote liefde, voorbeeldvader,
sterke schoonvader en lieve opa.

Prof. dr. ir. Arthur E. Mynett

Emeritus hoogleraar IHE Delft & TUDelft
Grote vriend en inspirator voor velen.

Velsen 28 augustus 1950 - Delft 6 november 2025

Monique
Bo & Aron
Sami, Ilja
Loran & Anna
Sefa

De crematie heeft in besloten kring plaatsgevonden.

Enige en algemene kennisgeving
Op 97-jarige leeftijd is overleden

Aldyth Hilda Marguerite Op de Hoek-Bachelor
weduwe van H.R. van Swol en van T.C. op de Hoek

Geboren 20-08-1928 te Bushey
Overleden 3-11-2025 te Enkhuizen

Wat blijft is De Liefde.

**Johannes Gijsbert
van Vugt**

Rijswijk NB Amsterdam
18 november 1954 7 november 2025

Łukasz Bobek

Pieter Westbroek jr. en Hester, *Emma*
Pieter Westbroek †

Jan van Vugt

Erica van Vugt

Cornelia Biermans

Nikki 🐾

Het afscheid is 14 november
om 11.00 uur in de Uilenburgersjoel,
Nieuwe Uilenburgerstraat 91 te Amsterdam.

Correspondentie: lukasz.bobek@gmail.com

INTERVIEW **SARAH BRACKE** SOCIOLOOG

‘Omvolking is dé centrale fantasie van radicaal-rechts’

Hoogleraar sociologie Sarah Bracke maakt zich zorgen over de normalisering van het begrip ‘omvolking’.

Sjoerd de Jong

AMSTERDAM

De Amerikaanse jurist Madison Grant (1865-1937) was een veelzijdig man. Niet alleen kluste de New Yorker bij als antropoloog en zoöloog, hij ontpopte zich ook als volleerd racist en eugenicus. In *The Passing of the Great Race* (1916) bekreunde hij zich over de telooorgang van het superieure ‘Noordische ras’ (Germaans, Angelsaksisch en Scandinavisch) door immigratie en vermenging. Het boek, een favoriet van de beginnende Duitse politicus Adolf Hitler, geldt als een bron van wat nu ‘omvolkingstheorie’ wordt genoemd: het idee dat westerse samenlevingen planmatig worden opgeofferd aan niet-witte immigranten. Anno 2025 ook te horen in de Tweede Kamer.

Grant en een reeks intellectuele erfgenamen komen aan bod in een meerjarig NWO-onderzoeksproject dat dezer dagen zijn beslag krijgt in een boek (*The Politics of Replacement*) en uitgebreide rapportage. Hoogleraar sociologie Sarah Bracke van de Universiteit van Amsterdam en vijf andere onderzoekers onderzochten „de problematisering van moslims in Europa”. Dat is niet het zoveelste empirische onderzoek naar discriminatie, maar een analyse van sleutelbegrippen en frames. Met de omvolkingstheorie als „centrale fantasie” van een groeiende radicaal-rechtse beweging in Europa.

Bracke maakt zich zorgen over de „normalisering” van dat idioom. Het „staat gewoon in het woordenboek”, zei Forum-leider Lidewij de Vos onlangs. Ja, zegt Bracke in een gesprek over het onderzoek. „Maar het werd voor het eerst opgenomen in het *Duden* woordenboek in 1941, toen de term opmars maakte onder het nazi-regime, en de *Van Dale* bevestigt die historische relatie met het nazisme in de eerste betekenis van het woord.” In de huidige betekenis is het een complot: islamitische migranten willen Europa heroveren met culturele en demografische middelen, een hoog kindertal. Heersende elites zouden dat faciliteren, in ruil voor stemmen en olie-inkomsten.

Uw onderzoek spreekt van ‘het moslimvraagstuk’. Een duidelijke verwijzing naar het ‘Joodse vraagstuk’ vanaf de negentiende eeuw.

„We baseren ons op stapels empirisch onderzoek waaruit blijkt dat in Europa discriminatie en stigmatisering van moslims een hardnekkig verschijnsel is en zelfs een stijgende lijn vertoont. We beseffen dat dezelfde term wordt gebruikt door groepen die moslims willen problematiseren, maar daarom juist wilden wij die nu grondig onderzoeken en verhelderen. Dit ‘vraagstuk’ past in een historische reeks waarbij het telkens gaat om de kwestie of bepaalde groepen kunnen worden geïntegreerd in de natiestaat. De kern is telkens dat een groep wordt neergezet als wezenlijk andere mensen, een vreemd lichaam dat niet in de samenleving kan wor-

den opgenomen en zo ontmenselijkt wordt.”

Houdt ‘problematiseren’ nu in dat er helemaal geen probleem is of dat het er wel is maar wordt overdreven?

„Natuurlijk zijn er reële problemen, overall in de samenleving. Maar ze

worden nu voorgesteld als speciaal voor één groep. Maatschappelijke problemen als femicide toeschrijven aan de ‘essentie’ of cultuur van een groep heeft geen empirische grond en staat elke oplossing in de weg. Ja, er is een probleem met patriarchale opvattingen binnen de moslimgemeenschap, maar net zo goed in de

Die is voor veel mensen ook goed aangewakkerd door Mohammed B.

„Zeker, de moord op Theo van Gogh heeft grote impact gehad. Maar de

manier waarop we die terreurdaad interpreteren was er al, de kaders voor een culturele verklaring die alle moslims verdacht maakte lagen klaar. Die waren al in de jaren negentig geïntroduceerd door politici die de islam afschilderden als de grootste bedreiging voor het Westen sinds de Koude Oorlog. Pim Fortuyn had het al in 1997 over de ‘islamisering’ van de samenleving.”

‘Omvolking’ is volgens u de centrale fantasie in dat idioom.

„Je ziet dat idee al jaren overal opduiken bij uiterst rechts. Ook steeds meer in memes op internet. Vaak wordt er dan verwezen naar een ‘citaat’ van de Algerijnse president Boumédiène. Hij zou in 1974 in een toespraak bij de VN hebben gezegd dat moslims het Westen ‘via de baarmoeder’ zullen veroveren. Wij hebben geen enkele brontekst van hem kunnen vinden waar dat zo in staat. Maar het ‘citaat’ blijft opduiken. Het doet denken aan de *Protocolen van de wijzen van Sion*, een antisemitische fabricatie over een Joodse overname van het witte, christelijke Westen.”

”

Gelukkig staan sommige partijen nu wel op tegen de omvolkingsideologie

Soms is er ook opportunistische toenadering bij extreemrechts tot de islam, als conservatieve bondgenoten in de strijd tegen liberale elites of het goddeloze Westen. Herkent u dat?

„Die pogingen zijn er, dat is een feit. Je ziet het bij Thierry Baudet en in de *manosphere* van influencers als Andrew Tate, die een patriarchale versie van mannelijkheid propagieren. Ze hopen daarmee aan te sluiten bij een conservatief deel van de moslimgemeenschap die het Westen ziet als decadent en ‘onmannelijk’. Maar wij hebben niet de indruk dat er van die pogingen veel terecht komt. Het is in elk geval niet waar de dynamiek is.”

Heeft u na de jongste verkiezingen hoop op verbetering?

„Ik zou het eerlijk niet weten, het is spannend. Het uiterst rechtse blok in de Tweede Kamer is bij deze verkiezingen zeker niet vermindert, integendeel. Gelukkig staan sommige partijen nu wel op tegen de omvolkingsideologie, maar andere proberen die te normaliseren. Martin Bosma, ideoloog van de PVV, was een van de eersten. Ik vond het schokkend hoe weinig protest er klonk toen hij Kamervoorzitter werd. Je moet je blijven verzetten. Met het normaliseren van zulk denken gooi je de democratische rechtsstaat weg. Ik ben niet bereid om die weg te gooien.”

En/Gendering Europe’s ‘Muslim Question’ wordt donderdag 13 november gepresenteerd in Felix Meritis, Amsterdam. Inlichtingen: aissr.uva.nl/events

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC

nrcadverteren.nl/familieberichten

Commentaar

TWEDE KAMER

Herstel vertrouwen
vergt meer dan extra
vrouwen in Kamer

De kersvers gekozen Tweede Kamer kan bij haar installatie deze woensdag een mijlpaal vieren: het aantal vrouwelijke Kamerleden heeft een nieuw record bereikt. Van de 150 parlementsleden zijn er nu 65 vrouw, één identificeert zich als non-binair. Het is het hoogste percentage vrouwen sinds in 1918 Suze Groeneweg als eerste vrouwelijke Kamerlid aantrad - overigens gekozen door louter mannen, vrouwen kregen pas een jaar later stemrecht.

Vijf vrouwen kwamen deze keer met voorkeursstemmen in de Kamer. Dat is onder meer te danken aan een campagne die de stichting Stem op een Vrouw al sinds 2017 voert. Zij moedigt kiezers aan strategisch te stemmen op vrouwen die laag op de kieslijst staan, op een schijnbaar onverkiesbare plek, zodat zij toch verkozen kunnen worden. Zo wil de stichting een betere representatie van vrouwen in de politiek bereiken.

Dat dit nog steeds nodig is, blijkt telkens weer uit de kandidatenlijsten die partijen indienen. Het aandeel vrouwen hierop daalde de laatste jaren zelfs: van 38 procent in 2021 naar 36 procent in 2023 en 35 procent dit jaar. Jammer is dat het alleen partijen aan de linkerkant van het politieke spectrum zijn die bewust meer vrouwen op hun kieslijsten zetten, blijkt uit een analyse van Stem op een Vrouw. En bij de SGP stond, traditiegetrouw, weer geen enkele vrouw op de lijst. Een compliment verdient daarom de SGP-afdeling Vlissingen die voor de gemeenteraadsverkiezingen zes vrouwen, onder wie opnieuw lijsttrekker Lilian Jansen, selecteerde.

*Mensen willen
Kamerleden vragen
horen stellen over
hún problemen. Het
helpt als die weten
wat er speelt*

Als gekeken wordt naar andere criteria dan seks, is het gebrek aan diversiteit in de Tweede Kamer nog nijpend. Het percentage Kamerleden met een migratieachtergrond blijft achter bij hun aandeel in de Nederlandse bevolking. Dat geldt ook voor mbo'ers en parlementariërs die van buiten de Randstad komen. De volksvertegenwoordiging weerspiegelt daarmee maar een deel van de bevolking. Uit het Nationaal Kiezersonderzoek 2023, een onderzoek dat na iedere verkiezing wordt gehouden, blijkt dat slechts 31 procent van de kiesgerechtigden zich goed vertegenwoordigd voelt in de Tweede Kamer.

Toch is het niet altijd zo, blijkt uit hetzelfde onderzoek, dat mensen zich „automatisch” goed vertegenwoordigd voelen als er meer mensen in de politiek zitten die op hen lijken, zoals vrouwen of politici met een migratieachtergrond. „Belangrijker is dat burgers het gevoel hebben dat politici opkomen voor hun specifieke belangen”, aldus de onderzoekers. Die belangen worden niet alleen gevormd door hoe ze eruitzien en bij welke groepen ze horen.

En daar wringt de schoen: veel burgers voelen zich niet gehoord door de politiek, concludeerde het Sociaal en Cultureel Planbureau onlangs. Het vertrouwen in de politiek is op een dieptepunt beland, blijkt uit weer ander onderzoek. Hier ligt dus de uitdaging voor deze nieuwe Tweede Kamer: mensen willen Kamerleden vragen horen stellen over hún problemen. Daarbij helpt het als die Kamerleden door hun eigen achtergrond weten wat er speelt.

Betere representatie helpt dus, maar is niet de enige remedie tegen het lage vertrouwen in de politiek. Voorlopig moet Nederland het doen met de Kamer die nu is gekozen. Laat de volksvertegenwoordiging zich bewust zijn van de verantwoordelijkheid die op haar rust om álle burgers te vertegenwoordigen.

Na deze Tweede Kamerverkiezingen word ik geteisterd door één specifieke stapel boeken in mijn kamer: boeken over het afbrokkelen van de democratie.

Om er een handvol te noemen: *Eigen planeet eerst* van Roxane van Iperen, *De Waarheidscrisis* van Martine Prange, *Waarom Wilders wel wint* van Roy Kramer, of *Spookkloven* van Jan Willem Duyvendak; stuk voor stuk zijn het interessante boeken geschreven door hele kundige mensen.

Allemaal hebben ze een andere boodschap (er is alleen emotionele polarisatie en geen feitelijke, de campagnestrategie van democratische partijen moet anders, er moeten meer waarheidsvinders in publieke debat komen), maar de gemene deler is dat populistten ergens steentjes uit de democratische Jenga-toren aan het peuteren zijn. Als die toren valt, wacht ons een Trumpiaanse/autocratische/Orelliaanse/dictatoriale toekomst. In sommige boeken liggen de Jenga-steentjes al op de grond.

Voor mijn werk als radiopresentator heb ik regelmatig de eer om de schrijvers van dit soort boeken te interviewen. Ze maken zich boos, misschien wel minstens zo boos als Wilders zich maakt over asielzoekers, maar baseren zich vervolgens op feiten (en een iets bredere woordenschat) om die boosheid te rechtvaardigen. Inmiddels kan ik hun gedachtegoed best aardig bijbenen. En als ik zie dat het rechts-populistische blok in Nederland nu uit 46 zetels bestaat, word ik ook boos. Kijk toch naar de wetenschap, denk ik dan. Hou je aan de kaders van de rechtsstaat! Heb toch vertrouwen in onafhankelijke media! Onze democratie is ons grootste goed!

Toch bekroop me laatst de twijfel. Tijdens een van mijn interviews op de radio zag ik live een reactie binnenvallen van een luisteraar, die reageerde via een app van de NPO. „Zit nu al een kwartier te luisteren, kan er helemaal niets van volgen. Echt jammer, want het klinkt interessant. Mij ben je kwijt,” schreef hij. Uit beleefdheid deelde ik deze opmerkingen niet met mijn gast, een hoogleraar, maar vanaf dat moment ben ik anders gaan kijken naar die stapel boeken in mijn kamer. Voor degene die niet scherp heeft wat democratie inhoudt, is het uitlezen van die boeken een taai klus ten opzichte van de best aantrekkelijk geschreven X-berichten van Wilders.

Om maar open kaart te spelen: ik zoek zelf nog regelmatig op wat de definitie van een liberale democratie eigenlijk is (een vorm van representatieve democratie die is gebaseerd op een grondwet, constitutie, en waarbij het parlement door het volk wordt gekozen). In een redactievergadering verwarde ik eens de begrippen staatsmedia (informatiebronnen die eigendom zijn van, of gecontroleerd worden door de staat - van toepassing in Rusland, China en Noord-Korea) en de publieke omroep, omdat ze allebei door de overheid gefinancierd worden. Behoorlijk idioot dat ik dat verschil als mediamaker niet snapte. Maar ik betwijfel hoe snel je dat verschil leert begrijpen zonder een bubbel van hoogopgeleide mediamakers om je heen.

Zonder een eenvoudige te begrijpen definitie van democratie, zal je altijd een gelijke grond missen voor het kritische publieke debat waardoor ze beter gaat werken. En dan kan de Nederlandse Orde van Advocaten nog zo veel verkiezingsprogramma's op rechtsstatelijkheid toetsen, dan kan de wetenschap nog zo hard strij-

FOTO BART MAAT

Zorg voor
makkelijke
definities en
meer begrip
voor een
betere
democratie

Ook als radiopresentator zoekt *Syb Faes* nog regelmatig op wat de precieze definitie is van 'liberale democratie'. Daarom pleit hij: maak het debat over democratie meer toegankelijk.

den voor academische vrijheid, en dan kan (*note to self*), je nog zoveel Radio 1-uitzendingen maken over het afbrokkelen van de democratie: als niet iedereen wordt aangemoedigd om mee te doen, voor wie beschermen we de democratie dan?

Dat gelijke startpunt ontbreekt al voordat kinderen naar de middelbare school gaan, blijkt uit onderzoek van de Universiteit van Amsterdam - en ja, ik zie de ironie in het aanhalen van een onderzoek. Democratische betrokkenheid hangt sterk af van opleidingsniveau en sociale achtergrond, stelt dat onderzoek, oftewel: hoe hoger het niveau, hoe meer betrokkenheid.

In een recent Ipsos I&O onderzoek dat in opdracht van NRC werd uitgevoerd werd deze verdeeldheid expliciet gemaakt. In verschillende hoeken van het politieke spectrum bestaan nogal verschillende opvattingen over de democratie en voor wie die moet werken. Links progressief en midden vinden dat minderheden niet genoeg worden beschermd, omdat democratische instituties onder druk staan. Terwijl rechts het tegenovergestelde vindt: 'het volk' (gevoelsmatig ook een minderheid tegenover de Haagse elite) wordt juist bedreigd door die instituties, omdat deze hún wil tegenwerken. Toen het onderzoek uitkwam, kreeg het nauwelijks aandacht omdat het werd bedolven onder de stortvloed aan liveblogs van de verkiezingen. In mijn ideale democratie hadden we er nog iets langer bij stilgestaan.

Veel van de boeken in mijn stapeltje gaan over populistten die de emancipatie van nagenoeg alle minderheden (transpersonen, mensen met een migratieach-

Houd
iedereen bij
de les met
toegankelijke
taal en
kennis

Syb Faes is schrijver, mediamaker en voormalig Jonge Denker des Vaderlands. Hij presenteert voor Radio 1 het programma De Nacht van NTR Wetenschap.

tergrond) willen terugdraaien, omdat die de traditionele hiërarchie waarin zij bovenaan staan bedreigt.

Maar laat ik mijn kennis over de democratische *checks and balances* buiten beschouwing, dan is het makkelijk om die aanval om te draaien naar bijvoorbeeld de schrijvers van die boeken: jullie zijn zelf bang dat jullie positie verliezen als 'links-intellectuele elite'. Daarom willen jullie ons, het volk, in bedwang houden. En dat er honderden wetenschappelijke bronnen achterin die boeken staan, kan me dan ook geen moer interesseren. Die feiten heb je nodig om minderheden te definiëren en te emanciperen. Maar je hebt ook schrijvers nodig die deze cijfers toegankelijk maken - en daar gaat het mis.

Wat nou als al die boeken aan het begin geen slim citaat hebben staan, maar de definitie van democratie die in het boek wordt gehanteerd? Daarmee zet je iedereen aan het denken vanuit dezelfde opvattingen. Dat gaat ook op voor debatten, van met studenten gevulde boksarena's tot aan de keukentafel. Als vervolgens iedereen bij de les gehouden kan worden met toegankelijke taal en kennis, dan pas wordt die stapel boeken echt interessant.

Dat ik in dit stuk misschien ook niet de makkelijkste taal gebruik is bewust, omdat het gericht is aan de mensen die dezelfde woorden met hetzelfde gemak gebruiken - bij hen (bij ons) ligt hier de opdracht. Daarna pas kan het kritische, publieke debat echt losgaan.

En nadat ik het verschil heb geleerd tussen staatsmedia en de publieke omroep, durf ik ook wel alvast een voorzet te doen voor een mogelijke definitie: democratie, daar zijn we niet vies van kritisch debat.

COLUMN
MAXIM FEBRUARI

*De nerds werden weer
genegeerd*

De nerds hadden nog wel zo'n goede verkiezingscampagne gevoerd. NerdVote had zijn best gedaan iemand in de Kamer te krijgen met verstand van digitale zaken en het was nog gelukt ook. Barbara Kathmann, door haar partij naar een onverkiesbare plaats verbannen, kwam met voorkeursstemmen in de Kamer. Triomf.

De IT-georiënteerde pers maakte er melding van. „Dankzij een groot aantal voorkeursstemmen is Barbara Kathmann, prominent lid van de Vaste Kamercommissie voor Digitale Zaken, herkozen als Tweede Kamerlid”, schreef Computable.nl. En iBestuur wees op de NerdVote-campagne van techexpert Bert Hubert. „Deze was bedoeld om technisch onderlegde kandidaat-Kamerleden hoger op de kieslijst te krijgen.”

Maar de niet-IT-georiënteerde pers zag het heel anders. Barbara Kathmann was niet een expert op het gebied van digitale zaken. Zij was een vrouw. De NOS had het vernomen van bronnen. „Vijf extra vrouwen”, onder wie Barbara Kathmann, waren via voorkeursstemmen in de Kamer gekomen. En de kranten wisten zeker dat die extra vrouwen hun stijging in belangrijke mate te danken hadden aan de oproep van „Stem op een Vrouw”.

Tot zover Den Haag en haar commentatoren. Intussen had in de echte wereld daarbuiten het bedrijf SpaceX van Elon Musk voor 17 miljard dollar licenties gekocht van telecombedrijf EchoStar voor radiofrequenties. Die frequenties kunnen worden gebruikt voor communicatie via mobiele satellitendiensten. Deze deal betekent dat kritieke Europese infrastructuur nu in handen komt van Amerika, waar schuwde de economiedirectie van de *Volkskrant*.

Met andere woorden, onze infrastructuur komt in handen van Musk. „Dat is niet alleen commercieel en economisch een gemiste kans voor Europa, maar ook militair-strategisch. Straks kan hij, zoals hij even met Oekraïense Starlink-apparaten deed, de telefoons uitzetten wanneer het hem uitkomt.” Kijk, voor echt politiek interessant nieuws moet je de economiepagina's lezen.

En raad nou eens welk oplettend Kamerlid vorige maand nog aan de demissionaire ministers van Defensie en Economische Zaken Kamervragen had gesteld over verlenging van die licenties? Ja, inderdaad, hoe raad u het zo! Barbara Kathmann. Samen met haar mede-Kamerlid Jimme Nordkamp.

Daarom dan toch nog kort terug naar Den Haag, want heel toevallig was juist die Jimme Nordkamp te gast in het radioprogramma *EenVandaag*. Was dat even boffen! Nu konden ze het gaan hebben over de militaire risico's van de frequentie-deal en over het belang van een ste-

vige publieke greep op communicatiemiddelen. Maar nee. De verkiezingsuitslag moest worden geanalyseerd en dus ging het over vrouwen. *EenVandaag* wilde namelijk van Jimme Nordkamp weten of hij het niet vreselijk oneerlijk vond dat hij de Kamer uit moest en dat de „onverkiesbare vrouw” Kathmann op basis van voorkeursstemmen erin mocht? Nordkamp hield zich krangig. Hij had zelf ook op een vrouw gestemd, zei hij. Dan bent u dus in uw eigen hark getrapt, zei *EenVandaag* qua scherpe analyse.

Intussen werd daarbuiten de wereldmacht opnieuw gedefinieerd. Staten kwamen dichterbij hun opheffing en einde. Want ga maar na, schreef de Britse parlementariër Tom Tugendhat in *The Washington Post*, binnenkort kan voor het eerst een private onderneming wereldwijd de communicatiediensten aanbieden die overheidstoezicht en geografische grenzen omzeilen. SpaceX

*Ach, de nationale
politiek, we zullen
haar nog missen
als Nederland is
afgeschaft*

kan direct communiceren met telefoons in ieders tas of broekzak.

De gevolgen daarvan zijn ingrijpend. Dit gaat niet alleen over communicatie, schreef Tugendhat. Het nationale bancaire systeem is al opziggeshoven door bedrijven als Stripe en Coinbase, die digitaal betalingsverkeer mogelijk maken buiten centrale banken en nationale financiële instellingen om. Tel onbeperkte communicatie en ongehinderde betalingen bij elkaar op en je bent je nationale jurisdictie kwijt.

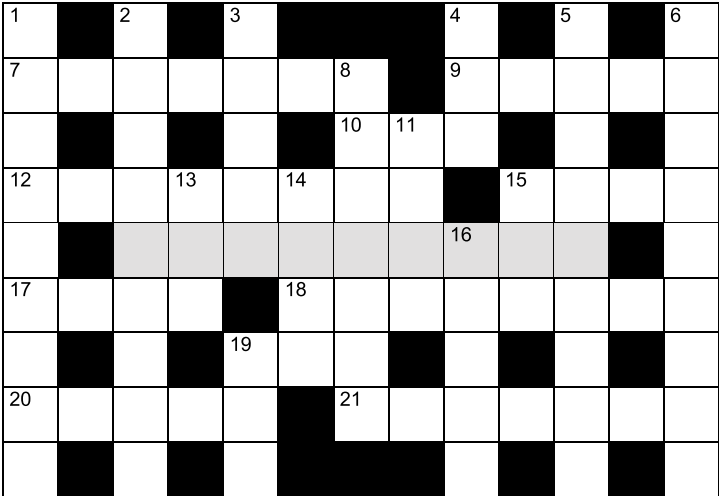
Je ziet het al wel langer aankomen, het einde van de staat, vrij simpel mogelijk. Dit was niet zomaar een zakelijke transactie, schrijft Tugendhat. „Dit was een machtsgreep die de relatie tussen een staat en zijn burgers fundamenteel kan veranderen.” Als regeringen dit niet snel inzien en niet heel hard meehollen, dreigen ze schijnmachten te worden.

Maar, nou ja, afgezien van de nerds interesseert zo'n coup dus helemaal niemand. „Voor de politieke carrière voelt het steeds vaker als zelfmoord om verstand te hebben van ICT”, schrijft iBestuur. Experts worden het liefst overall buitengehouden. Ter rechterzijde van het politieke spectrum ziet men het pesten van migranten als levensbestemming, ter linkerzijde is men druk met het tellen van vrouwen.

Ach, de nationale politiek, we zullen haar nog missen als Nederland is afgeschaft. Ze is zo grappig.

Maxim Februari is jurist en schrijver.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 7. Toetjesjongen 9. Zij bezong morgen 10. Komt onstuitbaar op 12. Daar leer je patronen volgen 15. ___ Nord 17. Werkplaatsen 18. Maar één klank is saai 19. Daar kan je bijkomen 20. 'Nog veel onduidelijk over explosie in New ___ 21. '___ stoppen officieel met aanvallen op scheepvaart'

Verticaal: 1. Glijdende schaal 2. Stoot met meerdere ballen 3. En wat ___ 4. Past na klas of glas 5. Afgenomen 6. Op ridderlijke wijze beschermd 8. ___ Sanders, jazzsaxofonist 11. Kaftinformatie 13. Grieks eiland 14. Onbehouwen 15. Past na cijfers of kras 16. Yogahouding 19. Door Geert Mak gedocumenteerde patriciërsfamilie

Oplossing puzzel 11 november. Horizontaal: 1. Klap 4. Staarten 9. Grote 10. Côte 12. Oneliner 14. Hr 15. Eine 17. Geo 21. Sir 22. Keto 23. Da 25. Leasebak 26. Toef 28. AS-bak 29. Manifest 30. Lego **Verticaal:** 1. Kuch 2. Agt 3. Preek 4. Stone 5. Tenenkaas 6. Atleet 7. Tanga 8. Nero 11. Orgie 13. Eelde 16. Ikzelf 18. Eraan 19. Gekst 20. Total 21. Slim 24. Afro 27. Oké **In het midden:** GEKKENGETAL

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ikje@nrc.nl

KOOLMEES

Van de week in de metro: er zat een stel tegenover me, twintigers. Ze spraken over politiek. Hij: „Koolmees wordt verkenner.” Zij: „Wie is dat?” Hij: „Die is van de NS.” Zij: „Ooh, je kan dus treinmachinist én verkenner zijn...”

Manon Vogel

nrc > puzzels

NRC brengt je elke dag de leukste en meest (ont)spannende puzzels

Speel ze allemaal op nrc.nl/puzzels

COLUMN
FRITS ABRAHAMS

Lévi Weemoedt dicht nog

Even zag het ernaar uit dat de koning van het lichte vers opgehouden was met dichten, maar opeens ligt daar toch een nieuwe bundel van Lévi Weemoedt met de veelbelovende titel: *Vreugde heeft geen vat op mij*.

Als iemand zo'n titel kan waarmaken, is het Weemoedt wel. De vreugde mag dan geen vat op hem krijgen – de humor gelukkig nog wel. Hij had er al veel eerder groot succes mee verdiend, maar het kwam toch nog goed toen hij in 2018 zijn werk kon promoten in het tv-programma *De Wereld Draait Door*. Tv-coryfee Özcan Akyol had als groot fan een bloemlezing uit oud werk samengesteld met de titel *Pessimisme kun je leren!* Weemoedt las wat versjes voor, waarna lezend Nederland massaal naar de boekwinkel en Bol.com uitvloog: ruim 100.000 exemplaren. Dit moet een van de bestverkochte dichtbundels uit de Nederlandse literatuur zijn.

Weemoedt trok vervolgens langs volle zalen totdat corona hem een halt toeriep. Het werd weer stiller om hem heen. Er verscheen in 2019 nog een bundel met nieuw werk, *Gezondheid!*, maar daarna toonde hij weinig animo om door te gaan. Ziekte, terugkerende depressies, het leek allemaal te veel geworden, totdat zijn vriend en (gepensioneerd) uitgever Vic van de Reijt hem overhaalde nieuw werk te schrijven.

Vreugde heeft geen vat op mij is een van zijn beste bundels geworden. Het omvat alles wat zijn werk kenmerkt: melancholie, humor, zelfspot. Het gedicht 'De kleine Weemoedt' is een van de hoogtepunten uit zijn werk. Hier wordt hij weer de kleine Ies van Wijk, zoals hij in werkelijkheid heet.

Als de wekker is gezet,
denk ik 's avonds
in mijn bed:

„Ach, geen dag
ben ik echt blij.
Vreugde heeft
geen vat op mij.
Hoewel ik lach en
soms zelfs zing,
voel ik toch: droefheid
is mijn ding.
Zoals een eend,
in water zwemt,
ben ik voor treurigheid
bestemd.
O, ik heb al sinds
mijn babytijd
van mijn geboorte
vreselijk spijt.”

*Zijn nieuwste bundel
omvat alles wat
zijn werk kenmerkt:
melancholie, humor,
zelfspot*

Weemoedt is ook goed in korte, drie- of vierregelige versjes. Daar zitten vonden bij waar menig cabaretier jaloers op zal zijn. Daarin voel ik ook zijn verwantschap met Dorothy Parker, de Amerikaanse schrijfster, die ooit dichtte: *Men seldom make passes/ At girls who wear glasses*. Ivo de Wijs, ook geen kleine jongen op dit gebied, vertaalde dit in: *Wat mannen niet willen/ Zijn meissies met brillen*.

Een recent interview in *Trouw* sloot de 77-jarige Weemoedt af met de verzuchting: „Maar ja, het einde nadert, hè? Het graf gaapt. De dood komt dichterbij, ook ik in deze nieuwe bundel, ja.”

Tijd om af te sluiten met zijn gedichtje 'Goed begrip'.
Als dokters
beginnen over
'kwaliteit van leven',
heeft u nog maar even.

SUDOKU

				1		6	5	8
	4						2	
								1
			8					
			5				1	
		2	3	6				9
4	6			5				7
3			7		8			

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.

© Peter Ritmeester PZZL.com

Rechts: de oplossing van gisteren.

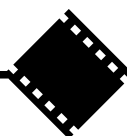
1	7	2	5	8	6	9	3	4
4	9	5	1	7	3	2	6	8
3	6	8	4	2	9	5	7	1
6	2	7	3	9	1	4	8	5
9	8	4	6	5	2	7	1	3
5	3	1	8	4	7	6	9	2
8	4	9	7	1	5	3	2	6
7	5	6	2	3	8	1	4	9
2	1	3	9	6	4	8	5	7

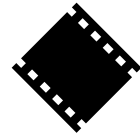
Het smachten
van een leerling
naar haar lerares

DRØMMER, DEEL 3 IN
DAG JOHAN HAUGERUDS
TRILOGIE OVER LIEFDE,
RELATIES EN SEKS.

PAGINA C2-3

Cultuur
FILM & SERIES

FILM & SERIES

ZAP

Jochem Myjer met Pietje Paniek op zijn Facebookpagina. BEELD JOCHEM MYJER/FACEBOOK

Pietje Paniek maakt glorieuze comeback

Het *Sinterklaasjournaal* had „schokkend nieuws”, zo meldde presentatrice Merel Westrik. Pietje Paniek moest een puzzel uit het schap trekken maar hij trok daarbij blijkbaar wat cruciale kabels los waardoor de verbinding tussen de stoomboot en Hilversum werd verbroken. „Schokkend nieuws”? Eva Jinek kon daar overheen. In haar talkshow *Jinek* (NPO 1) meldde ze dat het „ongelooflijk belangrijk nieuws” betrof: Pietje Paniek was terug!

De geliefde piet, die nogal zenuwachtig in het leven staat, maakt na tien jaar afwezigheid een glorieuze comeback in het *Sinterklaasjournaal*. Jochem Myjer meldde op Facebook dat hij zijn ‘neef’ deze zomer was tegengekomen tijdens een stilte-retraite in Spanje. Van het een kwam het ander. Myjer stapte destijds uit het *Sinterklaasjournaal* omdat het kinderprogramma te recht was gekomen in de verbeterde strijd om Zwarte Piet. Hij vertrok niet omdat hij tegen blackface was, maar omdat de opnames ineens een grimmige, zelfs gevaarlijke kant kregen. Zijn terugkeer markeert het einde van de pietenstrijd. Actiegroep Kick Out Zwarte Piet demonstreert zondag voor het allerlaatst, in het Zeeuwse Yerseke.

„Schokkend”, „ongelooflijk belangrijk” - over het *Sinterklaasjournaal* kun je rustig in superlatieven praten. Hoge kijkcijfers (1,7 miljoen!) en hoge waardering. Naast het gebruikelijke kinder-verhaal over het sinterklaasfeest dat in het honderd dreigt te lopen, bevat het milde satire voor de volwassen kijkers. Zo maakte een onervaren, nieuwe stuurpiet vorig jaar „een ruk naar rechts” aan het stuurwiel waardoor de stoomboot voor een reeks dichte bruggen kwam te liggen. In de talkshow *Speculaties* (een spin-off op zaterdag, NPO 3) adviseerde sinterklaaskundige Richard van der Zwets daarom om dit jaar een „fatsoenlijke” hoofdpiet te kiezen „die rust brengt”.

Terwijl Merel Westrik in het *Sinterklaasjournaal* haar best deed om de onlangs overleden Dieuwertje Blok te vervangen, was haar echtgenoot Pepijn Crone op de andere zender te zien in *Gelukkig hebben we de foto’s nog* (RTL 4). Met presentatoren Humberto Tan en Kees Tol reisde de RTL-journalist naar de Amazone om de schoonheid en het verval met de fotocamera vast te leggen. Uitvalsbasis was Belém, waar maandag de klimaattop begon, die zoals bekend zelf een aanslag op het klimaat is.

Het reisprogramma is een *pet project* van Tan dat in opzet nogal gekunsteld oogt. Tan reist met bekende Nederlanders naar het front van de klimaatcrisis: de smeltende Alpen, opwarmend Spitsbergen, verdrinkend Venetië. Het hoofddoel is om bewustzijn over het klimaat te vergroten door dit in amusement te gieken: „Het is niet een bezorgd programma, hoor”, zei Tan op de RTL-site, „we hebben ook ontzettend veel gelachen.” Om het nog aantrekkelijker te maken, stopt Tan er een scheut van *Het Perfecte Plaatje* en *Casa di Beau* in. Beetje veel.

Tan is een goeie gids, hij spreekt Portugees en hij kent het regenvoud. Hij is ook een goeie, empathische interviewer. In korte interviews over mens en gevoelens vertelt Pepijn Crone over zijn scheiding en de erfelijke ziekte van zijn vader. Kees Tol vertelt over zijn ervaring met de cafébrand van Volendam, Oud & Nieuw 2001, en over nieuwe liefde, „een donkere man uit de *hood* van Philadelphia”. „Een broeder!” reageert Tan verheugd.

Dankzij Kees Tol krijgt deze aflevering ook iets van *Echte Meisjes in de Jungle*. Hij toont luidkeels zijn afkeer van spinnen, slangen en gekke vruchten. Buiten in een hangmat slapen gaat hem echt te ver. „Ik verlang toch gewoon naar een infinity pool en een airco.” Zo legt de Tol de lat voor een instapprogramma over het klimaat nog lager. En het werkt. Het is rommelig, hinkt op meerdere gedachten, maar ik keek met plezier.

Wilfred Takken

Ella Øverbye als de zestienjarige scholiere Johanne, die smachtend naar haar leraar Frans Johanna kijkt.

Scholiere Johanne (Ella Øverbye) valt als een blok voor haar docente Frans Johanna (Selome Emnetu).

‘Bijna nooit zie ik waarheidsgetrouwe seks in een film’

INTERVIEW **DAG JOHAN HAUGERUD** FILMREGISSEUR *‘Drømmer’* is, na *Love* en *Sex*, het derde deel van Haugeruds trilogie over intimiteit en relaties in hedendaags Noorwegen. „Je kunt door wat personages vertellen, gevoelens oproepen die even intiem zijn als wanneer je mensen seks ziet hebben.”

Sabeth Snijders

AMSTERDAM

Dag Johan Haugerud begon aan zijn trilogie over intimiteit, relaties en verlangens in hedendaags Noorwegen mede doordat een journalist vroeg waarom er nooit seks in zijn films zat. In de daaropvolgende discussie legde de 60-jarige Noorse regisseur en romanschrijver uit dat er wel seks in zijn films zit. „Alleen geen expliciete seks. Iets kan heel erg over seks en seksualiteit gaan zonder dat je mensen seks ziet hebben”, vertelt Haugerud afgelopen oktober tijdens het Parool Film Fest in Amsterdam waar hij te gast is. *Drømmer* (*Dreams*), het derde deel van zijn trilogie, komt deze week in Nederland uit.

Drømmer won op het filmfestival van Berlijn de Gouden Beer, de hoofdprijs. De film gaat over middelbare scholier Johanne die verliefd is op haar leraar Frans. In haar dagboek schrijft ze over haar ontmoeting met de docent en over de intense hunkering die ze daarbij voelt. Als ze

Dag Johan Haugerud dit jaar tijdens het filmfestival van Istanbul. FOTO GETTY IMAGES

Als de leraar op wie Johanne verliefd wordt een man was geweest, had niemand dit geaccepteerd

dit laat lezen aan haar grootmoeder en moeder zijn zij zowel geschokt door de inhoud de als onder de indruk van de schrijfwaliteit. En zelfs wat jaloers op Johanne.

Haugerud zag het, na het gesprek met de journalist, als een uitdaging om te bewijzen dat je „door wat personages vertellen, gevoelens kunt oproepen die even intiem zijn als wanneer je mensen seks ziet hebben.” Zelf vindt hij de meeste seks in film sowieso niet interessant. „In porno, in speelfilms, zelden zie ik iets waarvan ik denk dat het waarheidsgetrouw is. Het ziet er meestal uit als filmseks. Dat snap ik: het is moeilijk om acteurs te vragen om seksuele handelingen uit te voeren voor een filmcrew. Dan doe je wat je denkt dat je ‘behoort’ te doen. Terwijl seks zo iets individueels is.”

Waarom koos u ervoor drie losse films te maken?

„Mijn producent en ik wilden een andersoortige film maken dan mijn vorige film *Barn*, een voor ons erg groot en lang project. Ik stelde dus een zestig minuten durende bioscoopfilm voor, maar de consulent bij het Noorse filmfonds wilde dat we groter zou-

den denken. Toen dacht ik: laten we dan maar heel groot denken. Een filmserie voor de bioscoop. Op dat moment, tijdens en net na Covid, was er veel vraag naar tv-series en pompte de Noorse regering heel veel geld in de samenleving om alles draaiende te houden. Nu zouden we deze trilogie nooit meer kunnen maken.”

De personages voeren in de films zeer eloquente, maar ook opmerkelijk natuurlijk aanvoelende gesprekken over relaties, intimiteit en lichamelijkeheid. In *Sex*, een eerder deel van zijn trilogie, komen de gesprekken tussen twee schoorsteenvegers - beiden getrouwd en heteroseksueel - op gang nadat de ene seks heeft gehad met een man en de andere droomt dat hij een vrouw is terwijl hij David Bowie ontmoet.

In *Kjærlighet* (*Love*) laat een vrouwelijke arts zich door de ervaringen van een homoseksuele collega met datingapp Grindr inspireren tot vrijblijvende seks met een vreemde.

Alledrie de films bevatten queer-verhaallijnen, maar Haugerud blijft ver weg van onderwerpen als discriminatie of een lastige coming-out. Voor de personages in zijn films is queer-zijn vanzelfsprekend.

In ‘Drømmer’ zijn het de volwassen die de pure puberliefde van Johanne compliceren door er hun eigen opvattingen op te projecteren. Dat suggereert dat moeilijkheden pas ontstaan wanneer anderen zich ermee bemoeien?

„Als niemand zich zou bekommeren om hoe we ons leven leiden, zou er inderdaad geen probleem zijn. Maar hoewel andersmans normen beperkend kunnen zijn, kunnen ze ook een positieve kant hebben. We worden ook gevormd door anderenmans blik, komen erdoor tot leven. Dat is hoe het hoort te zijn. Je zag het ook in mijn eerdere film *Sex* [als een van de hoofdpersonen seks heeft met een man en een andere man droomt dat hij een vrouw is, red.] Anderen zien de personages plots als iets waarvan ze zelf niet dachten dat ze

het waren [homoseksueel en trans]. En daardoor komen ze dan op een andere manier tot leven. Dat verwacht hen, maar het werkt ook bevrijdend. In *Drømmer* en *Love* zit dat gegeven ook.”

Is het gemakkelijker via queer-hoofdpersonen maatschappelijke conventies rond relaties en seks onder de loep te nemen?

„Daar wilde ik het juist over hebben met deze films. Er is een ‘queer manier van leven’, buiten de normen en conventies van de samenleving, die ook aantrekkelijk zou kunnen zijn voor heteroseksuelen. Waar anderen iets van zouden kunnen leren. Die vrijheid, om je eigen relaties en seksualiteit vorm te geven, is een privilege. Er is geen druk. Mensen verwachten van mij niet dat ik kinderen krijg of trouw. Al denk ik dat, nu mensen van hetzelfde geslacht de vrijheid hebben om te trouwen en kinderen te krijgen, mogelijk dezelfde druk ontstaat als in de rest van de samenleving.”

Johanne staat er in ‘Drømmer’ zelf niet bij stil dat ze verliefd is op een vrouw. Terwijl haar moeder en grootmoeder haar dagboek omschrijven als ‘queer coming of age’. Ook in ‘Sex’ zijn het anderen die labels plakken op de hoofdpersonen.

„Omdat ik geloof dat je die dingen voor jezelf moet kunnen uitzoeken en uitproberen, zonder dat je jezelf daarvoor als iets moet identificeren. Johanne is gewoon jong en verliefd. „Voor veel mensen zijn die labels ook meer beklappend dan bevrijdend. Ik had lange tijd het gevoel dat als je waar dan ook ter wereld een gaybar binnenliep, je dezelfde types zag: ze zagen er hetzelfde uit, ze gedroegen zich op een bepaalde manier. Omdat ze een identiteit aan namen. Terwijl je op zoveel manieren gay kunt zijn. Ik denk dat veel jonge mensen daarom veel minder doen aan labels. Ik heb vrienden met oudere tieners als kinderen die zowel vriendjes als vriendinnetjes hebben en alles proberen zonder la-

bel, meer fluïde. Niet overal natuurlijk.”

In veel relaties in uw films lijken de machtsverhoudingen problematisch. In ‘Drømmer’ gaat het om een leerling en een docent, in ‘Love’ zit een affaire tussen een zorgverlener en een patiënt. Opmerkelijk genoeg vergeet je dat als kijker snel. Was dat de opzet?

„Ik vind het zelf ethisch verkeerd dat een leraar een student meeneemt naar haar appartement. Maar ik wil de kijker uitdagen en kijken of het mogelijk is hen zo in een persoonage te laten investeren dat ze deze ethische kwesties vergeten. Ik vraag me trouwens ook af of je dit als kijker gemakkelijker accepteert omdat het over twee vrouwen gaat. Als de leraar in *Drømmer* een man was geweest, had niemand dit geaccepteerd.”

„Elke ethische kwestie kent een grijs gebied, zelfs als het wettelijk heel helder is. Dat laatste is goed, om misbruik te voorkomen. Maar ik wilde ook tonen dat er niet altijd sprake is van misbruik. Ik vind het bijvoorbeeld geen misbruik als de verpleger in *Love* met een patiënt slaapt, hem troost en een soort liefde geeft. Ook hier zou de situatie trouwens totaal anders voelen als de patiënt een jonge vrouw was en geen oudere man.

Johannes docent stelt achteraf dat zij misschien wel degene was die werd misbruikt door haar student, door opgevoerd te worden in haar dagboek.

„Ze gaat het gesprek met Johannes moeder in met het idee dat ze zich zal moeten verdedigen. En als je dat moet doen, denk je misschien niet helemaal helder. Maar ze blijft zichzelf ook verdedigen terwijl het niet meer nodig is. Mensen die anderen misbruiken, verdraaien op een bepaald moment altijd de feiten en zeggen dat juist zij degene zijn die zijn misbruikt. Dat ze dat doet, zegt volgens mij dus ook iets over haar personage.”

Drama in een zachtmoedige wereld

Recensie Drama

Drømmer. Regie: Dag Johan Haugerud. Met: Ane Dahl Torp, Ella Øverbye, Selome Emnetu, Anne Marit Jacobsen. 110 min. ●●●●○

Coen van Zwol

AMSTERDAM

De Noorse schrijver en filmmaker Dag Johan Haugerud maakt naam met zijn Oslo Stories Trilogy over liefde, seks en relaties. In deel één, *Sex*, vertelt een schoorsteenveger een collega dat hij seks had met een man. Hij is niet homoseksueel, het gebeurde gewoon, het is iets eenmaligs. Zijn vrouw twijfelt daaraan. In *Love* ontvlucht een uroloog amoureuze vastigheid door te ‘cruisen’: via Tinder treft zij op een veerpoint een man voor terloopse seks. Haar homoseksuele assistent Tor, een cruise-expert, staat juist op het punt zich te binden aan een patiënt die mogelijk blijvend impotent is.

Na seks zonder relatie en relatie zonder seks legt Haugerud in *Drømmer* (Dromen) de liefde onder zijn vergrootglas - in februari won de film tot ieders tevredenheid de Gouden Beer op de Berlinale. Speelden in eerdere delen toneel en architectuur een rol, ditmaal is dat ballet. Het gaat over de liefde als dans: smachten, zwijmelen, om elkaar heen draaien. Om de liefdesdroom. (Nog) niet gerealiseerde liefde is het meest intens immers, want vrij van slijtage of compromis. En dan gaat het ook nog om de eerste liefde.

Haugerud vermijdt gemakzuchtig drama in *Drømmer*, zijn verhaal ontvouwt zich in naturalistische, subtiele gesprekken die fraaie en minder fraaie drijfveren onthullen. Een zachtmoedige wereld zonder starre personages: men luistert naar elkaar, leert en doet andere dingen dan je verwacht. Wat altijd weer nieuwe vragen oproept.

CLOSE-UP

Pathé Tuschinski tijdens IDFA. FOTO ANP

Waarom er op IDFA altijd protest is

Waarom gebeurt het altijd op IDFA? De afgelopen twee edities van het International Documentary Filmfestival Amsterdam werden gekenmerkt door demonstraties, activisme en relletjes. Zo trokken in 2023 zeker tien filmmakers hun werk van het festival terug. Na een demonstratie tijdens de openingsavond had IDFA afstand genomen van een leus die daar gebruikt werd: *‘From the river to the sea, Palestine will be free’*. Te stellig, vonden veel filmmakers: maakte IDFA activisten monddood door het frame van Israël over te nemen?

Het jaar daarop gooiden een activist flyers van het balkon van Carré tijdens de openingsavond, hij riep tegen vertrekkend artistiek directeur Orwa Nyrabia: „Ik eis dat u nú zegt dat Israël genocide pleegt.” Daarna werd hij naar eigen zeggen „aangevallen” door journalist Frits Barend – die dat op zijn beurt ontdekte. IDFA deed intern onderzoek naar het incident.

Het lijkt de vloek van engagement. IDFA is een betrokken instelling, en gevoelig voor activisme. Andere geëngageerde culturele instellingen – zoals filmfestival de Berlinale, het politieke broertje van de filmfestivals van Venetië en Cannes – treft hetzelfde lot.

„Wij hebben ons heus weleens afgevraagd: waarom gebeurt dit vooral bij ons?”, zegt de nieuwe artistiek directeur van IDFA, Isabel Arrate Fernandez in een telefoongesprek. „Maar het maakt ons ook relevant. Mensen voelen dat je je bij IDFA kunt uitspreken. En zo lang dat respectvol gebeurt, moet het ook kunnen. Daarnaast is engagement inherent aan het genre. Documentairemakers doen jaren over het maken van hun films, en lopen vaak risico – op vervolging, maar ook financieel.”

Toch paste IDFA dit jaar de ‘principles and guidelines’ aan. Films die „aantoonbare banden” hebben met overheden die betrokken zijn bij mensenrechtenschendingen (bijvoorbeeld door financiering), worden „over het algemeen niet geselecteerd”, staat er nu. En officiële overheidsdelegaties van zulke landen „krijgen geen accreditatie van IDFA.” Als gevolg daarvan hebben het Israëlische filmfestival DocAviv en de Israëlische staatsomroep KAN geen accreditatie gekregen.

Elke tegemoetkoming stoot ook weer iemand af. En zo blijft de openingsavond spannend

Volgens Arrate Fernandez is de regel niet helemaal nieuw. „Wat we nu op papier gezet hebben, is gebaseerd op intern beleid dat we al jaren voeren. We beoordelen een film op de artistieke kwaliteit, en elke stem is welkom. Maar door wie hij gefinancierd is, is altijd deel van de afweging geweest.

„Dit speelt al jaren met Iran, het speelde ook een tijdje met India. Het ongemak is: we kunnen niet enerzijds filmmakers uitnodigen die anonim moeten blijven omdat ze anders vervolgd worden, en anderzijds overheidsdelegaties van de landen die het onveilig maken. Dat rijmt niet.”

Maar, het is een *richtlijn*, zegt Arrate Fernandez, en geen rigide regel. „Er zijn uitzonderingen. Vorig jaar hadden we dus twee films in het programma die gefinancierd waren door Israël. Daar waren mensen het mee oneens, en daarom werd er geprotesteerd. Maar wij vonden ze belangrijk.”

Door dit beleid kenbaar te maken hoopt IDFA transparanter te zijn tegenover filmmakers die de afgelopen jaren zorgen geuit hebben over het selectieproces van het festival. Maar het stoot anderen weer af. De Oekraïense filmmaker Alexander Rodnyanski maakte op Instagram bekend dat hij zijn nieuwe film *Notes of a True Criminal* dit jaar niet zal vertonen bij IDFA. Rodnyansky schrijft: „Je moet personen veroordelen voor hun daden, niet landen.” Volgens hem worden fondsen vaak toegekend door onafhankelijke commissies in Israël, notabene aan films die vaak kritisch zijn op de overheid zoals *Foxtrot* en *Waltz With Bashir*. Kleinere filmmarkten „kunnen niet overleven zonder financiële bijdragen”.

Elke tegemoetkoming stoot ook weer iemand af. En zo blijft de openingsavond van IDFA, deze donderdag, spannend.

Tristan Theirlynck is filmredacteur.

PROFIEL **GLEN POWELL** ACTEUR
Hij is een van de bekendste acteurs van Hollywood. Dat komt niet alleen door zijn arrogante charme, maar ook door zijn grote begrip van een nieuw Hollywood. Nu is zijn belangrijkste film tot dusver uit: ‘The Running Man’.

Tristan Theirlynck

AMSTERDAM

De bromance tussen acteurs Glen Powell (1988) en Tom Cruise (1962) houdt de sensatiepers flink bezig. Cruise vroeg Powell „persoonlijk” om in *Top Gun: Maverick* te spelen. Cruise verscheen met een bak popcorn naast Powell bij de première van *Twisters*! Cruise leerde Powell twee uur lang filmisch rennen en hoe „niet te sterven” tijdens stunts voor *The Running Man*, deze week in de bioscoop. Als Cruise mocht kiezen, zou Powell zijn meest iconische hoofdrol in de *Mission Impossible*-reeks overnemen. Glen Powell: de erfgenaam van Tom Cruise.

Inderdaad hebben weinig acteurs meer succes in een post-pandemisch Hollywood dan Powell. Na zijn doorbraak als arrogante vechtpiloot naast Cruise in *Top Gun: Maverick* revitaliseerde Powell in 2023 (grootdeels naakt) de romantische komedie (*Anyone but You*), speelde hij zijn eerste echte hoofdrol in actiekomedie *Hit Man* en maakte hij *Twisters* tot een verrassend groot financieel succes als arrogante, maar toch sympathieke *tornado-chaser*.

Vanaf deze week speelt Powell in zijn grootste uitdaging tot nu toe: *The Running Man*. Powell (1988) is één van de voormannen van een nieuwe generatie filmsterren. Nu superhelden uit de mode zijn en het sterrenkwartet van ‘de Chrisses’ (Pine, Pratt, Evans en Hemsworth) te rimpelig wordt voor Gen Z, is een nieuwe lichting dertigers aan de beurt. En naast de vrienden (Timothée Chalamet), smeulenden (Michael B. Jordan) en getroebleerden (Jacob Elordi, Austin Butler), is Powell de lolligste, meest Amerikaanse garantie voor een popcornavond.

Achtergrondmacho

Powell had als tiener al Hollywoodsucces. Na opgevallen te zijn in jeugdtheater in geboorteplaats Austin (Texas), werd hij gecast als „jongen met lange vingers” in *Spy Kids 3*. Twee jaar later speelde hij een overreden krantenjongen in *The Wendell Baker Story* – hij oefende met zijn moeder op een parkeerplaats. En in 2006 castte mede-Texaan Richard Linklater (*Boyhood*) hem in *Fastfood Nation* – het begin van een in-nige samenwerking.

Het was Denzel Washington die hem overtuigde acteren „serieus te proberen”, nadat Powell in diens film *The Great Debaters* (2007) speelde. Washington bracht hem in contact met Ed Limato, een *kingmaker* in Hollywood, impresario van Mel Gibson, Richard Gere, Kevin Costner. Maar twee jaar later stierf Lima-to al aan een longemfyseem. En belandde Powell in een vrije val. Zijn eerste agentschap ontsloeg hem. Hij „had geluk als hij een rol kreeg als lijk in een misdadadprogramma”, werd hem verteld.

Het werd iets vergelijkbaars: achtergrondmacho. Powell speelde advocaten, foute vriendjes, drugs-dealers: dat paste wel bij zijn pestkopentje en zwemmerslijf. Een arrogante Wallstreet-bankier om wie geen kijker treurt als Batman-schurk Bane in *The Dark Knight Rises* hem bij de nek grijpt. Een wandelende boksbal voor Sylvester Stallones geriatrische actie in *The Expandables*3. Maar hij bleef een ieverig student; er zijn talloze anekdotes over Powell die zijn beroemde tegenspelers vraagt hoe je het ‘maakt’ in Hollywood.

Misschien had hij die jaren nodig: met wat rimpels zag hij er minder studentikoos uit, ruiger, meer *leading men*. In 2015 begon hij op te vallen. Aanvallend in horrorserie *Scream Queens*, waar hij als seksverslaafde student het bed deelde met Jamie Lee Curtis – hij werd teruggevraagd voor seizoen twee. En daarna in romantische komedie *Set it Up* (2018). Hollywood zag eindelijk een ster in hem. Al was het pas na de pandemie, met *Top Gun: Maverick*, dat Glen Powell echt beroemd werd.

Richard Linklater begrijpt het best hoe hij Powell

Glen Powell in ‘The Running Man’.

moet inzetten. Ze werkten vier keer samen. En voor zijn eerste hoofdrol, *Hitman* (2024), schreven ze het scenario samen. Als filosofie-professor die de politie helpt door zich te vermommen als huurmoordenaar, speelde Powell al zijn talenten uit: jolige komedie, romantiek en actie – net als Tom Cruise doet Powell zijn eigen stunts. Op zijn best is Powell *cocky* maar *quirky*: arrogant en knap op een irritante manier, maar ook benaderbaar en jolig als een oudere broer. Een kruising tussen Jack Black en het type barbecue-hippie dat Matthew McConaughey (ook ontdekt door Linklater) vaak speelde.

Powell wil niet zozeer een acteur zijn, maar een ster. „Acteur die serieus willen zijn, doen het fout”, zei hij in *The New York Times*. Hij begrijpt dat je in het moderne Hollywood ook buiten de film moet doorspelen in podcasts, interviews, TikToks. Voor zijn dood vertelde impresario Ed Liman hem „keer op keer” dat een filmster iemand is „met wie mannen een biertje willen drinken – leuk, niet bedreigend – en wie vrouwen willen daten en voorstellen aan hun ouders.”

Dat is de man die Powell op promotietoer uitdraagt. Hij neemt zijn handtashondje Brisket (borststuk, op z’n Texaans) mee naar interviews. Ploft op de bank bij influencers alsof hij hun beste vriend is. En begrijpt hoe je viraal moet gaan met een naaktsceñe of een wild verhaal. Bij podcast *Therapuss* vertelde hij over de keer dat zijn zus op Tinder-date ging met een kannibaal.

Hij komt authentiek over, zelfs als we weten dat het niet echt is – omdat hij zich totaal niet schaamt voor zijn zelfpromotie. Zo bleek afgelopen jaar dat hij en Sydney Sweeney openbaar flirten en geruchten over een affaire oppoekten om hun romantische komedie *Anyone but You* te verkopen. Het kostte Powell zijn driejarige relatie; ex Gigi Paris zei dat de campagne haar „voor gek zette”. „Uiteindelijk kwam het erop neer dat werk op één stond”.

Redford

In een Trumpiaans Hollywood heeft Powell momentum: nuchter, wit, man, *southern* en wars van intellectuele pretenties. Hij pakt elke rol die hem tot de onbedreigende publieksfavoriet kan maken. Er staan zeker zes projecten op stapel, waaronder naar verluidt films van regisseurs Barry Jenkins, Ron Howard, J.J. Abrams en Judd Apatow. En een serie-versie van *Butch Cassidy and the Sundance Kid*, met Powell in de Robert Redford-rol.

The Running Man is Powells grootste uitdaging tot nu toe. Kan hij een 110-miljoen-kostende remake van een cultfilm uit de jaren tachtig winstgevend maken? En kan hij een film echt dragen? Powell heeft zijn beperkingen. Grappend boeven slachten? Naakt abseilen van een hotelgevel? Niemand doet het beter. Maar hij moet in die film ook „de meeste boze man op aarde” zijn. Daar schiet hij tekort: hij blijft de jolige vader die een standje probeert te geven. De nieuwe Tom Cruise? Dan moet je toch meer dan olijk zijn, en ook kunnen razen en huilen.

Dystopie van deze tijd

Recensie Actie

The Running Man. Regie: Edgar Wright. Met: Glen Powell, Josh Brolin, Colman Domingo. Lengte: 133 minuten. ●●●●○

De originele *Running Man* (1987) was een campy cultfilm met Arnold Schwarzenegger. Over een dystopisch Amerika, waarin een dictatuur brute spelshows organiseert om het volk te pacificeren. De populairste is The Running Man: misdadigers vechten in een cyberpunk-arena voor hun vrijheid. Voor zijn remake verplaatst regisseur Edgar Wright het verhaal naar de 21ste eeuw. *The Running Man* is nu een realityshow, waarin beroorde arbeiders zichzelf vrijwillig door heel fascistisch Amerika laten opjagen voor miljoenen „New Dollars”. Ben je na een maand niet dood? Dan kun je eindelijk weg uit de sloppen. De film hapt als een puppy naar AI en sociale media, maar The Running Man is vooral een vehikel voor de creatiefste actiescènes die je dit jaar hebt gezien, van een naakt hotelgevecht tot een huis vol Home-Along-achtige valstrikken. Het duurt wat lang en de film wordt wat warrig tegen het einde. Maar er is genoeg om je bezig te houden in deze wereld vol wrede verloedering en komische details. Is dat een portret van Arnold Schwarzenegger op de dollar? (TT)

Wordt het knokken of knippen voor Christy?

Recensie Coming of age

Christy. Regie: Brendan Canty Met: Danny Power, Diarmuid Noyes, Emma Willis. Lengte: 99 minuten. ●●●●○

Coen van Zwol

AMSTERDAM

Sociale ‘coming of age’ draait om een getroebleerde puber of adolescent uit een zwak milieu op een kantelpunt tussen twee toestanden: verloedering of klein geluk van huisje, boompje, beestje. Er zijn mentors en mogelijke geliefden, maar ook kwade invloeden. Wat wordt het?

Een in wezen bourgeois genre, maar herkenbaar: ieder koos ooit zijn toekomst, of denkt dat althans. In *Christy* is het de beurt aan een getroebleerde jongeman uit Cork om zijn identiteit en groep te vinden. Het is een smaakvolle, hartverwarmende exercitie, gefilmd in een groezelig lyrische, subjectieve stijl van ondiepe focus, tegenlicht en ‘lens flares’.

Debuterend regisseur Brendan Canty portretteert arbeiderswijk Knocknaheeny van het Ierse Cork en heeft in Danny Power een ‘angel with dirty face’ die je al snel het beste kunt. Acteurs uit een lokaal project om de jeugd van Cork te

Christy (Danny Power) in conflict met halfbroer Shane (Diarmuid Noyes).

verheffen door hiphop geven zijn film humor en flair.

Christy is een jeugdcrimineel, we treffen hem als hij uit zijn zoveelste pleeggezin wordt gezet en tijdelijk onderdak zoekt bij zijn oudere halfbroer Shane, net als Christy opgegroeid in pleeggezin en tehuis. Shane is nu een jonge vader die werkt als schilder en hoopt Christy uit zijn schulp te lokken. Want Christy is gesloten en stil, lijkt nogal trots op een YouTube-video waarin hij iemand afroft. Hij lijdt aan verlatingsangst: zijn verslaafde moeder dumpte beide halfbroers.

De criminele clan van neef Troy wil Christy graag inlijven: zij waarderen zijn harde vuisten. Christy kan die ook gebruiken om kapper te worden, hij heeft er aanleg voor. Op een kruispunt dus. Dat Christy in wezen goedhartig is, bewijst een zoete scène waarin hij zich ontfemdt over een dakloze vrouw – een los eindje in de film.

Brendam Canty drijft de zaken in *Christy* nooit onnodig op de spits: hij vertrouwt er terecht op dat het fragile charisma van Danny Powers volstaat om kijkers betrokken te houden. Een fijne film.

‘Eleanor the Great’: roerend én ongepast

Recensie Drama

Eleanor the Great. Regie: Scarlett Johansson. Met: June Squibb, Erin Kellyman, Rita Zohar, Chiwetel Ejiofor. Lengte: 98 minuten. ●●●○

Dana Lissen

AMSTERDAM

De 96-jarige June Squibb als Eleanor Morgenstein in ‘Eleanor the Great’.

New Yorkse supportgroep deelt flap per ongeluk uit haar mond. Ze is namelijk kort daarvoor beste vriendin Bessie verloren. Die was de laatste jaren van hun leven de facto haar levensgezellin. Ze sliepen in dezelfde slaapkamer, in twee eenpersoonsbedden met een nachtkastje ertussen. Zoals in oude Hollywoodfilms toen de filmcensuur bepaalde dat elke hint naar seks, ook tussen getrouwde stellen, verbannen moest worden. Maar ook zoals in sommige orthodox-joodse huishoudens.

Dat twee mensen die samenleven in de loop der tijd met elkaar vergroenen is een romantische gedachte. En eentje die niet per se aan heteroseksuele huwelijken voorbehouden hoeft te zijn. Dus dat Elea-

nor, in de rouw, het verhaal dat Bessie vlak voor haar dood aan haar heeft toevertrouwd wil delen, is begrijpelijk. Gespeeld door June Squibb (bekend van de surprisehit *Thelma*, over een wraakoma op een scootmobiel) wordt het zelfs ontroerend. Je kunt je voorstellen dat Johansson dit voor haar debuutregie koos omdat ze zo’n rol over 50 jaar ook wel wil spelen. Complex,नावoelbaar.

Maar zelfs de rabbijn die met Eleanor naar aanleiding van het verhaal over broers Jakob en Esau in gesprek gaat over leugens, persoonsverwisselingen en dat de waarheid toch ook wat waard is, kan de knoop waarin deze film zich verstrikt niet ontwarren. Niet de knoop in je maag. Maar in de plot.

De beste series volgens

NRC

Bij ‘The Paper’ zou de manager uit ‘The Office’ prima op z’n plek zijn

SERIE De Amerikaanse versie van ‘The Office’ is nog steeds zeer geliefd. Vandaar dat er nu een spin-off is van de serie. ‘The Paper’, met Domhnall Gleeson, volgt de redactie van een noodlijdend lokaal krantje in het midwesten van de VS.

Anke Meijer
AMSTERDAM

De meeste kinderen dromen ervan om Superman te zijn. Niet Ned Sampson, zo vertelt hij de camera in de eerste aflevering van *The Paper*, een spin-off van de ‘mockumentary’ (fictieve documentaire) *The Office*. Ned, gespeeld door Domhnall Gleeson, wist als klein jongetje al dat hij Clark Kent wilde worden. Een journalist die het kwaad in de wereld bestrijdt door het te openbaren. Neds droom komt uit wanneer hij, na jaren toiletpapier verkocht te hebben, wordt benoemd tot hoofdredacteur van de *Toledo Truth Teller*. Dat het regionale krantje in het midwesten van Amerika tegenwoordig vooral de lokale sportuitslagen publiceert en online bestaat uit clickbait-artikelen over filmsterren, deert Ned niet. Net als het feit dat de krant slechts twee journalisten in dienst heeft; oud-soldaat Mare (Chelsea Frei) en de flamboyante Italiaanse Esmeralda (Sabrina Impacciatore, bekend van *The White Lotus*) die eigenlijk geen media-ervaring heeft behalve dat ze ooit deelnemer was aan het reality-programma *Married at First Sight*. Ned is vastberaden de krant weer naar het oude niveau te tillen, naar

een tijd dat de journalistiek die in het gebouw Truth Tower werd bedreven nog prijzen won. Fijn toeval daarom dat de documentaireploeg die eerder het reilen en zeilen van papierbedrijf Dunder Mifflin in Scranton en diens cringy manager Michael Scott vastlegde, net de burelen van de *Truth Teller* heeft gevonden. Precies op tijd om getuigen te zijn van Neds ambitieuze plannen. *The Paper* is niet alleen een spin-off van *The Office*, maar komt ook uit de koker van Greg Daniels, de televisiemaker die in 2005 het originele Britse *The Office* van komieken Ricky Gervais en Stephen Merchant naar Amerika haalde. Over de vraag welke van de twee series beter is, wordt nog steeds gediscussieerd. Al is de Amerikaanse versie wat warmer, en is met name manager Scott (Steve Carell) iets vriendelijker gemaakt. Iets dat komiek Gervais ooit verklaarde met het feit dat de Amerikanen hun ongemak het liefst met een beetje hoop krijgen opgediend, en de Britten graag verdrinken in nog meer ellende. Daniels *The Office* liep uiteindelijk negen seizoenen, en lanceerde meerdere carrières, waaronder die van Carrell en John Krasinski. De comedyserie eindigde in 2013, maar blijft onverminderd populair. Vooral tijdens de lockdown-dagen van de pande-

mie ontdekten veel mensen *The Office* (opnieuw), wellicht uit een soort heimwee naar het eigen kantoor dat op dat moment enkel in virtuele vorm bestond. **Risico** Dat er nu een nieuwe serie in het universum van *The Office* komt is daarom niet opmerkelijk. Logisch zelfs. In een overvol streaminglandschap waar wekelijks meerdere nieuwe dingen uitkomen, krijgt ‘het vervolg op *The Office*’ direct meer aandacht dan een gloednieuw serie. Wie warme gevoelens heeft voor *The Office*, zal benieuwd zijn naar *The Paper*. Al is het natuurlijk ook een risico om zo’n succesverhaal nog eens dunnetjes over te willen doen. Want kan *The Paper* zich meten aan z’n voorganger? Nu is dat sowieso een haast onmogelijke opgave, zeker als je bedenkt dat *The Office* in een heel ander televisietijdperk uitkwam. In 2005 moest Netflix nog gelanceerd worden. Series kwamen gewoon wekelijks op televisie en een nieuwe show werd vaak zo geprogrammeerd dat het direct na een bestaande hitserie werd uitgezonden, in de hoop dat kijkers zouden blijven hangen. Bovenal was er ruimte voor een titel om te groeien. Klassiekers als *The Office* maar ook *Friends* en *Parks and Recreation* waren helemaal niet van meet

Hoofdredacteur Ned Sampson (gespeeld door Domhnall Gleeson) van de regionale krant de Toledo Truth Teller houdt een toespraak. FOTO AARON EPSTEIN/PEACOCK

Date vanuit het perspectief van de stemmen in je hoofd

Recensie
Romantische Komedie

Follemente. Regie: Paolo Genovese. Met: Edoardo Leo, Pilar Fogliati. Lengte: 97 min. ●●●●○

André Waardenburg
AMSTERDAM

Het oeuvre van de Italiaanse regisseur Paolo Genovese draait om herkenbaarheid en speelse scenario-concepten. In zijn bekendste film, *Perfetti sconosciuti* (2016), legt een vriendengroep tijdens een diner hun mobiele telefoons op tafel. Omdat ze zogenaamd toch niets te verbergen hebben, mag iedereen zien wie er belt en berichtjes stuurt. Dat is natuurlijk vragen om moeilijkheden. Genoveses bekendste film werd in maar liefst 25 landen opnieuw gemaakt, in Nederland

Piero (Edoardo Leo) en Lara (Pilar Fogliati) op date.

als *Alles op tafel* (Will Koopman, 2021). Ook *Follemente*, een grote hit in zijn thuisland, drijft op een herkenbaar fenomeen. Iedereen hoort stemmetjes in zijn hoofd die ongevraagd advies geven of juist al gedane uitspraken of handelingen becommentariëren: dat had ik beter niet kunnen

zeggen of doen. In *Follemente* is de toeschouwer getuige van de eerste date van de gescheiden Piero en alleenstaande Lara. Niet in een restaurant, maar bij Lara thuis in Rome. Vóór die date begint, maakt de kijker kennis met vier mannen in een bedompte kelder en vier vrouwen in een luxe appartement. Zij vertolken de verschillende

af aan de solide hit die we ons nu herinneren, maar hadden een aantal afleveringen nodig om de uiteindelijke vorm te vinden. Die tijd is er tegenwoordig bijna niet meer. Een serie moet vandaag de dag niet alleen opvallen, maar ook vanaf aflevering één knallen. Anders is de aandacht van de kijker alweer verlegd naar een andere titel die het algoritme voorschotelt. Vandaar wellicht dat, toen *The Paper* in september in Amerika uitkwam, mediabedrijf NBCUniversal op het laatste moment besloot om de serie niet wekelijks uit te brengen, maar het volledige eerste seizoen in één keer op streamingdienst Peacock te zetten. Ook werd al een tweede seizoen van de serie aangekondigd nog voordat het eerste überhaupt was uitgekomen. Een besluit dat waarschijnlijk naar de kijker moest signaleren dat investeren in deze nieuwe groep tv-personages geen weggegooide tijd en moeite is. Iets dat ook geen overbodige boodschap is in een tijd waarin tv-series met groot gemak worden geschrapt.

Als vanouds In Nederland wordt *The Paper* overigens niet in één keer uitgebracht. SkyShowtime zet eerst drie van de tien afleveringen op het platform en de rest volgt wekelijks. Gelukkig weet *The Paper* in die eerste paar afleveringen al aardig neer te zetten wat het is. Wat ook helpt is dat het direct herkenbaar is. Want naast de documentaire crew - en de dus vertrouwde stijl waarin de serie is opgenomen, met acteurs die regelmatig in de camera kijken - werkt ook Dunder Mifflin-accountant Oscar (Oscar Nunez) tegenwoordig in Toledo (hij schrikt zich wezenloos als die verdraaide camera's ook zijn nieuwe werkplek oplopen). Al is het vooral de setting die als vanouds is. Een kantoor met een verzameling personages die soms zo realistisch voelen dat het je eigen collega's zouden kunnen zijn, tot ze iets doen dat zo idioot is dat je het liefst weggijkt. Michael Scott zou er prima op z'n plek zijn.

The Paper Van: Greg Daniels, Michael Koman. Met: Domhnall Gleeson, Sabrina Impacciatore, Chelsea Frei. SkyShowtime, 10 afl. Vanaf vrijdag 14 november.

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stias

Redactie
Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar **nrc.nl/contact**.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: **sales@nrc.nl**,
W: **adverteren.nrc.nl**

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**
E: **familieberichten@nrc.nl**

NRCWebwinkel
E: **klantenservice@nrcwebwinkel.nl**

Bezorging en abonnementen
Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: **nrc.nl/service**,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens
Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook **nrc.nl/privacyverklaring**). Afmelden kan via **privacy@nrc.nl**.

Auteursrecht
© NRC, 2025. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: **nrc.nl**

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

Advertentie

Speciaal voor spelers die het liefst op één hand tellen

NRC brengt je elke dag de leukste en meest (ont)spannende puzzels. **Speel hier de *Cinco* van vandaag!**

Speel *Cinco* op **nrc.nl/puzzels**, in de **nieuwsapp** of download de **NRC Puzzels app**

Cinco
Sudoku, maar dan in een gridje van 5x5.

Alle ruimte voor jouw ambitie

Zet je volgende carrière stap met YER

Detachering • **Recruitment** • Consultancy

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
www.yer.nl/nrc

Finance Manager

Bedrijf | ABEO Group (omzet €248,7 mln) is internationaal marktleider in sport, leisure en “sportainment” en actief in meer dan 100 landen. In Nederland opereert ABEO via merken zoals Janssen-Fritsen, Bosan, Gymnova, Schelde Sports en ELI Play. **Functie** | Je bent verantwoordelijk voor het financiële beheer van alle Nederlandse entiteiten, geeft leiding aan een team, optimaliseert processen en bent de schakel tussen lokaal management en het internationale hoofdkantoor. Je werkt nauw samen met divisiecontrolling en draagt bij aan digitalisering en verbeterprojecten.

📍 Helmond 🧳 Recreational 🎓 Wo/Bachelor
🕒 +10 jaar 💶 Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Rob Engels, +31 6 455 788 00

Senior HR Business Partner

Bedrijf | Samen, positief, duurzaam en doen zijn de kernwaarden van Greenchoice. Greenchoice laat slimme keuzes werken voor iedereen: van huishoudens tot grootzakelijk en alles daartussen. **Functie** | Als Senior HR Business Partner ben je tactisch en strategisch sparringpartner voor MT's. Je adviseert over leiderschap en HR-thema's als bezetting, functioneren, verzuim en ontwikkeling. Je leidt projecten, begeleidt veranderingen en coacht HR-adviseurs. Zo verbind je team, business en locaties en draag je bij aan professionalisering en organisatieontwikkeling.

📍 Rosmalen/Nijmegen 🧳 Energy 🎓 Hbo/wo
🕒 +5 jaar 💶 € 70.000 - € 100.000

Contactpersoon YER:

Kim Steenkamp, +31 6 515 278 12

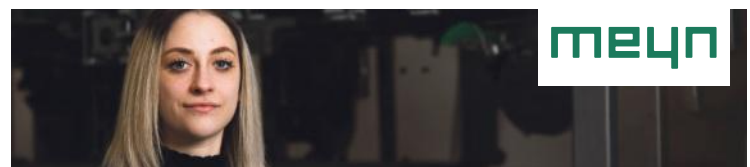
Senior Jurist/Advocaat

Bedrijf | Het Onderwijskantoor is dé juridische partner voor onderwijsorganisaties. Zij spreken onderwijs en vertalen complexe wetgeving naar praktische oplossingen. Met diepgaande kennis en een betrokken team staan zij schoolbesturen in heel Nederland bij. **Functie** | Als Senior Jurist/Advocaat adviseer en procedeer je voor schoolbesturen in heel Nederland. Je combineert juridische expertise met ondernemerschap en draagt actief bij aan kennisdeling en klantrelaties. Daarnaast lever je een bijdrage aan nieuwsbrieven, verzorg je presentaties en lezingen.

📍 Heemstede 🧳 Legal 🎓 Wo Master
🕒 +5 jaar 💶 Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Faye Fartoux, +31 6 516 015 13

Product Manager

Company | Meyn is a leading partner in the poultry processing industry, with expertise, equipment, systems, and services available worldwide. They are proud of their collaboration with renowned companies in over a hundred countries. **Function** | You will manage your product portfolio and lead new products and updates through the NPI process. You will work closely with the Chief Engineer and a multidisciplinary team to define technical solutions based on customer needs. Are you driven and analytical with a passion for innovation? Apply now and play a key role!

📍 Oostzaan 🧳 Manufacturing 🎓 Bachelor
🕒 3-5 years 💶 €80,000 - €115,000/year

Contact person YER:

Kim Steenkamp, +31 6 515 278 12

YER. Al bijna 40 jaar specialist in topfuncties binnen het hogere segment.

YER
ambitions in motion